

شورا

عدد ۱۸ * سنه ۱۹۱۱

۱۸

محرّری: رضا الدین بہ فخر الدین
ناشر لری: محمد ساکر و محمد زاکر راسفیلر

مندرجہ سی :

- میر و محبوب علی .
ہندستان، حیدر آباد پادشاہی .
تقلید و علم .
امام سرور الدین بن مفتاح الدین .
قزاقلردہ چاخوتقہ .
معلم ولی اللہ الخلیلی .
اسلاملر آراسمند، علم
نیچون لازم درجہ ده
تارالمی؟ سؤ الینہ جوابلر .
عبدالاحد غفاری، عزالدین
ایسانبیردین، اسماعیل عثمانی،
تخت اللہ سخی اللین، محمدحنفی
مظفر، صابر جان القورماشی،
آخوندجان اسکندری، مبار-
کشاه الحنفی، آخوند خ .
سلاموف و ج وہبی .
سقراط حکیم ننگ اولمگہ
حکم ایتلووی
(طالبستوی اثرندن مقتبس)
مادی سعدی .
نباتات . « فنی اوقولر »
ہرنبی : علی رفیقی .
غولجہ سلطاناغی حقندہ .
ن . عبدالصمد، ذاکر رحمان قلی .
حرفلرمزنی اصلاح .
عالمجان شریقی، ملاخوجاشی،
اہل اللہ خیراللہ اوغلی، ہوربان
ابروک ناشق و عارف موسیو .
تربیہ و تعلیم : « بیروتہ
آمریقاز کلیہ سی » صاقاری .
مراسلہ و مخابره: طرویسکی،
غالجات و چواچک دن .
تقریض و انتقاد .
ایکی یوزیلدن سوک انقراض
حقندہ، میاویکہ،
کورگیندی بالا اولگلی آنا،
و « اللہ عدالتی » .
اشعار: شعرلر دفترمدن، درسدن
ایک، صیفیہ، چہنچکیلی چہچک .
حکایہ . « سوغنی درس » ب . ش .
لطائف .

اوتنچ گه جوابلر .

I

۸-۹ نومردن بېرلى «شورا» طشندە كويسى كىتابلردن، كالندار آرتلردن كوچرلىگان تابشماقلر يازلوب «جواب» بېرگان كشىلر آتلىرى بلەن نومېر صايون يارطىشار باغانا اورون اشغال ايدلگان بولا. بو تابشماقلر بايتاغى باش واطماينچە (بلەكە قازنى شاگردكە - شاگردنى فازغە آلسدروب غنە) تابولغان، شونىڭ اوستىنە يوز كشىنڭ ئوتسان ئوقرى بلە طورغان بېك واق و بېك معلوم نرسەلر بو- لغانغە بېك كوب ذاتلر نڭ اسملىرى غزتە گە يازلو «شرف» ندىن باشقە هېچ فائىدە اميد ايتوب بولمى. خلق آوزندە كونلر نڭ اوتووى، يىللر نڭ ايسووى بلە يوزلرچە، مڭلرچەسى بوغالوب، اونونوب بارا طورغان بېك كوب تابشماقلر بار؛ وقتلر نڭ بر قسمن مطلقا تابشماق ئزلەپ، آنى چىشوب شىغللە نورگە بىلگولەگان ذاتلر بوڭا دقت ايتسەلر تلگە، ادبىياتمىزغە ياقشى اوق فائىدە ايتكان بولورلر؛ شونىڭ اوستىنە وقت، كاغد، قارا، اويات ئەرەم ايتو قيونلغىدىن دە فوتولغان بولورلر ايدى. بلغارى.

II

«شورا» فابنە كوب اهمىتلى نرسەلر يازلدى. تابشماقلر و جوابلر آراسىندە علمى و فنى نرسەلر وار ايدى. هر بر عددىنى برگە جىوب جلدلەتكەن وقتدە بو فابلر سوتولوب تاشلاناچقلر و شول سببىدىن مذكور فائىدەلى نرسەلردە تلىق اولوب قالاچقدىر. بوڭا بر چارە كوررگە تىوشلى ايدى. اوزكزگە معلوم.

III

آرغون قىبلەسنە منسوب تمغا O. قىچاق طايغەسىنە منسوب تمغا I ياگە II. جىياس، كوچمەلى خلقى تمغاسى ۴. چومەكاي جىياسنىڭ بر اروى علامتى Q. توره تمغا، ياخود جىياسنىڭ بعضلرندە (باغانالى - بافان تمغا دىلر - بر ايل ۷. توره تمغاسى ۵.

دخى:

اوران. قازاقلرنىڭ صوغشقه كىرگانە، ياخود باشقە بر قىلغان زىمانن چاقرا طورغان - ارواھلر دىر. بو اوران

بزم تاتارلردە بولماسقە كىرەك. روسلردە ژررا عبارەسى بولسە كىرەك. اوران چاقرو آرو، چاقرو دىمك اولور. بو اوران هر طائفە ايچون تورلى اسمەدر. مثلا:

قىچاق خلقنىڭ اوبىاس!
جبالى خلقنىڭ بايمراد!
آرغون نقى آمانجول!
چومەكاي طوسطاغان!

اوج آلاچدىڭ بالاسنىڭ اورانلارنى اوشى. لىكن - اوج قىبلەنىڭ اورتاق اورانلرى «آلاچ» در، برگە: هجوم ايتسەلر آلاچ - آلاچ دىە هجوم ايدرلر.

و. خىلى.

IV

اوپا غوبىرناسى، بورى اويازى بايقوچە ژولصى ووتچىنىڭ باشقورت نامندە يورتولە طورغان تركى قوملىرى آراسىندە حاضردە چلقلىرىنە بعضلىرى آرت اعضاسىنە، بعضلىرى آل اعضاسىنە صالا طورغان تمغالر نڭ رسمى: فارمان آولندە X اوزانگى تمغا دىب يورتالر، قەم آولندە O انغى تمغا. اوردك آولندە - قابقا تمغا. قزليار آولندە + اورنە تمغا. بدرش آولندە ۷ فاز آياغى. كىساک فابن آولندە ۷ سنەك اسمندە. بايقوچە ژولصندە اوتوز بش قدر مسلمان قريەلرى بولوب هر فايوسىنىڭ اوزىنە مخصوص تمغا علامتلىرى بار. آ. ض خ سلاموف.

V

حق تعالى طرفىدىن مقتضاي طبيعت اولەرق بىر يوزىنە احسان ايدلمش رونق و لطافت انسانلرغە وىرلمش حس آن و جمالنى تصويردە روس شاعرلردن كڭ يوقارى اورنە نىكراسى ايسە تركى شاعرلر اچندە بوتوغرىدە صو آغمى قدر طبيعى اولەرق سويلەنمىش نفيس شعرلر «فراقى» آغزىدىن توگلمش شعرلردىر. شونىدە ايتوب كىتابوك:

اوتكان قش مدرسەلەرمزدە اوج مدرس، بر قدر معلملر، اقتدارلى طلبەلر (قرىم، قفقاز قرغز، سارت شيوەلرندە بولغان شعرلرنى اولچاوشا ئىزدەن خارچ ايسەدە) «قزان» دە تركى اولەرق سويلەنمىش شعرلردىن على چقرى، آفملادن بوكونگە قدر سويلەنمىش شعرلرنى اوزلەرمزگە معلومى سىكسان ايكى افندى طرفىدىن سويلەنمىش طابىق. شاعرلەرمز اچندە نىكراسى، فراقى اورنلر نڭ بوكوندە عبداھ افندى توقايى تورديغنى اكثرىت

٥ شوال سنة ١٣٢٩

١٥ سننابر ١٩١١ سنة

شهر آذربايجان والوغي حادير

مير محبوب علي .

حيدر آباد مملكتى، هندستان اورتاسنده بمباي ايله مدراس ولايتلىرى آراسنده اولوب هواسى جلى و قورى، سلامتلك ايچون موافق، يرتقچ حيوانلىرى كوب، اورمانلىرى زور وبايدىر. بىرى منبت اولوب مامق و بغدادى، دوگى وشكر قامشى، قدرلى و قيمتلى يمشلر ككوب يتشه در. بتون مملكت ٢٠٠ بيگ مربع چاقروم مقدارنده اولوب ١٨٩١ نچى يىل آلنمش حسابغه كوره بتون خلقى ١١ ميليون ٥٣٧ بيگ ايدى. بوندىن ١٠ ميليونى هند مجوسىلىرى اولوب مملكتده خواجهلق فيلوچى مسلمانلر بر ميليون ١٣٩ بيگ و كيلمشك خرستيانلر ٢٠ بيگ ٥٠٠ قدر ايدى. ايمدى ٢٠ سنه ايچنده خلقلر طبعى آرتمش اولورلر. مملكتنك توب خلقلىرى اولان هندلر زراعت ايله و مسلمانلرده عسكرك و مأموريت ايله شغللنورلر. مملكتده ايسه «مارات» و «تهلوگه» لغتلىرى مستعملدر. خلقلار عموما نادان اولوب مکتبلر پايتهخت ايله الوغ شهرلرده گنه اولنور.

«حيدر آباد دكن» شهرى، ابراهيم قطب شاه اوغلى محمد قلى خان طرفندن ٩٨٩ - ١٥٨١ تاريخنده، دكن قطعه - سينك قديمگى پايتهختى اولان «كلكونه» شهرينك خرابه لارى اوزرينه «موسى» ييلغهسى اوستنه بنا ايدلمشيدى. مذكور خان ايسه اوشبو شهرنى «باغما» اسمنده اولان محبوبهسى و جاريهسى اسمينه بنا فيلدیغندن «باغما كار» ديه آتامش ايسه ده، جاريه وفات اولدیغندن صوگ نه مناسبت ايله در

هندستانده «حيدر آباد» مملكتنده نظام (سلطان و پادشاه) اولان بوذاتنگ وفات ايتديكنى تيليغراملر ايله خبر ويرديلر. اوشبو مناسبت ايله ترجمه حالينى بو يرده يازمقنى موافق كوردك .

هندستان قطعهسى، سياست جهنندن اوشبو اوچ قسمگه آيرلور: (١) انگليزلرگه تابع حكومتلر. (٢) انگليز ايله متفق حكومتلر. (٣) مستقل حكومتلر.

بمباي، سند، مدراس، اود، بنغال، پنجاب ولايتلىرى برنچى قسمدن؛ نپال ايله بهوتان، اوچونچى قسمدن؛ حيدر آباد، بارودا، ميسور، كشمير وغيرلر ايكنچى قسمدنر. برنچى قسمده اولان خلقلر ايكيوز ايللى ميليون، اوچونچى قسمده گيلر بر ميليون، ايكنچى قسمده اولانلرى يتمش ميليون قدر اوله چقلرى تخمين فيلنور.

«حيدر آباد» اسمنده هندستان قطعهسنده ايكي شهر اولوب بىرى غرب طرفنده و «بمباي» ادارهسنده «سند» ولايتينك ايسكى زمانده اولان مركزيدر. ايكنچيسى ايسه «دكن» قطعهسنده در. بو يرده ترجمهسى يازلنه چق «نظام» دولتى اداره سنده اولاي ايسه ايشته اوشبو ايكنچيسىدر. آرالرنده اشته اولياسون ايچون بو صوگى «حيدر آباد» غه «جنوبى قطعه» معناسنده اولان «دكن» سوزينى قو - شوب «حيدر آباد دكن» ديه استعمال فيلورلر.

فرانسز ایبلہ انگلیز، خواجہ نصرالدین یورغانینی اوز مرادلرینہ موافق بولوب آلدقلمندن، طرناقلمینی با۔ طردقلمندن صوڭ سلامت فالمش شہزادہ اردن برینی لفظا مراد حکمدار نصب قیلدی.

اوشبو وقت انگلیز طرفندن آلمش امتیازلرگہ کورہ حیدرآباد قطعہ سینڭ حکمدارلری یرلی اھالیدن اولہ چق ایسہدہ حکمدار حضورندہ ناظر (کانترول) لق صفتی ایبلہ بر انگلیز تورہسی طور اچق. نظاملر، معلوم مقداردن آرتق عسکر طوتیمہ چقلر. چیت پادشاھلر ایبلہ صوغش وصلح قیلشورغہ، ایچیلر یورتشورگہ حقلری اولیمہ چق. نظاملر اگرده انگلترہ حکومتی رضالغندن باشقہ حرکتہ اولسہلر، بونلرنی انگلترہ حکومتی عزل ایدوب بانقہ برینی حکمدار نصب ایبلہ آچق.

**

حیدرآبادنی ایکی الوغ اورام، بر برینی کیسوب کیتدیکلرندن شہر، دورت الوغ قسمگہ آیرلمش واوراملر۔ نڭ بر برینی کیسدیکلری نقطہدہ «چارمنار» اسمندہ الوغ بر مدرسہ ایبلہ غایت مزین صورتہ بر جامع شریف بنا ایدلشدر. شہر اطرافنی باقہلق اولوب، حکومت سرایلری، بیوک مسجد و منارہلر، فابریقہ وزاودلر ایبلہ زینتلنمشدر. ۱۸۹۱نجی ییل آلمش حسابغہ کورہ شہردہ ۴۱۵ بیڭ قدر خلق اولوب بونلرنڭ ۲۲۷ بیڭی ہندی مجوس، ۱۷۲ بیڭی مسلمان و ۱۶ بیڭی کیلمشہک خرستیاندر. شہر الوغ تیمر یول اوستند، اولدیغندن سودا مرکزی وغایت اشکلکی در.

**

اوشبو کونلردہ وفات اولان نظام، ۱۲۸۳ - ۱۸۶۶ دە دنیاغہ کلوب «میر محبوب علی» دیہ اسملانمشیدی. آتاسی افضل الدولتہ وفات اولدیغندہ صبی حالندہ ۱۲۸۵ - ۱۸۶۹ دە فیورال آیندہ حکمدار نصب ایدلدی و ہلکتدہ وزیرلر طرفندن ادارہ قیلنوب طوردی.

۱۸ یاشینہ یتدیکندن صوڭ نظام، ہلکت تدبیرینی اوز قولینہ آلوب بو وقتمزغہ قدر طنقلق اوزرندہ ادارہ قیلدی و ہر وقت انگلیزلر مرادینہ موافق حرکت ایدر ایدی. حتی انگلیزلر ۱۸۸۵نجی ییلدہ مصر اوستینہ عسکر یبار۔ دیکلرندہ، روس عسکری افغانستان حدودینہ یاقن کلدیکنہ، اوز عسکری ایبلہ یاردمگہ وارغہ حاضر اولدیغنی انگلیزلرگہ عرض ایتمشدر. مخلص ایدیکنی بیلدیکلرندن صوڭ انگلیزلردہ اوزینی احترام ایتشلر و قوری الفاظدن عبارت

«حیدرآباد» دیہ اسم ویرلدی و بو اسم اوشبو کونگہ قدر دوام ایتیکدہدر.

محمد قلی خان اوشبو شہرنی تعمیر ایتمک ایچون کوب اجتہاد صرف ایتدی و بتون عمرینی شونی تزین ایدوب کچردی. ۱۶۱۱ دە وفات ایدوب یرینہ ایسہ اوغلی ولیعہدی اولان عبداللہ شاہ پادشاہ اولدی. مذکور آدمدہ ۱۶۷۲ دە وفات ایتدی.

صوڭرہ «دہلی» دە حکومت سورمکدہ اولان مغول خانلری (شاہجہان و آنڭ اوغلی اورنگزیب) مختلف وقتلردہ اوشبو حیدرآباد شہری اوستنہ عسکر تارتوب غلبہ ایدوب کردیلر، تالاب یاندروب خراب قیلدیلر و نہایت ۱۰۸۷-۱۶۷۶ تار یخلرنہ بتون حیدرآباد قطعہ سیننی اوز ہلکتلرینہ قوشدیلر. مغول حکمدارلرندن بہادر شاہ بن اورنگزیب وفات اولدیغندہ (۱۷۱۲ دە) شہزادہ لرتخت ایچون دعوی چیقاردیلر و اوزون ماجرالر صوڭندہ فروخ سیار بن عظیم شان بن بہادر شاہ اسمندہ بری حکومتنی ضبط ایدوب، اوزینی پادشاہ اعلان قیلدی و بو طوغرودہ کوب یاردمینی کورمش اولان چنکلیش خان اسمندہ بر تورہ سیننی «نظام الملک اصف جاہ» تیتولی ایبلہ حیدرآباد دکن قطعہ سینہ والی نصب ایتدی. فقط مذکور تورہ بر فرصت کلدیکی ساعتہ اوزینڭ ولینعمتندہ فارشو چیقوب اوزینی مستقل پادشاہ اعلان قیلدی و دہلی ایبلہ اولان علاقہ سیننی تمام کیسوب حکومت سوردی. حیدرآباد قطعہ سندہ اولان «نظام» حکومتنی تأسیس ایدوچی ایشتہ بوذاند (۱۷۱۷ تار یخلرنہ). بو کونگی «نظام» سوزی دە چنکلیش خان اوزرینہ ویرلمش عنوانڭ مختصر یدر.

۱۱۶۱ - ۱۷۴۸ تار یخندہ چنکلیش خان وفات اولوب، شہزادہ لری خانلق ایچون اوز آرارندہ محاربه چیقاردیلر. ہندستاندہ اولان بایلقنی کوروب آغز صولرینی آغزوب چیتدن قاراب طورمقدہ اولان فرانسز و انگلیزلر نعم المطلب دیہ اوشبو واقعہدن فائدہ لنورگہ کرشدیلر. اوز آرارندہ اشنی توزوب بتردیکلرندن صوڭ ظاہردہ انگلیزلر نور چنک اسملی شہزادہگہ و فرانسزلردہ مظفر چنک اسمندہ شہزادہگہ یاردم ایدوچی اولوب کورلدیلر ایسہدہ، فی الحقیقہ ایکیسی ایکی طرفدن قذر و ب «اتنی ات ایبلہ نالاتامز» دیہ حضور۔ لانوب طوردیلر. بویلہ حاللرنڭ نتیجہسی نہ اولہ چقی معلوم. ہر ایکی طرف عسکری ضعیفلا نوب اشدن چیقدی، ہلکت خراب اولدی، شہزادہ لرنڭ ہر ایکیسی صوغش یرندہ اولدرلدیلر.

دهشتلی صورتده بر سرای بنا ایندردی و بونگ ایچون روس آقچهسینه فرق میلیون سوم قدر مبلغ صرف ایندی (بو قدر آقچه صرف ایدرک اقتداری اولان فرنک توره-سی البته اوز ملتی ایچون دارالفنون یا که شونگ کبی عمومی بر فائدهلی نرسه تأسیس ایتمش اولور ایدی).

نظام، بتون عمرینی آوده کچردیکندن حسابسز ات آسرار اولمش، زوایتلرگه کوره فرق بیگ سومارغه آلمش اتلری اولور ایش. جزلارغه، اوینارغه، بیورگه ماهر اولوب حیدرآباد قطعهسندده اولان شاعرلرنک الگ بیوکارندن سانالور. انگلیز، اردو، فارسی لسانلرینی گوزل بیلور و عربجهنی ده بر قدر آکلار ایش.

علمی و ادبی جمعیتلرگه مادی و معنوی یاردملر قیلوب طورسده «رفع حجاب» حقنده تأسیس ایدلمش جمعیت گه یاغشی کوز ایله فارامادیغی مرویدر. حجاز تیمر یولی ایچون یاروم میلیون سوم اعانت ایتمشدر.

نظام، اوزی آکلماقده اولان لسانلرده نشر ایدلمش غزته و ژورناللرنی اوقور و عملکتده اولان غزته چیلرنی هر سنهده مخصوص بر کونده سرایغه چاقروب آنلر ایله صحبت ایدر اولمشدر.

ولی عهدی عثمان علی اسمنده اوغلی اولوب بوکونده ۲۶ یاشلارنده ایدی. (طبیعی، تخت که اوشبو کیسه چیقمش اولور).

اولان تیتوللر و یرمک طوغروسنده جومردلقی کوسترمشلردر. نظامنک رسمی تیتولی: «آصف الدوله، مظفر الملک، رستم الدوران، آرسطو الزمان، زمام الملک، نظام الدوله نواب میر محبوب علی خان بهادر فتح جنک» ایدی. (صوگ اسلاملرنک تورهاری و علما صنفینه منسوب طائفه لری مصدافسز عنوانلر، یالان شهرتلیر، مسماسز اسملرگه دول درجده مبتلا اولمشلردر که بونی تعریف ایدرگه امکان کورلماز. دیندشلرکنی، قوم و ملتکنی حمایت ایدرک همت اولمادیغندن صوگ «رستم الدوران و آرسطو الزمان» تیتولینی آلمقده، انابتلی و اساسلی معلومات اولنمادیغی حالده «تاج المدققین و استاذ المدققین» کبی مدحلیر تاشوب یورمکده، ایمان ایله اوته چکک تأمین ایدلمادیکنده «المتصرف فی القدرین، الغوث الاعظم، قطب الاقطاب، امام الاصفیا و قرة عیون الاولیا» عنوانلرنی کونارمکده نه فائده وار؟....). نظام، حضرت ابو بکر نسلندن اولوب اورتا بویلی، کیگ یوزلی، بغدادی توسلی، الوغ کوزلی، زور باشلی، قرمه سقاللی ایدی. بعض وقت ملی کیوملرده و گاها فرنک کیوملرنده یورر و هر وقت باشینه چالما کیار اولمشدر. دورتیوز قدر جار یهسی اولوب بونلرنک هر بریزک مخصوص اورنلری و بر قدر سانلردن عبارت خادم و خادمه لری اولنور ایدی. متعدد سرایلری اولدیغی حالده، ایتالیدان مرمر تاشی کیتوروب بیوک توبه اوستنه «فلك نما» اسمنده

شعر:

« قویاش چغوی »

صزلدی یهملی قزغلت طاك، ایتوب مشرق یاغن محدود؛
آولده یلغه آرتندهغی اویده، ایندی سوندی اوط.
یبتدی ایندی چقده بار اوسملکلرنی قزلرده؛
ککتولر اویغانوب کیتدی ماتور، لطیف بولونلرغه.
یوزهدر آق بولوللرنک یاننده آق تومان کوکده؛
بولونغه بارالر قازلر تزلگانلر گویه بیکه.
اویاندیلر آدملرده، بارالر آشغوب قرغه؛
قویاشده هم کورندی ایندی، کیتدی شادلانوب یرده.

عبدالرشید رضانی .

اشراقیون، مشائیون مسلک بى ده انتقاد ایله عقل اوزرینه تطبیق ایدوب قارادیلر، فقط آنارنك ده بعض اصوللری اوهام وخیال قیلندن کورلمشدر. اوشبو مجددلر انسانلرنك حیات و سعادتلری ایچون وضع قیلنمش فلسفه طریقلرنك اوهام وخیالاتدن پاك و صافی اولمقن بلکه صرف عقلی و فنی اولمقنى آرزو قیلورلر ایدی بنا علیه اول زمانده غی آوروپا عالمنده مدنیت مجددلری، فلسفه طریقه سینى فلسفه حسیه و مادیه اوزرینه تبدیل و بنا قیلوب آنى دخی فنون ایله تأکید ایتدیلر. اشراقیون و آرسطو فلسفه سینك بعض قاعده لرینی مجروح کوردیکلرندن ترك قیلدیلر. آنلر فکرچه، انسانلر بو نامتناهینك اچنده پشادکلرنی حالده آنك اسرارینی تفحص قیلماق ایله مکلف و مجبورلردر. نامتناهی مشتمل اولان حکمتلر، انسانلرنك سعادت و حیاتلری ایچون وجوده چیقمش، واحد حقیقی آثارى اولدیغندن آنلرنی تفتیش قیلماق برنچی وظیفه لریدر. ایشته آوروپا عالمنده رواج و مقبول اولغان فلسفه جدیده نك اساسی بوندىن عبارتدر.

اوشنداق «فنون علمیه» ده انتقاد ایدلنوب بو سایه ده تجدید قیلنمشدر. علوم و فنون ایسکی یونانلردن باشلانوب همان ترقی ایله عربلره کرمش ایدی. عربلر ایسه فنلرنك قاعده لرینی تجدید و توسیع ایدوب تدوین و نشر قیلماشلر ایدی. آوروپا مذهبچیلری اول فنلرنی قبول ایدوب آلمش ایسه لرده انتقادات علمیه و کشفیه لری ایله دخیله تجدید ایتدیلر و کوب فنلرنك قاعده لرینی تبدیل قیلدیلر.

مثلا: علم هیئنده جرم ارض، جمله عالمك مرکزی دیه شهرت و مقبول اولمش قاعده نى جرح ایدوب آنك اورنینه جرم ارضنى شمس اطرافنده دوران ایدن سیاراتنك برى اولمق اوزره قبول ایتدیلر. ثوابت یلدزلرنك دخی محسوس شمس کبی هر برى شمس اولدیغن ككشف قیلدیلر. بونلر طرفندن حکمت طبیعیه و کیمیا فنلرنك دخی کوب قاعده و اصطلاحلری تجدید اولنمشدر. آوروپا عالمك

تقلید و علم

II

آوروپا عالمنده انتقاد

قرون وسطانك نهایتارنده آوروپالورده ایکی درلو انتقاد فکری باشلانمشدر. برى: انتقاد دینی و دیگرى انتقاد مدنى در. بو ایکی درلو انتقاد سببندن منازعه لر اولوب آخرنده آوروپاده اولوغ بر انقلاب میدانه چیقمشدر. انتقاد دینی ایسه، همان تقلید طریقه سی ایله دوام ایتمش اولان خرستیانلقنك اساسنه نظر قیلماق و آنى مدنیت هم انسانیت گه تطبیق ایدوب کورمک، علم و فضائلدن براق اولوب انسانلرنك حیات شخصیه و اجتماعیه لرینه مخالف اولان کوب فنالقلرنك آنده مباح و حلال اولمق کبی شیلردن نشئت قیلمش ایدی. حالبوکه: بویله اولان دیننك اصللرینی تفتیش ایدوب تصحیح ایتمک لازم اش ایدیکی شبهه سزدر. خرستیانلق اصوللرینی انتقاد قیلماق کمالاتنه مشهور «لوتیر» مظهر اولمشدر.

لوتیر طرفندن خرستیانلق بر آز تصحیح قیلدیغندن صوکره آوروپالور تقلید و اسارت بلیه سندن بر قدر آزاد اولوب علوم و معارف هوسینه دوشدیلر و هر شینی تنقید قیلوب، هر شینك حقیقته ایرشمك گه آرزو قیلدیلر. بنا علیه آوروپا عالمنده «انتقاد مدنی» اسمنده دیگر بر انتقاد ظهور ایتدی: بونك سببندن آوروپاده بر طاقم حکما و فلاسفه بتون مدنیتی تنقید ایدوب تجدید قیلماق فکرینی آچمشلردر. اوشبو آوروپا عالمنده ظهور ایتمش «انتقاد مدنی و علمیه» مسالك فلسفیه ده اجرا اولدیغی کبی فنون علمیه ده هم اجرا قیلنور اولمشدر. چونکه اول زمان مجددلری (۱) خرستیانلق مذهبى انسانلرنك مسعودیتلرینه فائده ویرمادکنی آکلادیقلر ندى، باشقه فلسفه لری تفتیش ایدرگه مجبور اولدیلر. ایسکی یونان فلسفه لر ندى اولان

(۱) بو مجددلر ایسه ده قارت، اسپنیر کبی فلسفه جدیده

اولسده مسالك تریبه مسئلهسی همان حل فیلنامشدر. چونکه شمعی آوروپا عالمنده ایدیا لیزم، ناتورالیزم، مادیون لك، اشتراکیونلك کبی یاکی مسلكار ظهور ایدوب هر برینك داعیلری اولدیغندن اونه گی مسئله نك حلینه مانع اولهرق طورلور.

* *

(۴) تقلید، عملی ویا که اقتصادیدر. انسانلر ایسکی زمانلردن بیرو: دین، عادت، علم باهلرنده اسلافزینه تقلید ایله تسلسل ایدوب کلدیکلری کبی عمل و مکاسب باهلرنده بویله کلمکه لردر. چونکه هر بر قوم و ملت، اسلافزندن توارث طر بقی ایله فالهش صناعت و عملیاتلری دستور ایدوب شونلر ایل تعیش ایدوب طورلر، صناعتلرنك اصول وقاعدلری طوغروسنده سلفلرینه تقلید قیلورلر. حالبوکه بنی آدمك هر افعالینه انتقاد نظری ایله نظر قیلماق جائز اولدیغندن ایسکیدن فالهش عمللر، اصوللر وقاعدلرنك انتقاد قیلنمقلری ده جائزدر. انسانلرنك مذهبلی علم وعادتلری عقل وفنون ایله تنقید ایدیلنورگه یاراسه آنلرنك عمللری وکسبلی ده حیات انسانیه اوزرینه فائولو اولهق نقطه سندن انتقاد ایدیلنورگه یارار. اصول عملیه دن قانقی بر اصول وقاعده انسانلرنك حیاتلرینه حقیقی وسیله اولور، آنلره بو دنیاده دولت و ثروت ویرر ایسه اول قاعده، «حقیقی» اولمش اولور. اگرده بویله اولنماز ایسه «حقیقتسز» در.

مدنیت دنیاسنده ایسکیدن بیرو، هر شی انتقاد قیلنوب کلدیگی کبی مکاسب و صناعات اصوللری ده انتقاد سببندن تجدید ایدلور و بونك نتیجه سی اولهرق ثروت و دولت توسیع اولنور.

اقتصادی عمللردن: حیوان اسرامق، زراعت و صناعت، تجارت کسبلری بیک ایسکی زمانلردن باشلاب هر دوره وهر ملتارده دستور اولنوب کلدیکلری کبی مدنیت دنیاسی تجدید اولندفچه بونلرنك اصوللری ده تجدید اولنه چقی طبیعیدر.

ایسکی مصر، آثور، فنیکه، بابل، یونان، روم، عرب کبی ملتارنك هر فایولرینك برر درلو: زراعت، صناعت، تجارت اصوللری وار ایدی، صوگره دن هر بری انتقاد ایدلنوب تجدید قیلندی.

عربلر بو صناعتلری آیروجه تجدید ایتمشلر ایسه ده فرون جدیدده آوروپالور بونلرنك هر برینه مخصوص

اولان انتقادات سببندن: کرك فلسفیات و کرك فنون علمیه لر اولسون جمله سی میزاندن کچرلوب یاکی طریقلره تبدیل قیلندیغندن مدنیت، مادیت اوزرینه تحویل اولنمش و ایسکیدن بیرو دستور اولنان مدنیت دینیه و معنویه لر حتی اونودلمشدر. علی العموم علوم و فنون، طبیعیات و مادیاتندن عبارت فالوب حکمت و مدنیت صرف طبیعت و مادیات اوزرینه بنا قیلنمشدر. بنا علیه آوروپا عالمنده، ترقیات مادیه عقلاره حیرت ویره چک درجه گه واصل اولوب بونك سببندن حق تعالانك آثاری اولان: طبیعت، کائناتنه گیزلنمش خزائن عامیه و حکمیة فی عیان و اظهار ایدرگه کرمشدر.

حالبوکه: بو حکمتلر صرف مادی وحسی اولوب معنویاتندن بالانماق قالدیغندن حقیقت انسانیت اوزرینه اول درجه ده مطابق کماز ایدی. شونك ایچون بونلر اوزلری ده انتقادغه محتاج اولمده ایدی. چونکه انسانلرنك روحانیت و معنویاتلری اونیوتدروب فقط مادیات و حیات دنیا اوزرینه سوق ایتمک، حیات اخرویه لرینی اونوتدور، انسانلری حرص و غرور، ترفه و ترفیع اوزرینه توشور و الك صوگره سعادت ایدیلرندن محروم قیلور بیهیمیت، حیوانیت ورطه لرینه دوشروب شرافت انسانیه لرینی ضائع ایدر. بنا علیه بونی دخی صوگفی عصر (۱) فلاسفه لری آکلامشدر و انتقاد مدنیه ایدرگه کرمشدر. بونلر اولگی انتقاد لرنی ده یاکیدن انتقاد قیلورغه باشلا دیلر. مدنیت ایچون حقیقی اصوللر ایزلمب مدنیتی انسانلرنك حیات و سعادتلرینه مطابق صورتده تصحیح ایتمک املنه دوشدیلر. انسانلرنك وظائفی مادیه و معنویه لرینی جامع اوله چق بر مدنیت حقیقیه انتخاب قیلماق طریقه سنده شروع ایتدیلر. ۱۹-۲۰ عصرلرنك اکابر فلسفه سی طرفندن میدان قویلمش تربیه اطفال، تعلیم تریبه مسئله لری ایشته اوشبو یاکی مدنیت قومقنك اساسلرنندر.

آوروپا عالمنده اولان بو یاکی انتقاد ثهره سینك بری تصحیح مدنیت و تربیه انسانیه قاعده لرینی انسانیت اوزرینه تطبیق قیلماق فکریدر. بوندن ایسه اوشبو اوچ درلو مسئله ظهور ایتمشدر: (۱) انسانیت ایچون تریبه نك ضرورلغی. (۲) وقت تریبه. (۳) مسالك تریبه در.

بو مسئله لرنك برنچی و ایکنچیلری حل قیلنمش (۱) بو فلاسفه: ولتر، بافون، روسو، اسپنسیر کبی فلاسفه جدیدلردر.

اصوللر و اشلرنی تسهیل ایچون انواع تورلی ما کنه و آلتلر اختراع ایتدیلر. شول سبببن بونلر فوق العاده ترقی فیلمشلردر.

حتی آوروپا عالمنده زراعت، صناعت، تجارت خصوصنده الوغ بر فن تدوین فیلمنوب «فن اقتصاد» دبه اسملانمشدر. شهیدگی آوروپا عالمی بو فن سایه سنده فوق العاده سرمایه و ثروت صاحبی اولدیلر و بو کون گه قدر مدنیت عالمی ابرشکان درجه گه کلدیلر و بو سایه ده کره ارضنک هر بر قطعه لرینه غالب و بتون دنیاغه مالک اولدیلر، فهرمانلق و مهارت حربیلر ایله نائل اولمیان قوتلرنی آوروپالولر فنون اقتصادیه سببندن احراز قیلدیلر. آوروپالولرده انتقادات مدنییه سببندن، مدنیت یاکنی حال گه تبدل ایتمش ایسه ده بتون اساسندن تجدید اولنماش و ایسکیلمکنده بتونلای چقاماشدر. چونکه آوروپا مدنییتی فلسفه و فنون علمیه طریقلرندن انتقاد ایدلنوب تجدید فیلمش ایسه ده دیانت و عادات بابلری همان اولگیجه تقلید طریقه سنده قالمشدر.

اساس مدنیت اولان دینلری همان رهبانلق، کهنات پرستلکدن عبارت حالنده دوام ایتمشدر. بنأ علیه رهبانلر، پاپاسلر ایله، اهل علم اولان نقاد و مجددلر آراسنده منازعه و مناظره لر اولوب کلور.

آوروپالولر دیانت بابنده همان تقلید طریقه سنندن آیرلا آلمادقلری کبی ایسکیبن بیرو توارث ایله تسلسل ایدن درلو عادتلری ده تقلیددن عبارتدر. وراثت قانونلری انسانلرنی صنوف و طبقه لره تفریق فیلمافلری، ایرلر ایله نسا طائفه لرینه ظاهرده مساوات اثبات فیماافلری و ایرلر ایله نسا طائفه لرینک قاتشوب بور مکرینه مساعده ایتملکری جمله سی ایسکیدن موروث اولان عادتلر گه تقلید فیلمقدن باشقه دکلر. حالبوکه: بو عادتلرنک کوبسی انسانیت گه مطابق اولمادیغندن انسانیت پرور اولان عالملری ایله بو عادتلرنک اربابی آراسنده دائم منازعه لر حتی که هرج و مرجلر اولنوب کلمکده در.

خلاصه: آوروپانک مادی جهندن فوق العاده ترقی ایتمش اولان شهیدکی مدنییتی «تقلید» اساسینه مبنی اولدیغی سببندن «حقیقی مدنیت» دکلر بونی ایسه آوروپا فلاسفه سی کندیلری اعتراف ایدیلر.

امام و مدرس سرورالدین.

بزنگ ناتار تلنده، بو دهشتلی آوروغه خصوصی بر اسم بولمادیغندن، آرامزده چاخوتقه دبه شایع اولمشدر. قزاقلرده ایسه: بوگا «جنچکه دیرت» یا که «فورت آروی» دیلر.

باوروپا حکما سی کوبدن بیرلی طرشه لرده بو مهلك خسته لکدن فوتولو طوغرو سنده، قناعت ایتارک بر دوا، سوینورک بر خبر گه اوچراب بولمی.

بو اورنده مبنم مقصودم، بوگا بر دوا یا که بوندن فوتولو چاره سنی کوسترو اولمای بلسکه بو خسته ننگ قزا- فستانده خصوصی صورته کوب طارلووینه بنأ بر نچه سنه لک تجر به منی میدانغه قوبودر. طلب علمی، نفس الامرده تجر به دن عبارت بر فن اولدیغندن بنهجه بو حقه هر کم اوز بلدیکنی سوبله و فائده دن بوش اولمازغه کیره ک.

بو آورونک بونلر آراسنده کوب بولوینی فقط بن دگل بلسکه قزاق آراسنده بولغان کوب ذاتلر: شاید اقرار ایدیلر. قزاق آراسنده بورت آپتیکی ایله معامله ایتکان کشی، زور دوقتورلر روللرینی اوینادیغندن، مثلا معلم اولان ذاتلرنک بارچه سی بر مقدار دوا بولندرغه مجبور اولیلر. بنأ علیه بنده: جای کونی استراحتکه چقدیغم وقت معروف دولرنی کندم ایله برابر آلوب چغامن ۵، ۴، ۵ سنه دن بیرو بگا اوچراغان خسته لرنک هر بری مذکور چاخوتقه ایله آوروچیلر بولووی بنی عجبیلندره در. ۲ نچی ۴، ۵ یلدن بیرو بگا تصادف ایتکان جنازه صاحبلی هر قایوسی رحیمسز آورو ایله دنیانی تاشلادیلر. حتی حاضرگی حالده سلامت کبی بورگان ذاتلرنک هر برنده شول خسته لک بار. فقط اوزلری باشقه آوروغه حمل ایتوب یوریلر. بونی کوزی ایله کورگان کشی بو آروونی، نسل و بوون فوالی طورغان آورو ایکان دبه حساب ایتارگه یول اولسه ده، طورمشلرون کورگان کشی باشقه تورلی فکر یورتورگه ممکن.

قورقیلیر. بو توتوننڭ ضررلی ایدیکه ایله یاوروپا علماسی فائل اولولری کبی، بن هم بالذات حس ایتدم. بونلر ایسه بر نیچه ساعتدن - قور، قورنی ازله گان صارت کبی، توتون ایسنی ازلی باشلیلر.

۴) فزاق خلقی چای دیگان نرسه نی بیک قوی اولوی ایله برابر سوتسز یا که سوت تامزوب، بیک کوب اچارگه عادت ایتمشلر. بونلر نڭ عندنده چاینی آغزغه آغانده آپسی بلنماسه، نوسی قاره کوران اولماسه چایگه حساب ایدامی. حتی چای ایچون آلتی آی مقدم بورچله نوب قویو - بونلرغه فرض درجه سنه کر مشدر. نیندایگنه بای اولسون ۱ صوم ۲۵ تینک چاپنی ۶ آیفه ۱ صوم ۶۰ تینگه بورچه آلا. وعده نڭ وقتی یتسه بر یغشی مالنی آرزانغنه، صانتوب چای بورچنی تولیده دخی نسیبگه چای آلا. دیمک عمرنه چایگه بورچی، بیرچه گی بتنی. دامبار ژولصنده دوستطان فابلوف نام تجر به لی بر بای «بزنڭ فزاق خلقی ۱۵ یلدن بیرمه ن فارای چای دیگان بر بلاگه دوچار اولوب، یارنی دولتی طاوسدی» دی همه اساسلی دلیللر ایله اثبات ایته. مینم بو سوزمدن ناتار چای ایچمی دیگان آگلاشلماسون، بلکه ناتار خلقی بولار کبی قویو هم سوتسز اچیلر.

۵) فزاق یاشلارنده بیک آیانچ بر عادت بار. اولده: خاتون قز عالمنه تمام بیرلوب خصوصاً اجنبیه لرگه بیک هوس بولالر. اگر براونڭ آرالاشقان کشیسن بلسه لر بارده شوگا سوز ایتدره لر. هم مقصودلرینه ده یته لر. شول طریقه برنده اولان آورو، ایکنچیسنه، خاتونلر آر-قلی کرچه در، مینم بو سوزلرمنی فقط خیال، ظن ایله ایتلگان دیه آگلاشلماسون؛ بالعکس تجر به بوینچه در. هر نهچو ک دینی قرده شلرمزنی - بو امنیتسزلکلری اوچون تنبیه ایتارگه بورچلیمز.

معلم: ولی الله الغلیلی. (نوصطانای)

عبرتلی سوزلر:

کتاب و رساله لرده اولان کهچیلکلرنی، بازوچیلرینه کوره، اوفوچیلر بخشیراق بیلورلر. کوب انتقاد قیلوچی، آز اش اشلاوچیلر، چونکه انسانلر نڭ بر قسمی اش ایله وایکنچی قسمی انتقاد ایله شغللنور.

بن اوز طرفدن بولارده بو آورو نڭ بردن برگه بوغونه همده کوبایونه - ۴، ۵، یلغی تجر به مه نظراً توبنک کی فکر منی تقدیم ایتهم:

۱) نظافتسزلیک، قز انچه (ناساقدر). زیره فزاق قرده شلرمز نڭ نظافت و پاکلیک که اول قدرلی اهمیت بیر-مه دکلری کوز اوکمزده در. بو ایسه چاخوتقه میقرویلرینڭ اورچووینه بر نیچی سبیلر دندر. مثلاً، بونلر آراسنده بر ذات فوناق بولوب اوینڭ تورنده او طرفی حالدده باق یاغنه فافروب، توکروب او طوروی عیب صایله ایدیی کبی آغز نه سالغان ناصبای [واق] نیده تله دکنی برگه توکره و طاشلیدر. شونلر نڭ آراسنده لافل ۳ دن ۲ سی آورو لی بولا. بس بالضرور بایاغی توکرلش ماده ایله چققان چاخوتقه میقرویلری - تورده گی سلامت کشیلر نڭ آش و فمز لرینه، ایشکدن اورگان جیل واسطه سی ایله توشه در. بو غافلکلری سبیلی کوب سلامت کشیلرنی خراب ایته لر. ۲) بو آوروغه دوچار اولوبده، چاره سنه و علاجه کرشماولریدر. مثلاً: شول آورو ایله آوری باشلاسه آوروین یاشروب، آشدن اوچندم (سپسکندم) اچمه فلان وقت جبل پیدا بولدی، شول چقما ی چورردیه بر نیچه آیلر اونکاره لر. جاننه بانه باشلاسه، باقسی، کوره زه کیترنوب مال ایله ایلمه ته باشلی، صر - دیگان بالچقنی فمزغه شاپروب اچه باشلی، نهایت برسندنه فائده اولماغاچ ایشانغه بارسام جازلور ایدم دیوب ایشانغه چابا باشلیلر. گویا آنڭ بیرگان بتی - وطماری فائده ویره چک!.. آندن فایده یوق، عاجز اولغاچ دوقتورغده کورنه لر. مادمه که اش اوزغان بولا - آنالرمز نڭ [بورچن یاشیرگان بولهر، آرون یاشیرگان اولهر] دیگان مقالنچه - باقی یورتقه سفر ایته لر. ۳) فزاق خلقینک هر وقت توتون - ایله مبتلی اولورلریدر. توتون ایسکه می طورر حاللری یوق. حتی قیز فویغان «صابا» لری ده توتون ایله صوغارلغان (اسلانغان) بولا و فمزدن آچی توتون نمی کیلوب طوره. فشق ایتم هم تمام توتون سگگاندلکدن توتون ضررندن خالی بولمی. آنڭ اوستنه، کوز کونی صالقون توشکاج - کیز اوینڭ اورتا سنه تیزه ک یاغوب، اوزلری اطرافنه جیلوب او طورالر. شول حالده توبندن یاخود ایشکدن صوققان جبل ایله توتون چالقوب اوینڭ ایچنی تمام طومان کبی قاپلی، آغزغا کروب کشینی طونچقبره، کوکرکنی طوندره، نهایت کشینی آورو ایته. اوزلری بلامه عادت ایتکندنمی؟ ضررندن برده

اسلاملار آراسنده علم، نيچون لازم درجهده تارالمى؟

اوشبو سنه نشر ايدامش ۱۵ نچى عدد «شورا» قابنده اداره طرفندن اوقوچيلرغە اوشبو مضموننده بر سؤال ويرلوب جواب بازمقلرى رجا ايدامشيدى:

«علمگە رغبتلىرى و محبتلىرى هيچ بر ملتدن توبان درجهده اولمادىغى حالده باشقەلرغە نسبت ايله عموما اهل اسلام آراسنده لازم درجهده علم تارالا آلمادىغىنىڭ سببى و ياكە سببلىرى نە شيدىر؟ اوشبو مسئله حقتە فكر يورتوچيلردن مذکور سؤالغە جواب يازمقلرى رجا اولنور. مکتوبلارنىڭ ۲۰، نهايت ۳۰ سطردهن آرتماز سزلىقى و سنتاير باشينە قدره ادارهگە كررلك روشده پوچتەغە ويرلمكلرى مطلوبدىر. ادارهده آلتەش ترتيبلىرى ايله بو طوغروده اولان مکتوبلار، صاحبلرىنىڭ امضالرى ايله «شورا» دە باصلورلار.»

ايشته بو سؤالگە جواب اوله رقى بر قاچ ذاتلر اوز فكرلرىنى بازوب كوندردىلور. زمان وقت مساعده اولمپەچق مکتوبلرىنى آرادن چىقاردىغىمىز صوڭ قالانلرىنى، وعدەمزگە بناء شمدى بو يورده درج ايدەمز. بو كى اجتماعى و عومومى مسئلهگە دقت ايتدىكلرى و اهميت ويروب مکتوبلر يازدقلرى ايچون علمنى صورتده تشكر ايتمكدهمز.

جوابلر:

I

بوڭ سببى بىز مسلمانلارنىڭ تعليمات اسلاميه بويونچە يوروماومىزدىر. عيب اسلامده توگل بلىكە آنڭ احكامىنى رعايە ايتماوچى بىز مسلمانلارنىڭ اوزمىزدە در. اؤلگى اسلامار خرافاتلرغە اشانماينچە تعليمات اسلاميه بويونچەغنه يوروغانگە كوره ترقى ايتكانلر ايدى. اگر بزده شولاي ايتسەك آرمىزدە علم تارالور. بزده باشقەلر شېكلى ترقى ايتەرمىز. عبدالاحد غفارى نازان شاگردلردىن.

II

علمونڭ اهل اسلام آراسنده لازم درجه انتشارينه

مانعار: ۱) - خلفاً عباسيه نڭ صوڭ دورارنده «قرآن مخلوقى، غير مخلوقى؟» كى حكامدارلر نڭ شخصى فائده لرينه، خصوصى فرقهلرگە خدمت يولبنى كوزەتوب مبدانغه قويلامش معناسىز مذاكرە و مجادلەلر. ۲) - خليفەلر دە قوت و جديت آزالوب طوائف ملوك دورى باشلانوب علمنى لازم درجه انتشارغە مساعد اورنلرغە تدبيرلى حكامدارلر نڭ كېلماوى؛ مساعد اورنلرغە تدبيرسىز، روحسىز و شخصى فائدهلر كوزەتوچى، عومومى تريبە اقتضاسنچە حرکت ايتماى طورغان حكامدارلر نڭ اش باشنده بولولرى. ۳) - قرون جديك ايتدالرنىڭغى تعليم اصولىنىڭ ترتيبسىزلىكى؛ مدرسار برلە طلبەنڭ درس مجلسىنى، مجادلە مجلسلرينه ايله ندرولرى، اساس و قواعد علومدىن بوش قالولرى، مجادلە موداغە كرگاچ، فنى نرسەلر قلعى هم قاعده تەختندە بولغانغە كوره مجادلەگە يول طا بولا طورغان معناسىز فلسفەلر ميدان آلوب فنلر نڭ كوزدن توشرلوى. ۴) - بر نيچە وقتلر، زمان اجتهاد نڭ انقراضيله قائل اولوب تفكر وا، تذكروا امر عاليلر بىنە مخالفت ايتلور. ۵) - افندىمىز (ص م) «انتم اعلم بامور دنياكم» دىه طوروب عقل صحيح، طبع سايم خوش كورگان، زمان و انليم اقتضاء ايتكان، اسلام روحينە موافق بولغان اشلرغە دە دىندىن فتوى ارلاومىزدىر. حالبوكە قرآن، معاملاندىن بىك مەملەرىن گنە بيان ايتوب اعتقاد و تعليم عبادت اوچونگنە اولوب، قالغان لرى «ولاتنسى نصيبك من الدنيا» آيت كريمە سىنە استنادا اش كورلورگە تيوشلى ايدى. اما خصوصى قاي برەولر بىنە ايسە دىنا و جنسا باشقە قوملر حاكم بولوى اوستىنە، اسلام روحينە موافق مركز علوم اولان يرلر نڭ يراق بولوى، اوزلرىنىڭ باشقەلرغە اختلاط و مناسبتلىرى يوقلىقى، بولسەدە قصىقلار نڭ مانع بولوى هم چيت تلىدن كتاب ترجمە ايتارلك مكمال ادبيانلرى بولماوى و ترجمەگە طرشمالرى بىدر. مذکور سببلر عالمونڭ انتشارينه مانع بولغانلر و بولمىقەدلر. عزالدین ايسانبيردىن. «كىلم».

III

بنم فكرمچە بزم اهل اسلامنڭ علمده آرنده قالولرىنە سببلر:

۱) علم حقتە خطأ اعتقادده بولولرى. چونكە عموماً ديوب ايتورلك، مسلمانلر فكرنچە علم: بىك سطحى گنە دىن علمدىن عبارتدر. آندن باشقە نچە تورلى فائدهلى علملر نى

علم طارالمائونك سببى، آنلارنك بر طاقم خرافات ابل عمر اونكارو لرى، بوندىن فوتولونك چارهسى ده اسلامك اصل حكملرىنه يابشوب ياوروپاليلر اصولنده اوقو اوقوغه باشلامقدىر. شول چاقده علم طارالورده، فائده ده بېرىر. بوقسه بكرمى بل اوقوب ده ذهن چوالتودن باشقغغ ياراماغان علم، طارالماسده، طارالماسده بىزنى انقراضدن فوتقارماز.

اسماعيل عثمانى . «كيام» .

V

مسلمانلر آرسنده علم طارالمائونك سببلىرى بونلردىر. (۱) عوام پرىغاوارى بىرلن امام قوبو (۲) صوقولر صابلاغان كشىنك كم گنه بولسده صابرانبه ده كوزليلر طرفندن اماملىق غه تصديق اينله طوروى. (۳) امام اوله چق كشىلر نك ذهن و فكىرلرى ترتيبسىز مدرسه لرده چوالبوب و زهرلنوب چقووى. (۴) دارالمعلمين و دارالمعلميات يوقلىق. (۵) دينمىز نك خالص احكامى اعتباردن توشوب مسلمانلر نك تقليد و خرافات بواينه كرولرى (۶) مقلد روحانيلر نك عوام غه سؤ مثال بولولرى و سؤ تريبه بىرولرى. (۷) بدن سيمرته طورغان آشاو اچو كيك اشلر بىك مقدس سانالديشى حالده، فكر و روحغه جلا بېره طورغان ادبيات، موزيقي و صنايع نفيسه كيك نرسه لرك، شول تقليد سايه سنده، مسلمانلر غه مكروه و حرام كورسه تلووى و شول سببلى مسلمانلر آرسنده ادبيات طارالمابىدر. تحفت الله سخى الين . «راستوف» .

VI

بورونقى مكنب و مدرسه لرمز بىرگنه بولدىن بارالار، كتاب سنت متروك، اوقولسده روايت بوللوغنه اوقولا، اوز فكركنى يورتو يوق، باشقغ فنلرده متأخرين نك چوالمق كتابلرندن اوقولوب باش و اتقچ مسئله لرم فائده سزگه كوب عمر اوزدرغچ نظريه لرم ايله عمر اوزا، عملى فائده سى كورلورلك نظريه لرم صابلاو و نظرياتنك تطبيقاتيل اذغراشو كوئلكه كروب ده چقى؛ حرىت افكار باللكيه آرامزدن سورلگان، ياتراق فكر سويله گان كشى منفور طوتيله ايدى. كوب فائده لى فنلرنى بوتونلاي تاشلاغان ايدى. الوغ بولمز صوققغغ ئه بىلنگان، هر كم و هر صنف شول معلوم صوقمقندن غنه بورى ايدى . يقينمىزده توشه لگان تاش يوللر نك ده كورمى ايدى . بىز آندن يوروجيلر نى بولسز بىر دن يوريلر اعتقادنده اولوب اوزمىز نك صوقمقغغ

آنلر علم ديوب اعتقادده قيلميلر، آنلر غه محبت و رغبتده ايتميلر .

(۲) مسلمانلر آراسنده: «علم باينده صوكفيلر نك اولگيلر در جه سببه ابرشولرى مكن توگلدىر» دېگان غايت ضررلى بر اعتقاد شايع بولوويدىر. مونه شول زهرلى اعتقاد، مسلمانلر نك ملا و موزيگى، بابى و فقيرى، باش و قارتى نصقه سى بارسينك كوئلكنده بىك نك اورن آلمشدر . مسلمانلر شوندى مضر اعتقاد ابل زهرلنوب روحلرى سونمش، قوت و استعداد لرىنه ضعيفلك كېلمش، اجتهاد و غيرتلىرى بتوب، شول بر نقطه ده طوكوب فالمشلردىر. فكمرچه، مسلمانلر نك عامه هر ملتدن آرتقه فالولرىنه ايك الوغ و ايك ضررلى نرسه شول ايكى اعتقادى خطالر اولوب باشقغ سببلر بولسده آنلر ايكنچى درجه ده در .

(۳) باشقغ ملتار نك سياستلرى . بىز روسيه مسلمان لرى نك بوگا چافلى حكومت مكنبلر نك فائده لنه آلماولرمز، اول مكنبلر ده اساس طوتلغان سياستدن قورقوومز ايدىگى هر كمگه معلومدر. شولايوق ايران نك نېچه سنه لردن بىرلى داخلى اختلال ابل مشغول بولوب، علم حقنده اوبلى ده آلماولرى، توركيه نك عام بولينه طوتله چق نېچه مېليون ليرالرى آلبانيا طاغلىرىنه، عربستان چوللرىنه چاچلووينى كورگان كشى، باشقغ ملتار نك سياستى مسلمان لرى نك عامه توبان فالولرىنه سبب بولووينه شېهه ايدرمى؟ (۴) مسلمانلر آراسنده علم تحصيل ايتو بر ترتيب و انتظام تحتنده بولنماوى. مونه، مېن مسلمانلر آراسنده علم نارالمابوينه باشليچه سببلر شونلر ديه اعتقاد ايدىم . معلم : س . عيفى . «ترويسكى» .

IV

علم، دنياوى و اخروى سعادت بېره طورغان بر نرسه در. لکن بىزده حاضرنده علم ديب يورولگان نرسه لرى نك كافه سى ده خرافاتدر. البته قرآن و حديث علملرى بوندىن مستثنا . لکن مع التأسف آنلر بىزده اوقولمىلر. مسلمانلر شول جيون خرافاتنى علم ديب يورولگانگه كوره بتون قطعات خمس شاپان تأسف بر حالده درلر. بوندى قارا كغولاق اچينه چن علم نورى كرده آلدى . «بدان» «اسعدك الله . . .» «لفظا عمل كرد، معنا عمل نكرد» لرى علم ديب كم ايتور؟ بونلر بلن وقت اولدرگان بر ملت آراسنده علم نېچك طارالمسون! خلاصه: مسلمانلر آرسنده

VIII

بوفدر اهميتلى سۇالغە جواب بېرىپ عذابلانمىق بىنم شۇنم اولماسەدە بىردىن بىر علمى مجلەمىزنىڭ رىياسىنە بىنا جىواب طرىزىدە بىر شىء بازارغە كىندىمى بور چىلى دىب بىلدىم . روسىيە تانارلىرى باشقە ملتىرە قىياس ايدىلدىكە ھىنوز صىبىلدىن آىر اولماغانلىقارى شىبەسىز، فقط بو حال طىبىعىدىر . بىر انساننىڭ دىبلوغە اىر شوى اىچون ۱۵-۲۰ سنە لازم اولدىغى حالده بىر ملتدە اولغان علوم و معارف كىرەگىچە نىشر ايدىلۇپ دىنيادىغى باىخ بولغان و ترقى ايتىكان قوملىر آراسىنە كىر اىچون بىر نىچە سنەلر كىر كىلگىكى انكار ايدىلمىس ظن ايدىم . مىسلمانلر (روسىيە تانارلىرى) عىصرلردىن بىرلى بار بولۇپ كىلسەردە چىھالت باغچە سىندە نىفاق عىداوت ھوالرىدە تىقلىد بى شارى ابل تىر بىلدىكارىدىن ذىفات او قوسىنە تالمىشلىر ايدى . زمان و طىبىعت ھىجوى بونارنى بو حاللارنىق قويمادى ، او بىقولارنىدىن او بىقاتوب اوزارنىڭ جانلى ملىقۇغىنە اولمايۇنچە بىلكە دىنيادىغى باشقە انسانلر كىبى عام، ھىنر كىبى مقدس شىلر ابلە مكافى ايدىكار بىن آڭلاندى . حاضردە ملتىزدە تىردى و تىجىر دورىدىر . روسىيە مىسلمانلرى باشقە ملتىر كىبى علوم و معارفكە ملىت ايدوب شونىڭ ساىبەسىندە دىنيا و آخرت مسعود بولۇرغە نىوش ايدىكىن آڭلاماسەردە تىردى دورى اولدىغىدىن قايدىن يابىشورغە بىلمىلر ، فقط بو حال ھىر بىر كىشىگە كىلە طورغان چەچك و قىرامق رىنجولرى كىبى ھىر ملتكە كىلە طورغان بىر رىنجودىر . مذكور رىنجولردىن ھىچ كىم قوتولا آلمادى كىبى شوشى تىجىر دورىدە ھىچ بىر ملت حالنى اوزغارمىشاردىر . روسىيە ملتى مترقى ملتاردىن اولاسەدە بوندىن مەقدە نىق بىزم كىبى علم و مەرفىدىن غافل و قىتلرى بولۇپ كەچمىشدر . «شورا» ھىجائە علمىيەسىنىڭ ۱۹۱۰ سنە آخىرىدە چەش ۲۴ نىچى نومىرىدە ملىت ھادى آطلاسىق حىضرتلىرى «بىزنىڭ ترقى» سىرلۇحەسىلە مەھم بىر ماقالە يازدى . مذكور ماقالەدە بوندىن ايكى عىصر مەقدىم (بىتەر ۋىلىكىكى زمانى) روسىيە ملتىنىڭ حالىدە نىق بىزم حاضرىكى روسىيە مىسلمانلرى كىبى علم و مەرفىدىن غافل اولدىغىنى ، نادانلىقنى عىبادت ساناب آنلرغە چىن دىشمان بولدىلرىنى ، اوفتوغە قارشوب بالالارىنى مەكتىدىن آلدىلرىنى ، تورلى طرفىدىن مەكتىبىكە اعتراضلر و «بىزنىڭ بالالرىمىنى اوفودىن آزاد و خلاص ايتسەكۇز ايدى» دىبە عىرىضەلر باوا باشلاغانلىقدىن حكومت ۱۷۲۰ نىچى يىلدە

سوىنە ايدىك . بىزم علمگە اخلاصىز بىوك ، استىعدادمىزدە كامىل ايدى . لىكن آنى بىخىشى بولغە صالوب بىبارە آلماى ايدىك . بونى آڭلانۇچىدە بوقى يا آز ايدى . تىقلىدمىزدە بوڭا زور مانع ايدى . تىقلىدىنى التىزام قىلماقەز حىقىقى علمنىڭ تارالوىنە بىوك سىد اولوب مىسلمانلر روى توشىنكىلگىكى ابلە ملىتى ايدى . مىشهور بىوك عالملىرمىز كىبى بولونى نىصور فىلورغەدە جىسارنىلرى ىتىمى و بودە حىقىقى عام تارالوىنە بىر زور سىد ايدى . ابوعلى بن سىناننىڭ اسمى شا كىردىلر مىز آراسىندە مىشهور ايدى : «قال الشىخ فى الشفا» دىب آننىڭ زور عنوانرىنى كوروب فىلسفە رىئىسى دىب بىلۇپ آڭا قىزىغانلردىدە ، لىكن خاقمىزنىڭ اعترافىدە آننىڭ كىبى عالم بولۇ عادى تىحصىل ابلە مەمكن توڭل ، بىلكە طاسمىلى معارەنى نابارغە كىرك ايدى . موندى خرافاتلردە علم تارالوىنە زور مانعدىر . بونلر ايسە بىزدە بىك كودىر . بىز روىمىزنى كوتارە توشوب ، انسان ، الى غىر نىھايە ترقىنى قاپىل اعترافىدە بولۇپ ، على العىبا تىقلىدىنى تمام تاشلاب ، اوفو اوفتو توغرىسىندە كىمال حىرىت ابلە فىكىر بورتورگە كىرك . تىعالىنى طلبىدىن ھىچ بىر وقت توفتالماقە و بو توغرىدە بىك قىناعىتىمىز بىك قومىسىز بولۇرغە كىرك . بىزم آرامىزدە لازم درجەدە علم آنسىز تارالماز .

«بىچاق» قىرىيە سىندە خىطىب مەھمىد حىفى مظر .
«قازان» غوىبىرناسى «كوكمارە» استانىسەسى .

VII

بىزم مىسلمانلر آراسىندە علم تارالمايدىغىنىڭ سىبىلرى بونلردىر : (۱) قرآن شىرىفى ، علم بولمىنى عەھومى و مەجبورى ايتىدىكى حالده مىسلمانلرنىڭ اوشبو بول ابلە بورمادىكلرى . (۲) قرآن شىرىفنىڭ اتىفاق ابلە بىورمىش امرىنى مىسلمانلرنىڭ بىرىنە كىتورمادىكلرى . اتىفاق اولنماش ملتدە علم ھىچ وقتدە ترقى ايتماز . (۳) مىسلمانلرنىڭ فقىر اولمىقلىرى . علم تارالونىڭ سىبىنى ايسە ابلتە بايلىقتىرە . مىسلمانلر «تىقلىر» معناسىنى باڭلىش آڭلادىلرى اىچون فقىرلك ابلە مىحكوم اولمىشلىردىر . (۴) قرآن شىرىفنى آڭلاماچىلىق . اگىردە مىسلمانلر (عەوما) قرآن شىرىفنى درست آڭلامىش اولسەلر ايدى ، بلىش و پىلاو مەجلىسلرىدە اوقوب بىورمىك ، خىستەلرىنى اوشكىرمىك بىرىندە آننىڭ فرممانلرى ابلە عەمل قىلورلر ايدى . مابىر جان القورىشى . «آلما آنا» .

خلفنڭ هجومينه چداماينچه صوراولارين بيرينه يتكزرگه مجبور بولغانين و شول سببلى اوفوچيلرنڭ سانى بىك آز اولوب عهوما نادانلق حكم سوردىكىنى بيان قيلماس ايدى. بو سوزلردن آكلاشك يغيينه كوره، علم و معارف نشر قىلمادىغي نڭ سببلردن برسى ده حالمز ابتدائى و ترفيق نڭ برنجى باسقچنده غنه اولوب باشقه باسقچلرينه اورمه لرگه دغى بر قدر سنه لر لازم اولديغيدر. آخوندجان اسكندرى. بىكلان.

IX

(۱) علم گه رغبتلى اولسه ده سؤ استعمال قيله كىلد بىكلردن اسلام، اولگى پارلاق اسلام مدنيتنى تعريف ايتديلر. دىنى منازعه ميدان آلوب، دىن نامنه اساطير اولين و سفسطه دن عبارت اولان يونان فلسفه لريله علم استاوانامنده، فرصتلر برن اوزدرديلر، و اوزدرمقده درلر. (۲) شريعت اسلاميه فن و مدنيت گه موافق بلكه آنى قوتلاوچى بر دىن اولديشى حاله دىن علمى ايله برابر استقبالمز ايجون فائزلى اولان فن و هنر تحصيل ايدلمكيدر. (۳) اسلام نڭ بقاسنه برنجى سبب اوله چق اقتصادى، علمى و اجتماعى حاللرنڭ هر بيرينه، اولر برن دىن باشلى كوستره ن دىن باشلقلى، دىن اسمندن قارشو طور مقاريدر. (۴) انسان بالطبع مدنى اولسه ده بو كونگى اسلامار مدنيتدن يرافدلر، بنا عليه اجتماعى وظيفه نڭ برنجى سببى اولان علم و معارفدن محرومدلر. (۵) باشقه ماتلر مدنيتنى آلدن طوتوب علمى و اجتماعى حاللر بىن اصلاح قىلديلر، علوم و معارف نڭ ترقسيمينه اجتهادلر بىن صرف ايتديلر، هر تورلى هنر فن اهلى خصوصاً منخصصلر چيولوب بر بزيله افاده و استفاده ده اولنديلر. بر فرد يا خود بر ملت نڭ حدندن كىلمه گان، اشلىرى هبئت ايله برگه له شوب ترقى ايتدوره لر. بو حاللر، بزم اسلاملر غه نسبت ايله هيات ! . . . مبارك شاه الحنفى. استرليتماق.

X

(۱) ورثة الانبياء مقامنى احراز ايتمهش آدملرنڭ مطهرات عالمينه اهميت بيرماولرى يا اوروپا عالمى علم و معارف گه سوق ايدىن شى غزته و مجله لرى ايكان، بزم اهل اسلام نڭ هوامى دگل حتى خواصلر بىنڭ اكثرى غزته و مجله اوقوماولرى اوستبينه غزته اوفونى حرام ديب اعتقاد ايتدر درجه ده هوام آراسنى

بو تاولرى، اهل اسلام آراسنك لازم درجه ده علم نڭ تارالماو بىنڭ اڭ الوغ سببلردن ديسه ك خطا اولماز ديب ظن ايدمه ن. (۲) مكنتب ابتدائيه لرمز نڭ بىخسى و شمهرلى بر اصولده اولما دقلىرى. (مكنتب فكر و ذكا اعمال نڭ خانهلرى) ايكان عصرلر چه بر حالده دوام ايتمكه اولان اعمال نڭ خانهلر نڭ طوزوى و ايسكروى طبعيدر. (۳) بتون انسانلرنڭ يار. و منى تشكيل ايدىن خاتونلرنڭ توبان درجه گه توشلوى؛ خاتون و قزارمه و شربعتمز بيرگان قدر حقوقلر بىن بيرماومز، دخبده آنلرنى انسانيت قطارندن طرد ايدب حيوانيت درجه سينه قدر حقوقلر تنقيص ايدلوى احكام شرايع ايله ن مخاطب و مكلف بولولر بىن اعتقاد قيله توروبن آنلره علم فرض دگل، خصوصى مكنتبلىر صالنهاسون، يازو علمى تعليم ايدلماسون كىبى اساس سز سوزلر ميدانده ايكان اهل اسلام آراسنده لازم درجه ده علم تارالوى مرچو دگلدر. آخوند خ. سلاموف.

XI

مسلمانلارده نه ايجون مطالعه و تتبعات آذر ؟ . «شورا» نڭ، شو مرض اجتماعى نڭ اڭ مؤثر بىن تحليله، تدقيقه تشبث ايتمش شايسته تبجيل بر حركتدر. زيرا مرضلر آرانده چه اولردن نفسلر بىمى محافظه ايتمك، قورتاره ق چاره سنى ده بولمايىز. اصابت فكر بيه دگل، آرزوى وجدانيمه استنادا بو خصوصه دوشونه بيلديكلر بىمى يازمغه تشبث ايتدم. اوت، بر زمانلر انسانيمه، مدنيتنه پك قيمتلى آثار بيرافمش، پك چوق فضلا، حكما، يتشد بىرمش اولان كتناه اسلاميه عجباً شو صوك عصرلرده نه دن درين بر لايدىنڭ، مظلم بر سكوت نڭ فره طابقه لرى آرسنه باصلديلر !؟ . عجباً فادن او اجدادك آثار برگز يدلر كىنڭ خانه لرده كوفلنمكه محكوم ايدىلديلرده احقادلى طرفندن يلدىز لانهق دگل اوفونق شرفندن ده معروم قالديلر !؟ . اوت بر زمانلر فنك منابع عاليه سى اولان بغداد، بصره، اندلس، بخارا، سمرقند عجباً نه دن بو كون جهالت نڭ قاره، كيرلى بلوطلر آرسنده محكوم ذلت و سفالت بر حالده ايكليور و سوروينورلر !؟ ! زيرا صافى بر اعتقاد، متين بر جسارتله مسلمانلر ايلك دوره لرنده بر چوق فتوحاته نائل اولديلر. و بونڭ نتيجه سى اوله رفته درين خزينه لر بيتمز، توكنمز غنيمتلر قازانديلر. بو حال اولرك احوال روحيه و اخلاق لرنده علويت بيرينه سفاهت حسنى طوغوردى

فالمش اولان فكلرلر يمزى نورلاند يرمغه تشبث ايتديك! .. بز دگل، بو عصر ك احتياجاندك اجباريله دنياده اويقوده فالمش اولان بتون ملتار علمى حركته كلديلر! چونكه حيات ايچون بو عصرده حركت شرط اولديغنى آرتق پك آچى تجريله كنديسنى طائيفه شدى ژاپونلرده گى ترقى، چنيلر، هندليرده كوچك ده اولسه حركتلر، تشبثلر؛ مسلمانلرده بر اويانغىلق كنديسنى كوسترمكه باشلدى . بو حركتلرله بر طرفه آتماش اولان كئبخانه آناختارلرى ده آرانمغه باشلادى! .. شمدى يه فتر يكد پكرندن اوز افلاشمغه چاليشان شهرلر، قبيله لرده «ملى ادبياتلريله كرك بر برلر ينى طائيفه و كرك احتياجات ماديه و حظوظات روجيه لر ينه چاره لر بولمغه باشلقلرندن طولايى علومه قارشى ده درين بر آرزو ايله باغلانمغه باشلديلر! .. بر كون كلوب ده ماصه لر باشنده ساعتلر چه اثرلر يازان كتابلر قارىشديلر كنجلر ك؛ كئبخانه لرك روجللى ايسكمه لرى اوزرنده بوزلر چه فالباقلاندك بر آرده تدقيقات، تنبغات علميه ده بولانلر ك يولشه چكلرندن اميد اوله بيليرز . چونكه آرزونك نتيجه سى اعتياد اولديغندن؛ اولر ايچون اوفومق، دائما اوفومق طبيعت حالنه كچه چكدر . چونكه اعتياد طبيعت ثابته در . ج . وهبى . «پارىس» .

شعر:

طوره سلك شونده....

طوره سلك دنياده نيك طورغانكندك حكمتن بللى اوته عبرك حياتك نك يه من طابى، ته من بللى ير اوستنده نى چاقلى طور، همانده مقصودك مبهم فكر ايتكانگنه صاين همان آرتا باره شجهك كوته سلك طب طنچ ياب ياقترى كونلرنى اميد برلن بخت يولدىزى چقى ئلله ايندى منگيگه سونگان سيني دنيا توته آلداب: «كيله چكده بولور بر» ديب «سيني مسعود ايتهرمن شونده بز دوستلر بولور بز» ديب كوته سلك، آلداناسك، يوق. كيله چك كونلر ك مجهول- كوكلنك ك توبنده بر توين بار هيچ چيشلمى اول چيشلماس بو توين موندن كيتوب يرگه كوملگانچى طوررسك شهبه دن چقى قاره يرگه كوملگانچى . م . غفورى .

تنبلك طويغوسنى طاغندى! . وقتيله بيكلر چه آدمارك محل اجتماعيسى، بوزلر چه فنك مركز انعكاسى اولان دارالفنونلر يرينه بو كون بالكلز علوم دينبه نك تطبيقات قسمنه مقر اوله بيلمكدن ده اوزاق قالمش اولان مدرسه لر يمز قالدى! . اوت اونورانى قبه لر دن «فلسفه، اجتماعيات، علوم رياضيه، طبيعيه» شعله لرى قالدير يلدقن صكره اورالرده نه بر ايشيق، نه ده اورالردن چيقانلرده بر اثر شهاب كوريلدى! .

علمك بو انحصارى، مادياتدن، تسوبه احتياجه مدار اوله بيلمكدن اوزا فلاشديلر بلمش حقايقه دينه اسلاميه به مغاير، مخالف اوله رق فنك چيكنه نيلمسى، بزم علمامرك دخى ناليفانلر ينى عرب لسانى اوزره يازمارى بزم، علومه قارشى اوزاق قالمه مزي انتاج ايتدى! چونكه بز او اثر لردن بر طاد آله ميور، حيات ايچون اوقه لر دن بر شعله تشويق كوره ميوردك . بز او قبوله بالكلز «آخرت» فور قوسيله طوغر وليور، جنت آرزوسيله سجد، ايديبور- ديك! وشو مطلبانه واسطه اولدقلرندن طولايى اونلرى تقدس؛ اورادن چيقانلره پك صايفانه اوله رق «قدرت علميه» لر ينى دوشونمه دن حرمت و تعظيم ايديبوردك!! . ثمرات فتوحات ايله مادى تسوبه احتياج دوشونمه سندن آزاده فالان مسلمانلر خلفاى راشدين زماننده گى پارلاق معيار به لردن صكره «عباسيلر» دورنده خاطرى صايلير بر مدنيت؛ واندا سده گيلرده اسپانيايى ضبطدن صكره متين حتى بو كونگى آوروپانك - رهبرلرى بو كونگى مدنيتك بانيلرى اوله بيله چك صورتده مدنيت فور مشلر؛ بزم اجدادك بوكسك سفرلرى ايله ده بخاراده علومك بيشكى فورولمشدى! ..

فقط بو ظفرلردن صكره طوغان غرور، سفاقت بزم اخلاقه مزي افساد ايتدى، بيوليكه مزي بوزدى، قوته مزي يوق ايتدى! بوندن بويله مسلمانلق عالمنده شان شرف يرينه مسكينليك؛ عظمت و علويت يرينه مذلت، سقالت قائم اولدى؛ اسكى خزيندلر يرينه ده آچلق، تنبلكه قالدى زمان ايلر ولدكچه بزم اوبقور، غفلتمز درينلشدى، احتياجمز چوقلاشدنچه بزم تنبلكه مزي زياده لشدى؛ دشمنلرمز فوتلندكچه ضعيفليكمز بوكسه لدكچه بزم «توكلمز» آرتدى! فقط بكرمنچى عصر ك كيترديكى احتياجلر او قدر فاتى، او قدر آجى كه يا اوللرى تسوبه ايچون حركته كلمك و ياخود حسسز قالمق لازمدى! ايشته شو مجبوريت فطعيه به بناء بزده كوزلرمزى آچمغه عصرلردنبرى قبالى

سقراط حکیم نڭ اولمگه حکم ایتلوی

(طالستوی اثرندن مقتبس)

سقراط حکیم ایکی تورلی نرسه ایچون عیبیلنه ایدی . اول حکومت اربابی دینینه ایبهرمی ایدی . ۲) اول باشلرنی حکومت دینینه ایبهرمسکه قوتورنا ایدی . انسانلر معلمی بولغان الوغلر ، پیغمبرلر کورگان آغر لقلرنی سقراط حکیمده آخر عمرنده کوردی . سقراط اوزی طوغری دیب بلگان یولنی آدملرگه کورساتدی هم اول شول طوغری یولنی باشقهلرگه کورساتکان وقتنده ، شول وقتندهغی طورمش آنارغه قورولغان بعض بریا کیشلقلرنی ده خلقغه کورساتمی بولدر اآلمادی .

آفینه لیلر اول کورساتکان بولغه کره آلمادیلر ، لکن آنلر سقراط کورساتکان یول طوغری یول ایکانلکنی بله لیر ایدی . عموم خلق مقدس صاناب کیلگان ناچار عادلرگه آنڭ تیوون کوتهره آلمادیلر ، آخرده آنی حکمگه بیردیلر .

اول حکم ، سقراطنی اولدر و بله ن حکم ایتودن عبارت ایدی . سقراط اوزی بو حکمنی بلدی ، لکن اوزن حمایه قیلما دی . آفینه لیلرغه حکم وقتنده تله گانن سوله ب فاللا آلدی . سقراط آنده اوزینڭ نی ایچون شول یولن طوتقال نلغن هم اولمدن قوتولوب قالغان فرضدهده شول یولنی طوناقاق ایکانلگن آچق آکئاندی . حاکملر آنی عیبلی نابوب اولدررگه حکم ایتدیلر . حکمنی طنچقنه طکئلاب طورغان سوکنده سقراط حاکملرگه قاراب کیله چکده گی سوزلرنی سوله دی :

« آدملر حاضر ، آفینه لیلر سقراط حکمنی یوقغه اولدردیلر ، دیهرلر ؛ مینی آنلر حکیم دیب آتارلر . درست ، مین حکیم توگل فقط سزنی شلته لهو ایچون آنلر میڭا حکیم اسمون طاغارلر ؛ آنلر ، یوقغه اولدردیلر دیب شونڭ ایچون ئەیتورلر : سز آزرارق صبر ایتسه گز ، مین شول کویدده اولگان بولور ایدم ، چونکه مین ایندی فارتایغان ، طبیعی اجلده میڭا یراق فالماغان .

مین سرگه طاغن شونی ئەیتورگه ایتهم : سز مینی اولومدن قوتولو یولن بلمی دیب اویلیسز ایندی . لکن سز یا کئشاسز ، اولومدن قوتولو یولن مین بیک بیغشی

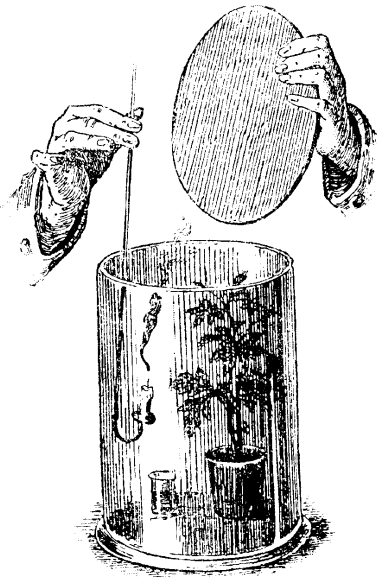
بله م لکن قوتولوغه تله مینم ، چونکه آنی مین اوزمه موافق کورمیم . مین دخی شونی بیغشی بله م : مین اوکروب یغلاسام ، اکفراشسام ، ئله نیلر اینونسهم ، سز شادلانور ایتکز . حکم وقتنده بولسون ، صوغش وقتنده بولسون ، میڭا هم باشقهغه اوزینڭ عزت نفسینه موافق بولماغان روش بله ن اولومدن ناچارغه طرشورغه یارامی . اولومدن ناچارغه بوللر کوب فقط عزت نفسکنی گنه صافلاماسقه کبرک . اولومدن فاچووی آغر توگل ، اوصالقلدن فاچووی آغر . اوصاللق آدملرگه اولومدن تیزرک هم بینگلرک یتشوچان بولا . منه مین آورایغان هم فارتایغانم ، میڭا اولوم یتشدی . سز مینی عیبلی طورغان ذاتلر یاش هم جیکلسز ، شولای بولسهده سرگه اوصاللق یتشدی . مین اولومگه حکم ایتلدم ، سز خورلقغه اوصاللقغه حکم ایتلدیکز . مین اوز جزامنی چیکهرم ، سز اوزگزنگ جزاگزنی چیکهرسز . بو شولای بولدی هم شولای بولورغه تیوش ایدی . ایڭ بیغشیسیده شول . « دخی مینی عیبیلوچیلرگه آلدن ئەیتوب قویارغه ایتهم ، اولوم آلدندن آدملر ، کیله چکنی آچضراق کوروچان بولالر . مینم ئەیتورگه تله گانم شول : سز مین اولگناچده ، میندن آرتقراق عذاب بله ن عذابلانورسز ، میندن صوڭ سز کوتکاننڭ بتونله ی کیربسی چغار . مینی اولدروب سز میڭا ایهره طورغان یاشلرنی اویغاناسز ، آنلر سرگه فارشو آیافلانورلر ، آنلر یاش بولغانلقلدن سرگه طاغن باشقهچهراق هجوم ایتدرلر . شولای ، مینم اولدرلوم سزنگ شول ناچار طورمشکزغه فارشو طورونی طوقناتا آلماس . ناچارلقغه فارشو طورونی کشی اولدروب گنه طوقناتوب بولمی .

ناچار طورمشقه فارشو طورونی برگزه یول بله ن طوقناتورغه ممکن : طورموشنی باغشیلانو بله ن . مینی حکم ایتوچیلرگه ئەیتورگه تله گان سوزم شونده بندی . « ایندی مینی عیبیلمی طورغان بلکه مینی یاقلی طورغان کیشیلرگه ئەیته سی سوزم بار . مینم سزنگ بله ن سول شونڭ ایڭ آخرغیسی بو . مین حاضر سرگه ، باشیمه کیلگان حاللر نڭ ایڭ عجبهرگن سولیم . مین اوزعمرمه ، هر وقتده ایڭ زور اشلرده اوزمنڭ روحمه (جانمه) بر طاوش ایشوته طورغان ایدم ، اول طاوش میڭا برتورلی بختسزلک کیله طورغان بولسه ، آلدن خبر بیره طورغان ایدی ، شولای ایتوب مینی صافلی طورغان ایدی . حاضر میڭا بلالرنڭ ایڭ زورسی کیله طوروب ده اول طاوش ایرته بله نده ،

المهوضه هم كومر جزءلرى بر بريند بيك نى امتزاج ايتكانلر، بولارنى بر برندن آيررغه ياخشوق بولدى قوت كيرهك .

ياقراقلر نينداى قوت بلن فايدالانار؟

يوقاروده يازلغان تجربهنى كشف ايدوچى عالم (پرستلى) تجربهنى نتيجه سينه - يعنى حامض قاربونلى بوزوق هوانى ياشل ياقراقلر پاكلاوين بلورگه هر وقت موفق بولا آلمانغان، نباتات ياقراقلى بوزوق هوانى هر وقت پاكلاميلر - ياقراقلرنى حامض قاربونلى قاي چاغنده تحليل ايدوب، قايسى چاغنده - ايتمه گانن حاضرگى غالمير بيك انقلاب بدلر. اگر سز يوقاريدهنى پرستلى تجربهنى تونله - قارانغوده فيلوب فاراساگز موفق بولا آلماسن. نباتات، قارانغوده، نى آدملر كيك تنفس ايدوب هوانى بوزاغنه - يعنى مولدالمهوضه آلوب حامض قاربون بيره لر. (شكل ۱۲)

شكل ۱۲

بر قاقچاقلى پبالا ساوت اچينه تونله قوبولوب طورغان گل، تونله آدمارچه تنفس ايتكان . شونلقتن ايزويز صوى آغارغان، شم طغوب قارسه لر اولده سونگان ايزويز صون آغار نوچى هم شه نى سوندروچى حامض قاربوندر.

ديمككه ياقراقلر ايكى تورلى اش اشليلر. ياقراقلر رزقلانوغنه توگل، بلكه آدملر كى طن ده آلالر. نباتاتنى ياقراقلر يغه توگل بلكه بتون صاباقلرى هم ئور- لقلرى ده تنفس ايتهدر.

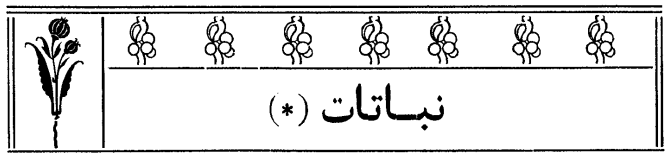
قوياش

شكل ۱۳

اگر بر يا ئا اوزوب آلونغان چچكهنى صولى بر استكان غه باطرساگز آدملر كى تنفس ايتكانون يعنى مولدالمهوضه آلوب حامض قاربون چغارغانون بلورسز. اما پرستلى نى تجربهنى كوندوز - يافتى ده فيلوب فاراساگز، موفق بولورسز. نباتاتنى، هواده غى. حامض قاربوننى قاربونن آلوب مولدالمهوضه سن طشقه چغارديغنى بلورسز.

اويدن چقانده، مونده كيلوب كر گانده ده، حكم وقتنده، بو سوزلرنى سوله گانده ده ميكا خبر بيرمه دى، ميني صافلامادى. بو، نى ايچون؟ مين اوزم اوبليم بو شونى ايچون: بو كونگى كونى مينم باشمه كيله طورغان نرسه بلا توگل، بلكه بخت و راحتك. چنلاب اويلا ب قاراغانده ده ايكينى بى بيت: اولوم ديگان نرسه يوق بولو، بتون سيزولرنى بوغالتوب منگوگه يوغالو ياكه بر عالمدن ايكينى عالمگه كوچو. اگرده اولوم اوليگيچه بر يوغالودن نوش كورمى طورغان يوقى شيكللى بر حالتدن عبارت بولسه شبهه يوق كه اولوم بر راحتك هم بخت بولا، چونكه اول چاغنده بو طورمشده غى هر تورلى آغراقلردن، قايغو وحسرتلردن، يوراك يارغچ محنتلردن فوطلاستك. اگر اولوم، جانلرنى بر عالمدن ايكينى عالمگه كر چوندن عبارت بولسه هم سوله ولرنه چه: بزدن ئلكى زورلر، پيغمبرلر آنده كوتوب طورا طورغان بولسهر، بوندن راحت نرسه بولورمى؟ آندى اورنغه ئله گو ايچون مين بر توگل يوز كره اوله رايدم. شولاي، حا كملر سزگه هم باشقه كشيپلرگه ده اولومدن فورقورغه يارامى. فقط برگنه نرسهنى ايسه طونارغه كيرهك: ياخشى كشى ايچون بو طورمشده ده، اولومده ده فورقونچ يوق. ميني اولومگه حكم ايتوچيلر، اوزلرنه چه ميكا اوصاللى اوبيلاديلر. لکن مين آنلرغه آچولانيم. ايندى وقت ميكا اوله رگه، سزگه فالوب كون كوررگه. بزنى قايسمىزغه نرسه ياخشى براق ايتكانن فقط الله غنه بلهدر. »

بو حكمدن صوك كوب اونه دى، سقراط حكيم گه ئلگى حكم بوينچه آغواچرديلر، اول طنچقنه، شا كردلرى آراسنده جان بيردى. مادي سعدى.

نباتات (*)

ذنى اوقولر

نباتات هم ضيا

ئوله نلرنى مذكور ياشل يارمالرى اوچون اشلرگه البته كوچ - قوت كيرهك، مثلا حامض قاربونده غى مولد (*) باشى ۱۷ نچى نومرده .

بلەن آلۇب ھەر ايکيسىن كىيىدۇرۇپ سوڭرە آيرىم ، آيرىم اولچاب قاراساڭز بىرنچى سى شتوب چىقان ئورلغىدىن آور تارتور ، دىمكىكە اول بىر آز آشاغان . ايكنچى سى - قاي اول آرتو ، بلىكە ئورلغىدىن كىيىرەك بولۇپ چىقار ؛ چونكە بونسى اورلغىدىغى زاپاس آزقنى دە طن آور اوچون اوچوب بىرگان بولا . حاضر ، آچ ، يافراقلىرى طويدىرماغان ضعيف بىر حالده بولا . مونه شونلغىدىن بو بور چاق ئوسمە سى طوغان ئورلغىنىڭ آغرلغىدىن دە كىم نارتقان .

بو سوڭقى ئوسمەنى شول بازده ھەمان طوتساق بىك تىز قورور ، سىن نى چاقلى صو سىيساڭدە آچلغىدىن ئولەر . بىز بو آورو ئولەننى صناب دار ولاپ قارارغە ئىكن ، مونىڭ اوچون آنى فقط بىر ياقىنى اورنغە قوبارغە كىرەك ، ياقىنى دە آنىڭ آق ھەم يابىق يافراقلىرى ياشارور ، سىمورر ، اريىل - نور ؛ بوينىڭ دە بوكرىلگى بىتوب توزايوب مەنە دىگان طازا بىر ئولەن بولور . آرايور ، آرتور ؛ چونكە مونىڭ يافراقلىرى تنفس كە ايتىلر بلىكە صاباغى - قاملن طويدىر - لردە . حاضر بىك آچق بلىك كە آنىڭ داروى - ضيا - ياقىلىق ايكان .

بو آورو ئولەن ، چوگوب بىنكان بەلەكى گنە تەرەزەلى ، اولدە بولسە طوگوب ، قارانغو بىر ئويىدە قش بوپىنە اوپروب چىقان فقير بالارغە بىك اوخشى ؛ بو يارلىرىنىڭ يوزلىرى يازغە چىقار آلدىن ، آپىاق - كول توسلى بولا ، اما كونلر جلونغاچ اورامدە باقچە لردە قوياش ياقىتىسندە يور وگاچ طازارا باشلىلار ؛ آدم توسى كروب ، بىتلرى قزارە سوڭرە تمام طازا سلامت كشى بولالر . قوياشنىڭ ياقىتىسى ئولەنلرنى ياشلگە بوياغان كىي بولارنى قزلغە بويايدى ، يوزلىرى قزل بولدى . ياقىتى بولسە ، يافراقلىرى ياشارە ؛ بولماسە - آغارەدر . پار قوتى يعنى اوت بولماسە فابرىكلر توقتاغان كىك ؛ ياقىتىسز ، قلوروفىلدە اشدىن توقتى .

حيوانلر آزق ازەب تەسە قايدا كىتە آلالر . اما نباتات دىياسندە بونداي حال يوق ؛ قايدا طورسەلر ، قار - طايغانچە شوندا قالالر . نباتاتلر ھوادن كوېرەك آزق آلور اوچون - قوياشنىڭ شىعاعن اوزىنە كوېرەك تىگىزور اوچون يافراقلرن ياقىتى راق ياقغە - قوياشقە طابا ئەيلەندەرلر . بونى بىر بولمە اچندە تىزە توبىندە گى گللردن قارابدە آڭلارغە بولا ؛ اكر بولمەدە تىزە برەوگنە بولسە آلار ھەر وقت تىزەگە طابا قارالر . دقتلەب قاراغانىڭىز بارمى ؛ بىر آغاچ بوپاغاندە يافراقلرنىڭ وضعىتى - طورمىشى ، بىرسن بىرسى

بىر معلم ، بالارغە قوياشنىڭ ئولەن ئوستىنە يازو ياز - غانون كورسەتكان . اول ، بىر طاقنا ارچە حاضرەب ، اچىنە باقچەدن آلۇب كروب بىر آز توفراق سالغاندە ، توفراقغە بىك قويىي ايتوب بىر ئولەن ساچكان . سوڭرە بو ارچەنىڭ توبەسنى بىر طاباق پىيالا بلەن قاپلاغان ھەم پىيالا اوستىنە - Свинцовая бумага - قورغاش كاغىزى (چاى تورەلر بىت ، شول) صالوب ، بو قورغاش كاغىزگە كىسوب ، جوان حرف بلەن «قوياش» دىگان سوزنى يازغان (شكىل ۱۳) . معلم بىر آطنەدن سوڭ پىيالانى آلۇب ارچەنى آچو قاراسە كو - رەكە ، قوياش آق ايدەنگە - ارچە توبىنە ياشل قارا بلەن اوز اسمىنى يازغان . ارچە اچندە چىقان ئولەننىڭ قورغاش كاغىز قاپلاغان توشلىرى آق بولوب حرف كىسولگان توشلىرى ، ياشل توسدە ھەم سىمىز بولوب ئوسكان ئوسمىك - لرنىڭ رىزقلاىى اوچون نرسە كىرەك ايكانون حاضر بىك آچق آڭلادق .

ضيا قوياش ياقىتىسى كىرەك . يافراقلىرى ، ضيا بولغانغە نباتاتنى رىزقلاىدەرە آلا . ضيا سز ، يافراقلىرى آزق حاضرلى آلەمىلر .

يافراقلىرىنى نباتاتقە آزق حاضرلى تورغان بىر كوخنە - آشخانە دىسەك ، ضيا - اوت مىزلىندە بولادىر . ھەر بىر آشخانەدە اسسى ھەم ياقىتى بىر اوت كىرەك ؛ اوت سز پىشروب دە طوروبدە بولمى . ياشل يافراقلرغە دە اسسى ھەم ياقىتى قوياش شىعاعى كىرەك . آنسز ، يافراقلىرى ، ئولەنلرگە آزق حاضرلى آلەمىلر . ياقىتى بولماسە ايدى بىتون ئوسمىك لر آچلغىدىن ئولەرلر ايدى .

نباتاتنىڭ شتە باشلاغان ئورلغىنە ھەم طامىرلىرىنە ياقىتى كىرەك ، اما يافراقلىرىنە بىك كىرەك . بو طوغىرودە طاعى نغراق ايمان ايتووڭز اوچون ، ايكى دانە نىمس بور چاغى - Бобы اوپرتىڭز ؛ بىرسن باقچەغە ؛ ايكىنچى سىن بىر بانقەغە اوپرتوب بىر قارانغو اورنغە - مىثلا قوياشنىڭ شىعاعى كىرەك تورغان ، قاربازىنە قويىڭز ، ايكى سى دە ئوسار . لىكن آرالرنە كوب فرقلر طابارسز ؛ باقچەدە - ياقىتى اورندە اوسكانى ياشل توسدە ؛ قاربازداغى سى - آق ، توسسز بولور . بىرنچى بورچاقنىڭ يافراقلىرى ارى ھەم سىمىز بولور ؛ ايكىنچى سىنىڭ (قاربازداغىنىڭ) واق ھەم يومشاق بولور . بىرنچى نىڭ ئوسمە سى ، تىز ھەم طازا بولور ؛ ايكىنچى نىڭ ايسە - بوكرى اوزون حالسز - آورو بولور .

ايندى بو بور چاق ئوسمەلر بىن يافراقلىرى طامىرلىرى

مکلهب کچکنه تیشکلر، منفس لر کور رزمز. بو واق تیشکلرنی - منفس لر نی کتابلرده - مسامات - Устьица دیوله در. هر بر مساماتنک ایکی یاغنده ده برار حجیره بولادر. بو مساماتلر حقنده مین شا کردلر یمه سویله گاج، آرادن برسی آیته :

(شکل ۱۴)

«یافراقلر ده غی مسامات دیگان واق تیشکلر کز بولوط - غوبقانک تیشکلری کبک ایکان؛ غوبقانک ده بیک کوب شوندا ی تیشکلری بار میکرسکوب آرقی، ایکی مسامات. بیت» دیدی. آنک بو سوزی درست. بو مسامات هر بر یافراقلر بولادر. بر یوکه آغاجی یافراغنده میلیونلر چه بولد یغنی صاناب بلمشلدر. مونه شول مسامات - یافراقلرنک آغزلری در.

[شکل ۱۴] ده بر یافراق کیسا گینک ایکی مساماتی توشورولگان (البته زورایتلوب)، بو شکلنی کورگاج - ایکنچی بر شا کردم: «بو بالقی طوته طورغان جهتمه (نهرته) کبک ایکان، آدملر جهتمه بلهن صودن بالقی طوتهلر، یافراقلر ایسه - مساماتلری بلهن هوادن حامض فار بون طوتوب آلالر» دیدی. لکن بالقیچلرغه یافراقلر کبک بولورغه فایده . . . . بر یاشل یافراق اوستندن تیزگنه جیل - هوا ئوتوب کیتسه، یافراقلر هوا نک حامض فار بونن شوندوق سوزوب آلوب فالالر.

بیک کوب نباتاتنک مساماتلری، یافراقلرینک اوستی یاغنده برده بولمایدن؛ اما بعضیسنک هر ایکی یاغنده بولسه ده اوستینه فاراغانده آستی یاغنده کوبرهک بولا. یافراقلر نک آستی یاغی ایلهک کبک، واقغنه کوزه نک لردن نسج ایدلگان. بو کوزه نک - مساماتلر حامض فار بوننی تحلیل ایتکاچدین فار بونن آلوب مولد الحموضه سن چغاروب جیباره لر.

بو مساماتلر، گویا بر منفس کبک نباتاتنک آرتق رطوبت یوشلکنی ده پار حالنده چغاروب طورالر. بونی صنار اوچون بر ئولهننی بتونلای لاک بلهن صلاب قویغانلر ایکان، شول ئولهن فوروغان. سببی: لاک بلهن مساماتلر بیکله نوب اچنده گی آرتق رطوبتنک چغوب طور ماد یغیدر.

بو خصوصه نباتات نق بزناک کبک، ننا که بزناک تیر - یلر یمزدن اسسی بولغانده تیرلر چغوب طوره، اگر وقتنده تیرنک چغوبنه برر مانع بولسه، بزده ئولهر ایدک، طن

فابلامسلق روشده طارالوب برسینک آراسته غی آچغه برسی کروب همه سی ده قویاشقه بیت کورسه توب طورهلر؛ قویاشنک یاقتی سینه (حائل) پرده بولورلق روشده ایکی قاتلی بولوب طور میملر. بو طافلرنک وضعیتیه ده شولای: هر بر بوطاق اوزی یاقتیغه قارشى طوره سی کیلوب، ایکنچی سندن فاپلانماسلق روشده طورالر. بولای فیلانولری آغاچلر اوچون بیک فایدیلدر؛ چونکه بولای طورغانده هر یافراقلر قویاش یاقتیسی تیهده هر بر یافراقلر یاشل یارمالر - فلوروفیللر اشکه باشلیلار. خدای نک زور نعمتی - قویاشنک یاقتیسی هیچ بر آیاق آستینه - بوشقه اهرم بولماسون اوچون بوطاقلر طارماقلر شولای مشقتله نهلر.

یافراقلر قویاشنک شعاعن بوطالار دیساک ده، یاشل شعاعن آلار یوطمیلر، کپرو چغاروب جیبارهلر؛ شونلقدن یافراقلر یاشل توسده کورنهلر. (*) (?)

شوگا کوره عالملر نباتاتنی، هوا بلهن ضیادن (نسج ایدلگان) طوغوب باصالغان دیلر. هوا بلهن ضیادن نسج ایدلگان نرسه یالکز نباتاتقنه می؟ ئولهن آشاوچی حیوانلر بو ئولهلرنی آشیلر، بز ایسه نباتاتنک اوزن، هم حیوانلرنی ده آشیمزده ته نلر یمزده گی حجیره لرنی اوسدره - مز، کوبایتهمز، سیهرامز ئوستهمز، آلای بولغاچ بزده (انسانلرده) هوا بلهن ضیادن نسج ایدلگان بولادر.

مسامات - Устьица یعنی کچکنه گنه تیشکلر، هم بولارنک زور خدمتلی.

یوقاروده بز، یافراقلر تنفس ایدهلر هم شواوق وقتله رز فلانه لرده، دیمش ایدک. احتمال سن، «نباتاتنک طن آلولری اوچون، هم هوادن رزق یوتولری ایچون آغزلری قای توشلرنده صوگ» دیرسز.

صوغه سالونغان یافراقلرغه دقتلهب قاراسا کز مولد الحموضه بورچکلری کوبرهک یافراقلرنک آستی - جونلی یاغندن چقدیغنی کوررسز. دیمککه بو آستی یاغنه تیشکلر بار؛ آلای بولغاچ یافراقلرنک آغزلرین آستی یاغندن ازلهب طابارغه ممکن. آندا، بر نیچه مکلهب کچکنه تیشکلر بار، آلار عادى کوز بلهن کورنمیلر، غایت درجه ده کچکنهلر. یافراقلرنک آستی یاغنی میکرسکوب پیالاسی آستینه قویوب قاراساق، شول کچکنه گنه یافراق کیسه گنده ده ئلله نیچه

(*) معلم افندى، حکمت طبیعه دن نیوتون تجربهلرن - توس بحثلرن، اوشبو اورنده، بالارلرغه سوبلهب تجرببه قیلوب آکلانور.

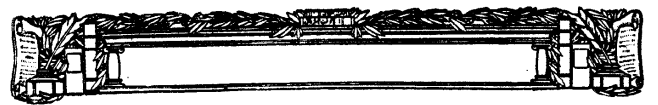
تارانچیلر «بایاندای» فلعه سینی محاصره ده ایکان . محاصره ده فالمیش ایده شلرینی قوتولدرمق ایچون «کوره» فلعه سندن قطای چریکی چغوب صوغشدی . بو صوغش عادتدن طش دهشتلی بولدی . یوقاریده دیدیکمزچه ، هر «بك» اوز چریکینه قوماندالقی فلوردی . بوضوغشه «سید» لردن «احمد خان خواجه» اوز چریکینه قوماندالقی خدمتینی ایفا ایتمکه ایکان ، نه ایچوندر کینات آرتقه چگیلیدی وفاچدی . بونی کوروب عسکرگه بوزغونلوق توشدی و اخیرنده صوغش میداننده بر نچه یوز دونکانیلرینی قالدروب تارانچیلر همه سی آرتقه چگیلیدی و یاندى . بو واقعه شهرده بولغان معظم بك و عبدالرسول حاکم لرغه ایشیتلو برله نهایتی خفایاب بولوب بو «خواجه» نی فایتارمق غه عبدالرسول حکیم یافینلرندن بره ونی ییاردی . بوکا یولده «خواجه» راست کلدی . اول «خواجه» نی فایتارمق استه دی . «خواجه» اونه مادی . شونده مذکور آدمله «خواجه» بیننده زنجال چغوب اخیرنده «خواجه» آنی اولتوردی . بو خبر عبدالرسول بك غه یتو برله فصاص آلفومدر دیدی . بونی بره و ، دهر راو ، «خواجه» غه یتکوزدی . خواجه ، والله عبدالرسولنی اولتورگومدر دیدی . دیماک : هر بك اوز - چیریکیغه کوهنوب آراده اختلاف چغاچق بولدی . بوندالقی بولغانده تارانچیلر بیننده باش باشدالقی حکم ، سوره چک ، بونک ایسه اخیرى هلاکت بولاچیغنی و بوندن قوتولماق ایچون مطلقا بر حکومت یاسا و کیرهک لفیننی موللا نصرالدین آخوند لوغوم حس ایتدی . و معتبران سردران لرنی بریرگه جمع ایدوب اولوغ بر مجلس یاصاب شونده «بك» لرنی بر بریغه عدو و دشمان بولماسقه دیملاب قرآن اوبوب آند ایتدردی . شوندوق معظم بك نی «سلطان معظم خان» عنوانی ایله سلطان کوتاردی ، عبدالرسول بك نی امیر ، موللا ناصر الدین آخوند لوغوم نی قاضی کلان ، موللا شوکت نی قاضی اصغر قیلدی . الحاصل بو مجلس ده سلطان دن تارتیب یوز باشینه چاغلی همه منصبدارلرنی تعیینله ب قویدی . شوندوق ، «سلطان معظم خان» عسکر حسابینی دفترگه قید ایتدی . ایلك عسکر عددی معلوم ایماس ایدی . باشسز عسکر باشلق بولدی ، ایلك کی باش باشدالقی بتدی . دیماک غولجه نك برنچی سلطانی عبدالرسول بك دگل بلکه معظم بك در . عبدالرسول بك سلطان دگل بلکه امیر در . (اولوقت امیر نك باشاچچه وظیفه سی عسکرگه آرزاق راسلامق ایدی .)

ینه ده : «مارامات (معظم خان) نك یاقنلرندن امین خان

بیرگان وقتده آغزلریمزدن پار چچاره مز ، بونی بلوبیک آسات : طن بیرگان وقتده بر صالفن نرسه گه مثلا کوزگی یوزینه ئوررگه کیرهک ، کوزگی تیرلر یعنی واقغه صو برنکلری بلهن فاپلانور . بوتجر به نی یافرافلر بلهن ده قیلورغه بولا : اگر بر ئوله ننی - گلر نی پیلا فالپاق آستینه فاپلاپ قویساگز ، گل نك یافرافلرندن چققان بووشلك ، صوبرنکلری صورتنده فالپاق نك نوبه سنده یابشوب طورلر .

(آخری وار)

علی رفیقی

غولجه سلطانلغی حقنده .

محترم «شورا» مجله علمیه سینک جلد اولنده «غولجه سلطانلغی و تارانچیلر کیملر؟» سرلوحه سیله گوزل بر بند درج اولنمش ایدی . بو بندنی اوقودیمق وقت بر ایکی جمله سینی خلاف حقیقت تابمش ایدم . شوندالقی بولسه ده غولجه سلطانلغی گه آشنا اولانلردن بر و چغوب بونی تصحیح ایدر دیب سکوت ایتدم . بوکا ایسه دورت سنه کچدی حالا برو ، بر سوز دیگانی (اونده گانی) یوق . دیماک مذکور خلاف حقیقت اولان سوز ، حقیقت نامنی آلدی . ایدی بز عاجزلری صوك بولسه ده خلاف حقیقت ، دیب بیایدیکمز جمله لرنی «شورا» فارتلریغه عرض ایده چگز . بالطبع ، یاکیش کورلسه تصحیح ایدرلر .

«شورا» (ج. ۵۳۷ ص.) ده «غولجه نی آلفاچ ، اوللری قطای غه ساتلغان چینا ونیق صانالوب یورتلگان بابام عبدالرسول اوزینی اختلالچی تارانچیلر نك سلطانی اعلان ایتدی ، اختلالچیلر بوکا رضا بولدیلر . . . . .» دی . بوسوز بزچه درست دگلدر . چونکه تارانچیلر ، الك ایلك معظم بك آدلی معتبر بر «بك» نی اتفاق و مصالحت له سلطان کوتارگانلر ایدی . بونی آچیقه آکلاتمق اوچون بالطبع تفصیلینه کیریشه چکز . . . فارئین کرام سوکارلر . بلسگیلی : باشده بو اختلالچی تارانچیلر معلوم بر کس نك تحت اداره سنک صوغشما ی بلکه هر قایوسی اوز یورتلرینک «بك» لر یغه تابع بولوب شونلر تحت اداره سنده ایدی ، اوزگه بکلرغه آنچه بویون ایگهای ایدی . مونه توبنده غی واقعه بو سوزمزی حقله سه کیرهک در .

خواجه (احمدخان خواجه بولسه كیرهك.) عبدالرسول بكنى اولتوروى و معظم خان نك بوگا فاتیشى بارلىقى، امين خان خواجه نك درجهسى كوتارلگاندىن معلوم بولدى...» دى. بزچه بوده بويله دگلدر. معلومدر، كه: - عبدالرسول بك كندىنى سلطان بولاسى ذات ديب بيلگانگه معظم خان نك سلطان بولويته ظاهرا رضا كى كورنسهده ايچدن البته خفاده ايدى. امين خان خواجه (احمدخان خواجه) دنك هميشه اوچ آلو قصدنده ايدى. ديمك احمدخان خواجهده آنك قصدنده ايدى. كونلر نك برنده عبدالرسول امير نك قىلى واليسى (جاكجون) غه ياشرفچه خط يبارو خبرى شايع بولدى. (احتمال بو خبر دشمانلرى طرفندن چغارلمشدر.) «خواجه ده وقتنى غنيمت بيلهرك خلقنى عبدالرسول امير حقنده قوتورتا باشلادى. اك اخيرده كندينه بر چوق ايار چنلر ينى ايار تيب باريب باره گاهده تونله عبدالرسول اميرنى برنچه ايداشلر يله باصيب اولتوردى. بوگچه عسكرو آره غوغا قوبدى. سلطان معظم خان ده صافچى عسكرو سايه سنده جانينى اولوم پنجه سندن قوتولدردى. بونك برله احمدخان خواجه (امين خان خواجه) نك ايار چنلرى آرتدى، درجهسى ده ياخشوق كوتارلدى. آكچاچ احمدخان خواجه غه خوجى محمود (گرى خواجه) آدلى بره و كيلوب فاتيلدى. الحاصل بو ايكي «خواجه»، «سلطان معظم خان» غه باش ايگه اس بولدى. معظم خان بو «خواجه» لرنك قورى يالغانچى كشيلىر اولديغى سويلاسه ده دكلاوچى بولمادى. چونكه نارانچيلر بو «خواجه» لر غه پرستش درجه سنده يابيشمش ايدى. بر كونى بو ايكي «سيد» كوب عسكرو ايار تيب باريب سلطان امرى ايله حبس ايدلگان فاضل موللا نصرالدين آخوندىنى اوز اختياري ايله آزاد ايتدى. (بو كشى ايله برگه بارچه مجبوسلرده آزاد قيلنديلر.) اما بو آخوند جنابلر ينى عىنى شول كوندوك، زندان صافچيلرندن بروى اولماليدى، كه قتل قيلدى. بوگا بهانه قيله رق «خواجه» لر سلطان معظم خان چادرينه آتمشلردر. آكچاچ سلطان نك صافچى عسكرو مقابله قيلوب صوغشسه ده صوگندن آرتقه چكيلهش وشونده سلطاننى اولتورمشدر. ديمك عبدالرسول اميرنى اولتورگان احمدخان خواجه، گرى خواجه ايله برگوب معظم خاننى اولتورمشدر.

ايمدى او يلاگز! معظم خان نك عبدالرسول اميرنى اولتوروكه فاتوشى فايدى؟ و بونك نه يرنده بار؟ «شورا» ده، گرى خواجه نك بوطينه پوله كيرمشيدى» دى

بو، نه اچوندر؟ «گرى خواجه» خلق غه بيلدر وگه تله مەدى ديگان بر سوز بار. بو «اوق» معظم خان نك صافچى عسكريله آطيش وقتنده كيرمشدر. «گرى خواجه» نك بونى خلق غه بيلدر وگه تلامه وى ساچ تراشدر ينى اولتوردى، ديوى. «خواجه» گه «اوق» نيگدى ديگان خبر چغو برله خلق نك يندهن معظم خان طرفينه كيتوندن قورقوندن در. (اويله اوله چغى ده شهبه سز ايدى). «گرى خواجه» معظم خاننى اولتوروكه برله اوز ينى سلطان اعلان ايتدى، خلق بوگا پروتست ايتمه ي بلكه كمال مسرتله قبول قيلدى. بونك سلطان بولو برله اك باشليچه كورگان ايشى ايسكى «بك لرنى اولتورتو بولمشدر. بونك امرى ايله يوزلرچه بكار نك باشى اوزلمشدر. بونده يالغوز معظم خان نك صافچى عسكري نك باشى اعلا خان نك اولوم گناهندن اونوب حبسه يابمشدر. بوگا كوبده اوتماي «گرى خواجه» معظم خان طرفدارلرى طرفندن اولتورلدى و معظم خان نك صافچيسى اعلا خاننى سلطان كوتارمك بولوب حبسندن چقاردى. اما بو آراده موللا شوكت تالاشقاچ خلق نك اكثرى موللا شوكت طرفينى آلدى و آنى سلطان كوتاردى. بو وقت احمد خان خواجه ده قاچوب دونگانيلر غه التجا ايتمشدى. موللا شوكت سلطان بولو برله امير، قاضى... الخ منصبلر نك همه سىنى بردن برگه بتردى و كلشغر ولايتى غه ايلچى يباردى، لكن ايلچيلرنى يولده «قالمق» لر اولتورديلر. بو آراده «توقوز ترانى» قالمق كيلب چاپيب كندى. بو قريه «ايلى» صويى غه ياقين بولغانغه بالا، چاغا همه سى اوزين - صوغه تاشلاب غرق بولدى. ديمك بونده بر تمان خان تلف بولدى. (تاريخ موللا بلال).

فیش اوتو برله يندهن قالمق كلنگودن خبرى چقدى. ايلگرى زده يه ب قالغان خلق، سراسمه بولوب نيمه قلورين بيلمه دى. اخيرنده يوقارقى اعلا خاننى سلطانن سر عسكرو قيلمايىنى طلب ايتدى. سلطان قبول كوروب اعلا خاننى سر عسكرو تعيين ايتدى و اعلا خان سر عسكرو بولمقله اوزينه طرفدار ييغا باشلادى. كوبده اوتمه دى بونك طرفدارى آرتدى. موللا شوكنك سلطان اولويته خلق ده ناراضيلق كورونه باشلادى. اخيرنده موللا شوكتنى عزل ايتوب اعلا خاننى «جهان پهلوان سلطان بهادر غارى اعلا خان» عنوانى ايله سلطان كوتاردى. (باقك! نه بيوك عنوان؟ نه بيوك تيتول!). «آره ئوستان» موللاسى شمس الدين آخوندى، قاضى عسكرو تعيين قيلدى. بو وقت موللا

اسمىندە دورت تورلىدر. بو حرفلر مطبعەدە بر اورندە دورنار كاسسەدە طورالر. اگرده حاضرگى باش واورتا حرفلر اورنبنە، اوڭ (باش) طرفينە بيلنور بيلنمازگنە وصول طرفندەدە اوزونراق قوشمتا قويلمش برگنە حرف ياصالسه شونڭ ايله هم باش هم دە اورتا حرف اورندە استعمال ايدلنورگە يارار ايدى. چونكە بو حرف باش طرفدە اولدىغىدە اوڭ يافىدەغى قوشمتاسى كوزگە كورلور كورلمازگنە طورديغىدن حاضرگى باش حرف روشىندە كورلور واورتاغە قويدىغىدە يوقارىدە اولان حرفنڭ صول يافىدە اوزونراق فرض ايدلمش قوشمتاسى بونڭ اوڭ طرفندە اولان كچوك قوشمتاغە تيبوب طورديغىدن حاضرگى اورتا حرف حكمنى آلور ايدى.

بالىڭز حرف ايله آخر حرفلر ايچون دە بالىڭز حرف اورنبنەدە، آخر حرف اورنبنەدە استعمال قىلورغە يارافلى ايدوب برگنە حرف اشلرگە مەمكن. فقط بوندىن بالىڭز «ى» ايله آخر «ى» هم «د» ايله «د»، «ە» ايله «ە» نى استىنا قىلورغە كرك اولور.

بو كونكى ايكي تورلى اولان «ە»، «ح» حرفلى اورنبنە «ع» صورتىنى گنە اوشنداق «ح، ع» حرفلر يىڭ اورافلر يىنى تاشلاب، «م» نڭ توبان صوزلمش آياغىنى قسقارتوب ع ح م صورتندە استعمال ايدرگە مەمكن. مثلا: «پېغەبەر» سوزىنى «پ پ غ م ب ر» و «تقىش» كلمەسىنى «ت ف ت ي ش» روشندە جيولور.

بو صورتلردە دورت تورلى اولان حرفلر ايكي گنە تورلىگە قالورلر هم بالالرغە اوتتور ايچون هم دە حرف جيوچىلر ايچون يىڭل اولور. بو وقتدە حرف كاسسەلرلى حاضرگى كىبى دگل بلكە نفيس وچىناق اولور هم دە قوشلمالى حرفلر ايچون بويغە آيرلوب، آست ياقە يوقارىنە مذكور حرفلر ايچون ايكي گە آيرلور.

عالم جان شريفى .
ترويسكى دە «اينىرگى» مطبعەسىدە .

II

۱۲ نچى عدد «شورادە» سلطاننى ايله آلپارفى ائىدىلر مطبعە حرفلر مزنى اصلاح مسئلەسن فوزغاتوب بونڭ ايچون اوزون بر مقدمە يازالر، ملتەرنڭ ترقى ايتماوين حرفلر نڭ اصلاح قىلنماوندن، كتابلرنڭ قىمەت توشوندن كورەلر.

شوكتدە دونكانيلرغە التجا ايتمش احمد خان خواجهغە قوشلميشدى و آنلر دونكانيلرنى اختلال چقارمق گە قوتورتىب اختلال چقارتدى. سلطان، دونكانلر نڭ سردارى «ياغور» دن مذكور اختلال باشلىقى ايكي ذاتنى طوتوب تسليم ايتمكىنى طلب ايتدى. «ياغور» سلطان سوزىنى اعتبارغە آلماي سلطان طرفندن يبارلگان كشىنى اولتوردى. بوگا آچو ايتوب نارانچى عسكرى تونكانلر اوستيغە يوردى. و «ياغور» نى اولتروب عصيان چقارغانلرغە جزالر بىردى. اخىرنە دونكانلر موللا شوكت آخوند ايله احمد خان خواجهنى طوتوب تسليم ايتدىلر. احمد خان خواجه سلطان امرى ايله چاپىب اولتورلدى. موللا شوكتنى ترى كويونچە «اىلى» صويىغە تاشلاب غرق قىلدى. اشته بوندىن صوڭ سلطان آلماشنماي معظم خان نڭ صافچىسى ايله تمام بولمشدر.

غالجاتلى: ن. عبدالصمد. تارانچى .
«ذاكر رحمان قلى» .

والسلام

حرفارەزى اصلاح

I

مطبعەدە استعمال ايدلمكە اولان حرفلر مزنى يىڭللىشىرمك حقندە غزتە وژورناللرمزدە تورلى كىشيلر طرفندن تورلچە فكرلر بيان ايدلىكى كىبى حتى آيروم آيروم رسالەلردە چىقارلدى ايسەدە بو كون گە قدر كوڭل قناعتلندىرلك بر اش كورلمادى. عماد ائىدى «باشلانچ» اسمى ايله «قازان» دە بر رسالە باصدروب تاراتدى، بونى كوردم. بونى قبول ايدلىكىندە مطبعەدە حرف جيو-چىلرگە اش كوبايتمكەن باشقە فائىدەسى اولور ديه ظن ايتيمم. رامبىفلر طرفندن نشر ايدلمش «آيرى حرفلر» رسالەسىنى هنوز كورە آلدام .

بن اوزم مطبعەدە كوب يالمردن بىرلى حرف جيوچى اولوب مطبعەدە خدمت ايتدىكەن و مطبعە حرفلر يىنى يىڭللىشىرمك بزم كىبى حرف جيوچىلر ايچون بىگراك اھىبتلى اولدىغىدن بو خصوصە اوز فكرمنى عرض ايتمكچى اولام. بىم فكرم اوشبودر:
بو كوندە بزم حرفار مزن: باش، اوزتا، بالىڭز، آخر

نوگل بلکه یازما حرفلرنی ده نامزده گی طاوشلرغه یتارک ایدوب اصلاح قیلو تیوش. لیکن اول اصلاح قیلانغان حرفلر، حاضرگی مستعمل حرفلرمزنگ صانندن (صورتلرندن) آرتماسون بلکه کیموتلسون.

علی اصغر افندی غفوری طرفندن «اصلاح» ده یازیلوب اوتکان و بو دفعه «ابدل» غزته سنده سعید افندی طرفندن یا گارتانغان فاعل حرفلرمزنی اصلاح قیلانغان «اصل» ایدیلوب طاوتولورغه تیوشدر شونسز بزم حرفلرمز هیچ بر وقت اصلاح قیلنا آلمار.

«ملا خوجاش» .

III

بیک بیوک مسئله در. بونی تاتار مطبوعاتنده استعمال اولونه طورغان حرفات عربیه نی اصلاح قیلو ایله، مسلمان حرفاتی «اصلاح اولوندی!» دیهرگه یارامی. بلکه «اوپوز آلتش میلبوندن زیاده مسلمانلرنک، عصرلردن بیر و اوقوب کیلمکلی حرفات عربیه نی «اصلاح قیلو» دیهک اولدر. روسیه مسلمانلری مطبوعاتنگی عرب حرفلری اصلاح اولونسه باشقه مملکت مسلمانلری هم شول اصلاحنی قبول قیلورلمی؟ اگر اکثریت طرفی قبول قیلسه لر، مطبعه لر ایچون حرفلرنی اوزگارتمک بیک آغرده اولاز و مرتب لرگه ده سهل اولور.

لیکن آلتش یتمش میلیون هندستان، اون میلیون ایران، ۸ میلیون تورکستان، قرق میلیون قزاق، افغانستان، بلوچستان، جاوا . . . . . و باشقه مملکتلرده تاش باصمه ایله یازو فورمه سی ده باصلوب اوفولوب کیلمکده اولان مسلمانلر، نه اشله به چکلر؟ قبول قیلاچقلمی؟

مطبعه لرده اصلاح تیزده فکن اولسه ده تاش باصمه لرده مطبعه حرفلرینه کوره. آغزراق اوله چاق!

فرض قیلابی: ع. آپارف، وساطانقلر ایله، حرمتلو رامیبی (۱) افندیلرنک کورسه ندکلری حرفات قبول ده اولونسون یاخود بونلردن ده آز ایتوب یکرمی حرف که چه قالدروب، یاکی الفباده ترتیب قیلنسون، بونک سببندن بزم مسلمانلر ترقی تابوب ملتلر فتاریغه قوشولا آلورلمی؟ بوکناچه بز جواب بیره آلمه یز.

بزم ظنمده، بر ملتنگ آله باروی ایله آرتده

(۱) رامیبی افندیلرنک «آبری حرفلر الفبا» سن و عماد افندی ننگ

«باشلانغ» نی تاسفی که کورگانه یوق

بو حقه اوزاق و اوزون فلسفه صانارغه نلامیم، فقط شونی ایتنه آلام، که آدم بر طعامنگ لذتن بامسه و آکا اشتهاسی قوزغالامسه، اول طعام نه قدر ارزان بولسه ده آنی صاتوب آلمی و آشامی؛ منه نه ق شونک کبی افراد ملت، علم و معارف هم ده ادبیاتنگ لذتن بامسه و آکا اشتهاسی قوزغالامسه کنا بلر نه قدر ارزان بولسه لرده صاتوب آلمیلر و آلمیه چقلر. مثلا ابراهیم میرزانک بر اشورلری نی قدر اوچسز صاتلسه لرده و حتی بعضاً تیگون بیرلسه لرده اوفوچی و آلوچیلر بیک آز تابولادر.

بناء عایه افراد ملت آراسنده عام، معارف و ادبیات تارانتور ایچون کئک بونلرنک لذتن بلدررگه و بونلرغه اولان اشتهاسن فوتلندررگه کیره ک. اگرده افراد ملتنگ معارف و ادبیات غه اشتهاسی بولمازسه، حرفلرنی اصلاح ایدوب کنا بلر نه قدر ارزان توشسه لرده اوفوچی نابلمایه چق و مطلوب درجه تارالمایه چقدر.

مذکور افندیلرنک اصلاح قیلان حرفلری معارف و ادبیات غه اولان اشتهانی آرتدرمی، بلکه بر قدر کیهو ترگه گنه سبب بولورلر؛ چونکه بو طریقه اصلاح، مکتبکگی تعلیمنی و صنف تافتاسی اوزرینه رسم ایدیلوب کورستله طورغان قول یازما حرفلرنی اصلاً کیموتی، بلکه ۳۵ تورلی فورماده یاکی حرفلرگه آرتدرادر. بو ایسه معلملر و یاش شاگردلر اوستینه طاغن بر آغر بوک آرتدروغنه بولادر. روسیه ده صانلری فقط بر دیسته دن عبارت مطبعه - چیلرنی، ۳۰۰ دن آرتنغان حرف جیوچیلرنی قزغانوب، کوه بکون صانلری آرتوب طورغان معلملرگه وئله نیچه مک باشا کردلرگه طاغن آغر بوکلر صالو ظنمچه بیک اورنسدر و قبول ایدرک بر نرسه نوگلدر.

بو افندیلرنک اصلاحنده روس حرفاتینه تقلید ایتو بالقوب طور ادر. لیکن شونی آکلامق لازمدر، که روس حرفاتنده قول یازما حرفلر (باش حرفلرنی استثناء قیلانغان) فقط ۳۵ گنه بولغان کبی مطبعه حرفلری ده شول قدر بولوب مجموعسی ۷۰ دن کوب آرتهدر. بزم حرفات ایسه یازماسی ۱۲۰، اصلاح تقدیرنده بینه ۳۵ آرتوب مجموعسی ۱۵۵ گه قدر منه چکلر. بونلر اوستینه عربی و بعض روس حرفلرنی قوشاق طاغن آرتاچقدر. بو قدر کوب حرفاتنی اوچ تورلی حرکات ایله تعلیم قیلونی و کچوک بر شاگردنگ - باشینه صیدرونی فرض ایدوب قارا کز . . . . .

درست حرفلرمزنی اصلاح ایتو لازم، مطبعه حرفلرنک

بر آز و فسقه فکر یهزنی «شورا» فارژین کرانه، عرض اینتمک اولدق.

بزهجه، اصلاح حروف طوغریسنده ایڭ مهم نقطه، هر نیچک اولسهده، برنچی مطبعهگه وایکنچیله ی بازوغه، یکل اولسون اوچون حرفلرنڭ شکللرن آزایتو و ممکن قدر برکنترگه؛ یعنی قوشلوب یازلوغه ممکن اولوردای اینتوب فالدرو؛ ایکنچی، بو کوندهگی حرفلرمزنگ اصول تریبه و تعابیهگه خلاف اولوچیلغی و آنی یاگما اوقنی باشلاغان یاش بالارغه آگلانوی چیتن بولدیفندن؛ یعنی فکرلری، مصور و مجسم بولغان نرسه لرگه گنه عادتلهنگان یاش بالا- لرمزغه، اوقوته باشلاغان کونمزنگ برنچی کوندوک «اوستنه ایکی تورتلنگان بولسه ت، آستنه ایکی تورتلنگان بولسه ی . . .» کبی قوه حافظه و تمیز لازم بولغان شیلرنی اوقوتوب آنڭ ایله صافی میلی باشلارن ئه یله ندروب یالقدرغه سبب اولدقندن حروف معجه لرنڭ نقطه لرن بتروب آنلر اورننه حرفلرنڭ اوزندن آیرمیچه غنه بر علامت چغارلوب قویولسه؛ یعنی حرفلرمز ایسه اولگی کوینچه فالوب فقط نقطه لی حرفلرنڭ نقطه سی اورننه بوغاریده آیتکانمزچه یازوده ده وباسماده ده برگه بولا طورغاندای علامت چغارلوب، مثلا: «غ» نی «ع»، «خ» نی «ح»، «ج» نی «ح» الخ . . . باشقه لرنده شول فورما ایله ن خطاطلرمز حسن خط و تسهیل کتابت گه موافق ره وشه علامتلر قویسه لر، باباغی ذهنلری، مصور و مجسم بولغان شیلرگه عادتلهنگان یاش بالالرمزنگ آگلوارینه ایڭ برنچی یاردم بولور و فکرلرن ده مشقتل مس ایدی. چونکه هر بر حرف اوزینه آیرم بر صورتک کور- سه تلدکندن آنلرنڭ هر برسیده فکرارنده آیرم اولاره ق اورناشوب فالور ایدی.

حرفلرنڭ عددن آزایتو طوغریسنده ع. آلبارف و سلطانوف افندیلرنڭ یولی موافق ره بولور کبی کورنه لکن بر آز رسم خط فورمالرن گوزه لله تورگه طریشلسه.

مدرسه عالیه طلبه لرنندن:

مهربان ایرمک ناشف، و عارف موسین.

فالووبینه حرفلر عبیدار اولماسه لر کیرهک! ملتنی آلفه ایلتسکان نرسه: نظام و ترتیب ایله علم اوقوب، و اوقوغان علمی ایله اجتهاد قیلوب عمل قیلودر.

عربلرنی یوقاری درجه گه پنکوزگان، یاوروپانی برده گنه دگل هواده ده اوچورغان، یاپونیه نی بالقی کبی دریالرده یوزدرگان، آمریقانی میلیاردرلر ایله طوطورغان نرسه، ظن اینهمز حرفلری دگل بلکه هر برینڭ علم اوقولری اوستنه اوقوغان علملری ایله عمل قیلوب طروشاقلر بدر! اگر بر ملتنگ ترقیسی ایله تدرلینه حرف کوبلگی و آزلغی سبب اوله طورغان اولسه، یاپونیه آرتده، اسپانیه آلده بولور ایدی! حالبوک: یاپونیه حرفی ایله اسپانیه نقی بر ایله کوک آراسی قدر فرقایدر.

حروفاتمز اصلاح اولغاچ، نظام و ترتیب ایله اوقوساق، وشونڭ ایله طریشوب عمل قیلسه ق، بز مسلمانلر هم ترقی تابارمز. بالعکس، شول اوقوب کیلمد کمز اساطیر و خرافاتدن آیرولا آلماساق، بتون سعادتتمزنی تیک یاتوب آخرتدن کوتسهک و بو دنیا مؤمن لرگه زندان، کافرلرگه جنت اعتقادلرندن آیرولا آلماساق، بزم الفبامز ۱۲ حرف که قالسه ده بز ترقی تاباچق دگلمز!

لکن بزم ناتارلردن بعض بر اصلاحچی فهرمانلر میدانغه چیقسه لرده، بونلرغه یاردم قیلوچیلرمز یوق یاخود بیک آرزغه کوره، مسئله لرمز غزته و ژورناللرده غنه ندا کره و مباحثه قیلنو ایله کفایلدنه. مثلا: ترجماننڭ ۲۵ یللی یوبیلیسی حرمتنه دار المعامین ایله دارالعلمتلر آچوق، پتر بو- رغده روسچه غزته یا که ژورنال چیقارمق، قرآن تصحیحلری، مجله احکام شرعیه لری، املا- توزه نولر . . . . . بارده اوز ملی غزته لرمزده ندا کره قیلنوب اوندیلر. حاضرگه نتیجه لری کورنمادی. احتمال کیلچکده اولورده.

مونه شولای هر مسئله بزم مطبوعاتمزده قزو قزو مباحثه ده اولونه ده شولایوق سونه. ایمدی شول حرفاتمز ی اصلاح مسئله سی ده ایسکی مسئله لر کبی فالماسه یارار ایدی!

اهل الله خیرالله اوغلی «خوقند»

IV

عبرتلی سوزلر:

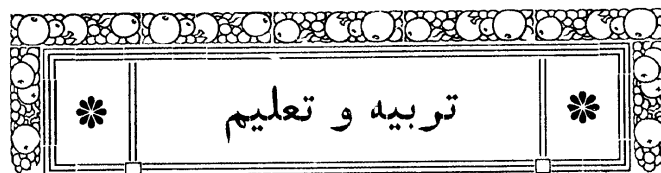
بخت آلفه کندیکنی وقتده قولکننی فسهه! نه قدر صرف ایتسه گنده دولتڭ کیوماز، بخت کبری کیتسه آنی هیچ شی توقناتا آلمان، شونڭ ایچون بایلیکننی بخش یولغه صرف قبل، بایلیک بتسه بخشی اسمڭ فالور.

ملتزم آراسنده ایڭ محتاج اولنغان شیلرنڭ بر سندن «اصلاح حروف» مسئله سینه بو کونده محترم «شورا» ژورنالده مساعت ویرلوب هر کم اوز محاکمه و ملاحظه سنی میدانغه تقدیم ایتهرگه عرض ایدلدکندن بزلرده اوزمزنڭ

شعبه لرندن عبارت مکمل بر «دارالفنون» در .
 بو سنه تش دوقتوری، و معلملر یتشدر و گه مخصوص
 عالی شعبه لر آچلدی. زراعت و مهندس لك شعبه لر ن
 آچارغده اجتهاد ایتوب یوریلر.

مکتب نك اشغال ایتکان یری « بیروت » نك « رأس
 بیروت » دیگان قسمنده دیکز ساحلنده بولوب اوزنلقی
 تقریباً یارطی چاقرم قدر، کپیکلیگیده ایللی ساریندن
 یوز ایللی سارینگه قدر بولور. مکتب سالنغان وقتنده بو
 یرلر قوملق طاشلق بولغانلقدن یری عربلر مریع متر و سینی
 بر نیچه تیندن گنه صانتقانا و « بو آمریقالیله الله تعالی
 عقللر و یرسون! بو طاشلقن نه یابماقچیلر؟ » دیه کولگانلر.
 لکن آمریقالیلر نه یابقانلر؟ اول طاشلق و قوملق یرلرنی
 جنت کبی بر حالگه کیتورگانلر. گوزل گوزل بنالر
 سالوب آنلر نك تیره یاغن بافچهغه ئه یله ندرگانلر. حاضرده
 اول یرلر بتون کشینك صوفلانوب قاراب اوتنه طورغان
 بر یری بولغان. باشلاب آلغان وقتنده بو یر بو قدر کیک
 ده بولیاغان، تدریجا تیره یافدهغی یورت اورنلرنن آلا
 آلا بو حالگه کیلگان. حاضرده بزنگ روسیه دهغی کچکنه رک
 بر اول قدر یری اشغال ایتنه. بنالری ۱۷ - ۱۸ قدر
 اولوب بزنگ روسیه ده کوردیکمز مکتبلر کبی بر طوتاشدن
 صوزلوب کیمه گان. هر شعبه ایچون آیرم آیرم بنالر
 بولوب آنلرنك آرالرنده کیک کیک میدانلر، ایکی طرفینه
 آغاچ اوطورتلوب طاش توشه لگان یوللر یاسالغان. شاگرد
 لر نك تنفس وقتنده یورولرینه کوز سالنسه بلدیله بافچه
 لری کوز آللرینه کیله. بنالر ایچنه، هر شعبه نك اوزینه
 مخصوص بناسندن، ییمک و یاناق خانه لر دن باشقه شرق
 مملکتلرینه عائد آثار عتیقه یی، انواع حیوانات و معدناتی
 حاوی بیوک بر موزه خانه سی، کوبسی قیمتی اثرلردن
 عبارت ۲۰ مگ جلدگه قریب کتابکه مالک برکتبخانه سی،
 مکمل بر رصد خانه سی، مگدن آرتق کشیننی صغدره چق
 قدر بر جمعیت یورتی، کیمیا و حکمت عملیات خانه لری،
 بر آیتقاسی و برده طبیه شعبه سی یاننده ۳ - ۴ قدر بیوک
 بنالردن عبارت خسته خانه سی باردر.

معلم و پرافیسورلرینه کلنچه، کوبسی آمریقالی
 اولوب اوز اشلرنده مقتدر و اچلرنده بعض علمی دائره لرده
 طانلغان ذاتلرده باردر. هر فایسی مقدس صایدقلری
 بر مسلکگه جان و کوللری برلن خدمت ایتلر. مکتب نك
 ترقیسی ایچون لازم طابقان اشلرنك بارسنده اشلیلر.

بیروتده آمریقان کلیه سی.

۱

ترکیه مملکتینك ایك کوب مکتبگه مالک بولغان
 قسمی شبعه سز « سوریه » اولوب بو قطعده ده معارفچه
 ایك آلدن طورغان شهر « بیروت » در. لکن کرک عموم
 سوریه و کرک بیروت مکتب مدرسه لری یری حکومتدن
 زیاده، اجنبی شرکتلرینه منسوبدر.

دیکز طرفندن « بیروت » گه یاقنلاشقانده برنچی کوزگه
 توشکان ایك گوزل منظره لی یرلرده گی بیوک بیوک بنالر
 یا آمریقان و فرانسوز مکتبلری، یا آلمان و آمریقان
 قزلر مکتبی یا باشقه بر اجنبی مکتبلرلر. باشقه لر ن
 مناسب بر وقتینه فالدروب مین بویرده « آمریقان کلیه سی »
 حقنده یازمقچی بولام. چونکه بو مکتب بتون سوریه ده گی
 اجنبی مکتبلرینك ایك عالیسی بولودن ماعدا طلبه لری
 ایچنده روسیه لی مسلمانلری بولغاننكده برنچیسیدر.

بو کلیه بوندن فرق آلتی سنه مقدم اعدادی بر مکتب
 اوله رق تاسیس ایدلوب درسار عرب تلنده او قولغان
 و بر ندر فنلرله برابر انگلیزچه ده تعلیم ایدلگان. لکن
 بر آز وقتدن صوگ لسان تدریس انگلیزچه گه آلشنوب
 مکتبده بر قدر شعبه لرگه بولنهره ک عالی بر مکتبکه
 ئه یله ندرلگان. عربچه و انگلیزچه دن ماعدا ترکچه و فرا-
 نسوزچه ده اوقولا باشلاغان. کررگه تله و چیلرنك کوبسی
 یری عربلردن اولوب انگلیزچه گه آشنا اولمادیقلرندن
 طوغریدن طوغری عالی شعبه لرینه کیمه آلمیه چقلری معلوم.
 بناء علیه لسان تدریس انگلیزچه گه آلشنفاچ طلبه لرنی
 یوفاری شعبه لرگه حاضرله و ایچون « استعدادیه » نامنده بر
 تحضیری مکتبده آچلغان. عربچه اعدادی اوله رق تاسیس
 ایدلوبده بو کونده انگلیزچه دارالفنون درجه سینه کیلگان
 بو مکتب نك فرق آلتی سنه لک بر حیاتنده نیندی دورلر
 کچردیکن یازوغه بو اورنده لزوم کوریمیم. شول قدر یسن
 دیه من که، قانونا « نیورق » حکومتینه تابع اولوب آمریقالی
 بر شرکت طرفندن اداره قیلنغان بو مکتب بو کون آمریقان
 اصولنده، علمیه، تجاریه، طبیه، صیدلیه (آیتیقاقچیلق)

علم الارض، علم حيات الحيوانات. (Зоология) لسانلردن، برسی انگلیز چه، و عربلرگه ده برسی عربچه اولوق شرطيله اوچمسی مجبوریدر. عرب بولماغانلر، مثلا: بز روسیه لیلر، عربچه، فرانسوز چه، ترکچه، لاطینچه لرنک قایسی ایکسن آلسه فده اختیاری. وینه ده لسانلر اولوگی ایکی یلده غنه مجبوری اولوب صوگفی ایکی یلده اختیاری درس لر جمله سینه کره لر. بناء علیه لسان اختیار ایتمگان کشیلرگه مذکور درس لرنک بارسنده تعقیب ایتمگه امکان باردر. محدود فنلردن خصوصیت (Спеціальность) فزانیم دیگان کشیلر ایچونده یول آچمقدر. آندی کشیلرگه صایلاغان فنلرن و شونلرغه تعلق ایتمگان بعض نرسه لرنی مفصل اوقوتله لر. بو یولغه کرگان کشیلر طبیعی یوفاریده مذکور فنلرنک بارسنده کوره آلماولری اوستینه صایلاغانده ده بر قدر، تعلقی بولغانلرنی صایلاغرغه نیوشدر. علمیه نی اکمال ایتموچیلرگه «نیورق» حکومتی اسمندن «بکلورس علوم» عنوانن حائز شهادتنامه بیرله. (طبیعه، صیدلیه و تش دوقتوری شعبه لرن هر سنه استانبول دن مخصوص بر کامیسیه کیلوب امتحان قیله و آنلرغه استانبول مکتب طبیه سی اسمندن ده شهادتنامه بیرله).

علمیه نی اکمال ایتمگان کشیلرگه کایه اچنده بر سنه فالوب معلوم بر قسمدن پرافیسورلق عنوانی آلوب چغو ده ممکن. قوه مالیه سی مساعد بولوب آمریقادارالفنونلردن برسینه کیتگان کشیلر ده بو درجه نی برسنده آلوب قایته لر. معلملر قورسی، طبیعی، تعلیم و تربیه گه عائد فنلرگه کوبره ک اهمیت بیره. مدت تحصیلی دورت یل اولوب اوقولغان نرسه لر اوشبونلردر: انگلیز چه، عربچه، ترکچه، فرانسوز چه، حساب، جبر، فیز یالوجی، اصول تعلیم، اخلاق، خطابت، تاریخ عمومی، تعلیم و تربیه تاریخی، پیداغوغیکه، حکمت طبیعیه، منطق، تعلیم و تربیه فلسفه سی، فلسفه تاریخیه، قونستیتوتسیه تاریخی، اقتصاد، هندسه تحلیلیه، رسم، کیمیا، حیوانات نباتات. بو شعبه ده انگلیز چه عربچه لسانلر دورت سنه سنده مجبوریدر.

تجاریه شعبه سینک مقصدی تجارت عالمینه آشنا آدملر یتشدرمک اولوب تجارتنک یوللارینه کوره بر قدر قسملرگه بولنمشدر. مدت تحصیلی دورت سنه اولوب اوقولغان نرسه لردن باشلیچه لری اوشبونلردر: انگلیز چه، عربچه، ترکچه، فرانسوز چه، تجارت حسابی، تاریخ عمومی، استینو-غرافی، حسن خط، اصول دفتری، جغرافیا تجاری، حکمت

معارف نظارتی کبی شیلرگه تابع بولمی مکتبنک داخلی تنظیماتنده تمامیه حر بولغانلقلردن لازم طابقان اصلاحاتارن میدانغه قویوده زحمت چیکمیلر. الحاصل بر مکتبنی گوزل طرزده اداره ایتو و طلبه لرنک راحت و ترقیسی ایچون نی نرسه نی لازم طابقه لرن شونی اشله گانلر- و اشلیلر. و آنی میدانغه کیترو ایچون هیچ بر مصارف آلدنده طوقتاب قالمیلر.

بوندن صوگ بعض شعبه لرده اوقولغان نرسه لرنی یازوب کیتو فائده دن خالی بولماس ظن ایتمه. طبیه، صیدلیه و تش دوقتورلغی شعبه لرنده اوقولغان نرسه لرنی ذکر ایتمگه لزوم بولماسه کیرهک. چونکه آنلرده نیلر اوقوله چغی اسملردن معلوم. مینم بو یرده ذکر ایته چکم استعدادیه، تجاریه، علمیه شعبه لریله معلملر قورصنده اوقولغان نرسه لردر.

استعدادیه شعبه سی، طلبه لرنی علمیه و تجاریه شعبه لرینه حاضرله و ایچون آچلغان بر مکتب اولوب، اوقولغان نرسه لر ده: انگلیز چه، عربچه، ترکچه، فرانسوز چه، جغرافیا (طبیعی و سیاسی) حساب، جبر، مبادی علوم طبیعیات، ریاضات بدنیه، تاریخ، خطابتدر. لسانلردن اوچمسی مجبوری اولوب ترکچه ایله فرانسوز چه نک برسین صایلاوده شاگرد اختیارلیدر. بو شعبه نک مدت تحصیلی بیش یل بولسه ده اولده بر قدر فن کورگان اجتهادلیره ق کشی لرگه ۳ یلده بتررگه ده ممکندر.

علمیه گه استعدادیه نی اکمال ایتمگانلر قبول ایتلوب آنک مدت تحصیلی دورت سنه در. علمیه شعبه سیندن مقصد، علوم و فنون نک هر نوع سیندن معلومات بیروب شاگردلرنی «بکلورس علوم» نامن فزانورغه حاضرلامقدر. بو شعبه نک صوگفی اوچ سنه سنده درس لر مناسبتلرینه کوره بر آز قسملرگه آیرلوب شاگرد، نله مه گان قسمن تعقیب ایتوده اختیارلیدر.

دورت سنه طرفنده علمیه ده اوقولغان نرسه لر: انگلیز چه، عربچه، فرانسوز چه، ترکچه، لاطینچه، تاریخ عمومی، هندسه فیز یالوجی، اخلاق، ریاضات بدنیه، حکمت طبیعیه، مثلثات هندسیه، جبر عالی، خطابت، نباتات، حیوانات، کیمیا، منطق، تاریخ الخلفاء، فلسفه تاریخیه، اقتصاد، هندسه تحلیلیه، میخانیک: علم الروح، هیئت، طبائع العمران (Соціалогія) علم الحقوق بین الدول، تعلیم و تربیه تاریخی، ونستیتوتسیه تاریخی، تعلیم و تربیه فلسفه سی، عالی ریاضیات،

مژد و مخاره

طرويسى ۱۴ نچى عدد «شورا» ده عالمجان افندى الادريسى امضاسى ايله يازلمش بر مقاله ده حضرت عمر، اوزينك اوغلينه حد شرعى اجرا اينديكى يازلمش. اوشبو ماجرا اسد الغابه، توارىخ خلفا كى معتبر اثرلرده روايت ايدلدىكى حالده صاحب واقعه، حضرت عمرنك فانغى اوغلى ايدىكى حقنده اخلاف وار. بعضيلر عبدالله اسملى اوغلى ديدىكلرى حالده ايسك نچيلر عبدالرحمن الاوسط ايدى ديه شلر. بويله مسئله لرنى مجهل فالدرماي، ممكن قدر حل ايدرگه و علم يولنك اولان مسافه لرنى آز اولسه ده فسقار توب كيدرگه تپوشلى ايدى.

جواب: حضرت عمرنك بر اوغلينه حد يورتلدىكى، برنجى طبقه لردن اولماسه لرده بعض بر محدثلر طرفندن روايت ايدلمشدر. اوشبو طوغروده مختلف اثرلرده كورلمش تفصيلات، بوندىن عبارت: (۱) حضرت عمر، زنا قلدېغى ايچون «مدينه» شهرنده اوز اوغلينه حد صوفدى (۲) حد صوغلدېغى وقتده اوغلى وفات ايدى. (۳) حد صوغلمق تاثيرى ايله خسته لنوب بر آز وقتلر صوكنده وفات اولدى (۴) حضرت عمر اوغلينه خمر ايچوب ايسردىكى ايچون مصر واليسى اولان عمرو بن العاص «مصر» ده حد صوفدى (۵) خمر ايچوب ايسردىكى ايچون حضرت عمر اوزينك بر اوغلينه «مدينه» شورنده حد يورندى. بور وايتلارنك برنچيسينى حتى فاجعه روشينه كرتوب ياروچى مؤلفلر وار.

حضرت عمر ترجمه حالينى يازرغه كرشد بكمزده (شورا عددلر ۹-۱۱) اوشبو حد ماجراسينى يازمق، پلانمزده وار ايدى. شوگا نوبت يتديكدن صوك كنه خانه مزده اولان معتبر حد يث و نارىخ كتابلر ينى، تراجم اصحاب حقنده ترتيب ايدلمش الوغ اماملرنك اثرلر ينى حال قدرنچه نقيش ايدوب چيقدى. حاصل فيلمش معلومانز بوندىن عبارت اولدى:

حضرت عمرنك فكيهه اسملى منكوحه سندن ياكه لهيه اسمنده گى جاريه سندن دنياغه كلش اولان ابو شحبه (اسمى عبدالرحمن الاوسط) مصر ملكتنه وارد يغند بر دفعه شراب ايچوب ايسرمش واپرتهنگى كون امير عمرو ابن العاص

طبيعيه، اشچوط نظريه لرى، اقتصاد، شركتلر تشكيل ايتو اصولى، كيميا، تجارت اشيارى، منطق، حيوانات، نباتات، كيميا عضوى، ۱۹ نچى عصرده آوروپانك اقتصادى تاريخى، حقوق بين الدول، حقوق بحريه و باشقه بر قدر تجارتنكه تعلق ايتكان نرسه لرى. هر شاكرد اوزينك اختيار ايسچكى مشغوليت قسمنده گى درسارگه دوام ايتو و شول يولده ملكه لنهدر.

موزه خانه نك بر قسمنده تجارتنكه عائد نرسه لرى بولوب طلبه لرى شونده عمليات اجرا فيلغان شكللى، تجار يه نك اوز بناسنده غى بانقه، بيرزا و امثالى كى مؤسسائلرنك اشلرنده شاكردلر يورتلر. بو شعبه ده لسانلر اولگى سنه ده گنه مجبورى بولوب صوغى اوچ سنه ده اختيارى درسلر جمله سينه كره لرى.

ايشته بونلر پروگرامده يازلغان هر هفته معين بر ساعتده كيله طورغان درسلر. ليكن مكتب اداره سى بونك بران گنه كفايه لنمى. پرافيسورلر نوبت برلن تورلى موضوعده ليكسيه لرى بيره لرى، آمريكا و آوروپادن كيلگان سياحلرده (طبيعى آنلرنك كوبسى اهل علمدن بولا) ليكسيه اوقوب كيتلر. الحاصل علمنى معلم و پرافيسورلر آلدنده كتابدن اوقوب آلو يولينه غنه حصر ايتميلر. هر بر فرصتدن استفاده ايتهرگه طرشلر.

مكتبنى اكمال ايتكان كشيملرنك چيرك معلوماتى شوندى ليكسيه لرى واسطه سيله آلنغان بولا ديسه ك اول قدر مبالغه اولماز. طلبه لرى اوز شعبه لرنده بولماغان درسارگه تله سه لرى باشقه شعبه لره كيتوب دوام ايتو آللر. طلبه دن ايكي سى پروگرامده بولماغان بر فن اوقونى تله سه ده مكتب اداره سى آنلرنك بو طلبلرن اجرا ايتهدر. بو اوقتو طرفلرن مفصل بيان ايتوگه بو مكتوبنك صحيفه لرى مساعد اولماديقندن آي ايكنچى وقتقه فالدروب بو اورنده شونينغه ديه من كه، آمر يقاليلرده اوقو و اوقتوغه نظرلر بزده گيگه تمام باشقه اولوب تعقيب ايتدكارى اصولده شول نسبتده باشقه در. بوجته لرى بزنك ايچون هر نرسه دن مهم اولوب بونلرده دقت ايتله چك و اعتبارغه آلنه چق كوب ماده لرى بار. «شورا» اوقوچيلر ينه بو حقه مفصل معلومات بيرسه م كيره ك.

«صافى» بيروت.

عبرتىلى سوزلر:

يازولر، يازوچى عقليتك ميزانى و فضيلتك لسانيندر.

حکایت اولوب حقیقت حالده، استقبالدہ اولاچق شیلرنی بیان دگلدر . رسول اللهغه ویا که خطابغه صلاحیتلری اولانلر نك هر برینه خطاب ایدوب «وتری الشمس اذا طلعت، وتحسبهم ايقاظا وهم رقود» مثالنده اولان تعبیرلردن حقیقتلری مراد اولمای بلکه عرب اصطلاحینه کوره : «فرضا شول وئنده سن شویله حالنی کورمش اولسه نك ایدی، شویله و بویله شیلر مشاهده ایتمش اولور ایدک» دیمک اولسه کرك . تفسیر کتابلر نك اولان سوزلر نك هر برینی «تفسیر» دیه بیلور که یارامادیقی کی اوزینک مخصوص اسنادلری ایله منقول اولماش حدیثلرینی ده مطلقا قبول ایدر که ممکن اولماز . تفسیرلرده یازلمش خصوصا حضرت ابن عباسغه عز و قبلنمش حدیثلر نك پک کوبلری اصلسز و موضوع ایدکلری معلومدر .

چواچک - بر شکلی کری اولدیغی صورتده حرم شریفدن فاس مملکتنه و آنندن ده محیط دگری ایله آمریقاغه، آنندن ده چین مملکتنه کاهش آدم اوزینی همیشه غرب طرفنه کتمکده اولدیغنی ظن ایدوب نمازینی شرق طرفینه قاراب اوقونمده اوله چقی معلوم . چین مملکتینک قبله سی شرق دگل بلکه غرب اولدیغندن یوقاریده حکایت ایدلمش سیاحتک چینده اوقومش نمازلری قبلهغه یونالوب اوقولمش حساب ایدلنورمی ؟ نمازلری درست اولورمی ؟ اگرده صحیح اولماز ایسه مذکور طریق ایله سیاحت ایدوچیلر فانفی قطر و فانفی نقطه دن اعتبارا قبله لرین اوزگرتمک لازم کلور ؟ بونک ایچون معلوم و مخصوص بر نقطه وارمیدر ؟ زمانمزه اسلام سوداگرلری اوشبو روده دور عالم ایدر که کوشدیکلرندن مذکور مسئله صرف فرضیاتدن دگل بلکه وقوعیدر، شونک ایچون بونک جوابنی ده بیلور که تیوشلی .
امام قربانعلی ولد حاجی خالد بیکقولوف .

جواب :- اوفور بازارغه بر قدر بیلوچیلر ایچون قبله مسئله سی چیتین اولماسه کرك . هر توری لسانلرده یازلمش خریطه لرده طول و عرض درجه لری بیان ایدلدیکی کی هر بر شهر و الوغ قصبه لر نك فانفی درجه لرده ایدیکی معلومدر . حجازدن غرب که سفر ایدوچی آدم حجاز درجه سینک مقابلنده اولان درجه که کلوب بندیکن (ولو تخمین ایله اولسون) آکلاسه قبله نك ایکنچی طرفه اوزگردیکن اوز اوزندن بیلور . بارو تانیماوچیلر ایچون

حضورینه واروب، گناهینی افرار ایتمش و قرآن حکمنی یورنمکن اوتنمش . عمرو بن العاص ایسه اوشبو خلیفه بالاسینه ایسروچیلر ایچون تعیین ایدلمش حدنی یورتمش و صوکره بو واقعه حقدن خلیفه (حضرت عمر) گه خبر ویرمش . مدینه گه فایندیغنده حضرت عمر ، مصرده اولان معلوم گناهی ایچون عبدالرحمن الاوسط (ابو شحمه) گه تکرار حد یورتمش اوشبو حد تأثیری ایله می یا که طبعی بر خسته لک ایله می بوندن صوکره خسته لنوب اوشحمه وفات ایتمش . ایشته واقعه شوندن عبارت اولوب بوندن باشقه لر نك اصلی یوقدر . اوشبورایت درست اولدیغنه حضرت عمر نك، بر مرتبه حد یورتلمش و دنیاوی جزاسی برینه کتورلمش بر کیسه گه ایکنچی مرتبه دخی حد یورتمکی لازم کلور . اوز بالاسی ده اولسون الله تعالی تقدر ایتمش جزای آرتدرمق حق نه خلیفه ونه باشقه لرده یوقدر . شونک ایچون بو کیسه نك بر گناهی ایچون ایکی دفعه حد یورتلمک روایتنده بر یا کلاشلیق اولسه کرك .

اوشبو شبهه یانینه ایکنچی بر تاریخی شبهه لر قوشلدیغی سببدن بز ، بو مسئله نی حضرت عمر ترجمه سیننه بتونلای یازمادق . عالمجان افندی مقاله سنک هم اوشبو واقعه گه دائر جمله گه : «بو واقعه نك اصلی وارمیدر ؟» مضمونده بر عبارت قید قیلدق . ابو شحمه هم ده حد واقعه لر نك تفصیلات ویرمادیکنم نك حکمتی ایشته اوشبو ایدی .

غالجات . اوشبو سنه ۸نچی عدد «شورا» ده : «اصحاب کهن نك اورنلری ، عصرلری اوشندانق عصر سعادتک اولوب اولمادقلری حقدن شارعدن نص یوقدر» دیبولمش . بو سوزده بر بر خطالی یوقمیدر ؟ قرآن شریف بونلر حقدن مضارع صیغه سی ایله «ونقابهم ذات الیمین وذات الشمال» دیمش (بر یاقلرندن ایکنچی بر یاقلارینه آیلاندروب طوررمز دیمک اولور) بو سوزدن ایسه اصحاب کهن نك رسول الله زماننده اولندقلری آکلاشلمه قدر . بوندن باشقه تفسیرلر ، حضرت ابن عباسدن : «روملر ایله معاربه گه واردیغمزده اصحاب کهنلر حضورندن اوتوب کیندک» مضمونده اوزون بر حدیث روایت ایدرلر ، بوندن هم عصر سعادتک اصحاب کهن نك حدنی اورنلرینه قدر سلامت اولدیغی معلوم اولور . امیر بن عبدالقهار .

جواب : قرآن شریفده اصحاب کهن حقدن مضارع صیغه لری ایله اولان تعبیرلر ، اوتکانده اولان حاللرنی

كېي ياز بولولر بىر. ادبياتىدە بوندى كېلەچەك، مفروض بولاق نرسەلرنى رۇيا، ياخود برحكايه صورتىدە مېدانغە قويالار. عياض افندينىڭ بو اثرىنە قاراغايچ تاتار ملنى منقرض بولغان، جعفر پېتر بورغلرغە سياحت ايدوب الڭ صوڭى تاتار صفتىلە وفات بولغان، عياض افندى تاتار بولدىغى حالە اوز بىگنە قالغاندە ملتىڭ باشىنە كېلىگن بو حاللرنى يازوب مېدانغە چغارغان كېي كورينە وبو، لطفە صورتى آلا. اگر بېللمى نڭ «يوز يلدن صوڭ» نام اثرى كېي رۇيا، زولانڭ «خدمت» نام اثرى كېي بولاق بر حكايه طرزىدە يازلغان بولسە ايدى واقعغە موافقراق بولور ايدى.

(۲) بېش يوز يىللر ئلك اونودولغان «بلغار» نامنى ياكېدن عالمگە چغارغە طر شويدىر. باشقردلرنى، مېشارلرنى حتى قريم تاتارلارنى «بلغار» ديوب آيدىر «بلغار» شەرى تىخت پاي بولوب طورغان بر زماندە، بر نېچە مڭلردن عبارت تېغە سېنە «بلغار» اسمى بېرلىگن بولسەدە فى الحقيقة آنلرنىڭ تاتار اولدقلىرىنى (؟) خاطرېنە دە كېتر مېدىر. كتاب چىتلىرىدەگى «البلغارى» سوزى عياض افندى نڭ ذمىدە بىك نى اورنالمىقان بولورغە كرك.

باشقردلرنى، مېشارلرنى، قزانلارنى هم قريملىلارنى شامل بولغان «تاتار» سوزى (؟) بولوب طورغاندە «بلغار» سوزىن استعملغە احتياج بولماسە كرك ينە باشقرد و مېشار لرنى هم قريملىلار هېچ بر وقت «بلغار» اولمادىقلىرى كېي كېلەچكەدە «بلغار» اسمىن تىخل ايتىلار.

(۳) انقراضغە سېب و مقىمە اېچون ملتىڭ الڭ كچوك نقصانلارنى و الڭ اھەيتسىز فسورلارنى هېچ قالدرمىنچە يازوبىر، كە كتاب اوزون بولودن صافلانور اېچون جەل لرنى بىك فصقە ايتارگە مېجبور بولغان، شونلقدن جەل لرنى بر بر سېنە رېطسىز قالغانلار. بر واقعەنى تاماا تصوير ايدوب بىتورمىنچە اېكنچى نرسەنى تصويرگە كرسكانگە كورە يازلغان حاللرنىڭ انقراضغە مقىمە ياخود سېب بولولرى آچق صورتدە آڭلاشلمىدىر. عمومېنە قارامغاندە انقراضنى منىچ بر مقىمە بىلە بوقدىر. بناً عليه كوب كشى آغزىدن «منطقسز و رېطسىز يازلغان» ديوب اېشىدىرگە طوغرى كېلەدر.

(۴) عياض افندى ملتنى حاضرگى كېي نادان، احوال عالەمدن بى خبر ايدوب آلوب بار مېدىر: بلىكە بر وقت ملتەزدە مقتدر اديبلرنىڭ بولويىنى، بىك ماھرانە صورتدە يازلەش رومانلار، حكايلار، هر تورلى فنى، ادبى، تارىغى

بردن بر يول، بېلوچىلردن صوراشمىق، بودە مېمكن اولمادىقندە «نحرى» و «اجتهاد» قىلمىقىر. اورن مناسېتى ابلە شونىدە ذكر ايتسەك ضرر اولماز:

طول و عرض درجەلرېنى بر قدر اولسەدە تىغېن قىلورغە اقتدارلرى اولمالمش آدملىردن كوپلر «قبل نما» ابلەدە قبلە جەننى طوغرى بىلە آلمازلار. حج سفردە الوغ شېخلردن بىرنىڭ مريدلرى ابلە برابر «قبل نما» نى خطا استعمال ايتدىكلرى سېندن نچە تاوكلر خلاف طرفغە نماز اوقوب واردىغىنى، تىنېە ايدوچىلر سوزىنەدە: «بز اوز شەرمزدە شوپلە اوقومقەدەمز» دېە قولاق صالمادىقنى محترم داملا عالەمجان حضرتلرى روايت ايتەشىدى.

ايكى يوز يلدن صوڭ انقراض حقنىدە.

۱۹۰۴ نچى يلدە باصالغان بو كتابنى بازارغە چقغاجدە بر نسخە سېن آلوب اوقوغان و تنقىد يوللو بر بند يازغان ايدىم. اول زماندە منتشر «شرق روس» غە صوڭرە «نور» غە كوندرسەدە تورلى سېپلر طاوبوب بندمنى كېرو قايتار دېلر. بالآخر «العصر الجدىد» ظهور ايتدى. آڭا يباردم. بندىڭ يارتىسى مقبول بولوب درج ايدلدى ايسەدە اوشبو يارتىسى كېرو قايتارلدى.

اوتكان عەرلرنى، باشلك زمانلارنى صاغنوب، بوكون ايسكى كلغىلارنى آفتارغاندە بو بند كېلوب چقىدى. بو يازلغانغە ايدى نېچە يىللر اوتدى، كوب صولر آفدى، بايتاق تجربەلر كوروب اوتكارگە نصيب بولدى شونلقدن بو بندەدەگى بعض نظرلرنىڭ خطالىقى اوز عندندەدە ثابت بولدى ايدى. شولاي بولسەدە باشلك هواسى ابلە يازلغان بو بندى شول خطالىرى ابلە برگە درج ايدلويىن اوتنەمن.

محمد عياض افندينىڭ «ايكى يوز يلدن صوڭ انقراض» نى گوزل بر اثر اولدىغىلە برابر ظنمچە فسورسز دگلدىر. بوندى فسورلر بر نچى اثرلردە معفو ايسەدە بو، عياض - افندينىڭ اونبر نچى اثر بىر. فسورلرنىڭ بعضىسى بونلردى: (۱) كېلەچەك، مفروض نرسەلرنىڭ «اولمش اوتمش»

منقرض بولوب بته چك، لىكن فرنگ مرضلر ينه مبتلى بولوب توگل. بئاً عليه فرنگ مرضلر ينى ملتەزنىڭ انقراضىنه سبب ايدوب كورستو اورنسىزدىر و تارىخلارده هيچ بر منلى كورلمگان بر خيالدر.

(۶) حدندن زىاده موسيقىغە اهميت بېرلويدر. موسيقىغە نائىرى بار، آنى انكار قىلوب بولمى؛ فقط آنىڭ وجودى ملتەنك بقاسىنه، يوقلى ملتەنك انقراضىنه سبب بولو قدر اهمىتى حاجز توگلدى. مېنچە يارتى كىتابنى موسيقى ايله تولدردىق، بتون نطقارنى آكا خىسر ايتىك اورنسىزدىر. خىالى بر ادعا بولوى اوستىنه نتيجه سز بر مقدمەدر.

(۷) كىتاب قهرمانلر ينىڭ افعال و حرىكاتىنه و اول حرىكاتلرنى زمان مساعد بولوب، بولماوينە هيچ بر دقت و اعتبار ايتولماويدىر. مثلاً جعفر، قزاندىن اورنبورغ غە و پىتر بورغ غە بر كوندە باروب يته؛ جعفر بوز ياشىندە ايكان همان قارا صافاللى اولدىغى كىسى سيوم بيكە خانم دە ۸۰ - ۹۰ دە وضع حمل ايتە!

شوبىلە، كە ۲۱ نچى عصرنىڭ ۵۰ نچى يىللىرىدە جعفر بيك ماهر بر مەرر بولا، ۲۱۰۰ سنەسى پىتر بورغ غە باروب بتون عالمىنى حيران قالدردىق نطقار سوبىلى. جعفر نەزىرگە باشلاغاندە ائىك آرنىدە ۲۰ - ۲۵ دە بولورغە كىرەك بولا. شول حالده جعفر - ۷۵ لردن اوتوب، بر نچى خانونى سيوم بيكە وضع حمل زمانى باقىنلاشغانغە پىتر بورغ غە بارغە موفق بولمى قالا. فرض ايتىيك خانون، ايرىدىن اون ياش كچوك بولسون، اول تقدىردە دە سيوم بيكە ۶۵ ياشنىڭ بالا طوغىدار. جعفرنىڭ پىتر بورغ دە بولوبن يازغان وقتدە «خانولرغە جعفرنىڭ قارە كوزلرى، قارا چاپلىرى توگارەك سافالى عجائب سببە عالمىن كورنا ايدى. آنىڭ تىسى بيك ماتور، بتون كىشىنى عجبگە قالدردىق يوسف (ەم) كىوك بلنە ايدى» سوزىدىن، اول وقتدە - جعفر گوزل بر يگت بولوى آكلاشبلادر ۷۵ ياشلى قارا چاپلى، گوزل يىكت. درست حكايەدن مقصد آنلارنىڭ يوز ياشاوى ياخود يوز ياشىندە اوغلان طوغىدىر توگل؛ فقط بوندى كىتاب قهرمانلر ينىڭ اوزلرى حرىكاتلرى واقع غە؛ عادتگە مطابق بولولرى ادبىياتنىڭ بر نچى شەرطلەردىن سانالادر.

عبىاض افندىنىڭ انظار عامەگە قويغان بو «انقراض» مسئلەسى اهمىتىلى و بيك الوغ بر مسئلەدر. بتون عالم اسلامىتىنى اندىشەگە توشورگان بو مسئلە حقندە باشقە عالەملىردە چىلدلر ايله كىتابلر يازمىشلردىر. عبىاض افندىدە

كىتابلارنىڭ ميدانغە چغويىنى، درامما، تراغىدىيا، قومىدىيا و اوپىرا كىتابلر ينىڭ بيك كىتاب بولولرىنى، مىلى نىياتر و شىركىتار ينىڭ وجودىنى، فقط قزاندىغە قابان، ايتىچى، هنر، باغار، دىن و ملا اسمالى غىزەلرنىڭ نىشور ايدابونى، ايدلده ناتار پارە خود شىركىتلر ينىڭ كوب و فائىدەلى بولويىنى، مەكتەب و مەدرىسەلرنىڭ لايىقەلە اصلاح قىلىنويىنى، حقىقتى معلوم بولمىغان و هيچ بر ادوبە نائىر ايتىمگان سىرايتلى اورونىڭ حقىقتى، ناتار دوقتورلرى طرفىدىن كىشى ايدىلوب مەالجه طر يقىدە طابولويىنى فرض ايتەدر.

اگر عىاض افندى فرض ايتىكان درجەلرگە ايرىشور ايسەك بايىم نىندى سببىدىن منقرض بولاچمەن؟ اول مرتبەلرگە ايرىشكاندىن صولك منقرض بولوب بىتساكە نادانلىقدىن توگل، بلكە بو كوئىكى فرانسوز انقراضىنىڭ عىنى بولاچمەن. بوندى انقراضدىن ملتەمى، كىم مسئول بولاچى؟

(۵) ملتەنى فرنگ مرضلر ينه و باشقە امراض سارىەلرگە مبتلى ايدوب انقراض ايتىدرويدىر. تارىخلارنىڭ افادەسىنە بافلور ايسە بو كوئىگە قدر دىندان بيك كىتاب ملتەلر منقرض بولغانلر. لىكن انقراضنىڭ سببلرى هيچ بر وقت فرنگ و باشقە امراض سارىەلر بولمىغان فنىكەلەر، آثوريلر، كىلانيلر، آمريقاننىڭ يرلى خاقى مەكور مرضلر سببىدىنمى منقرض بولدىلر؟

ظنچە بر ملت فرانسوز اورولرىنە مبتلى بولماز سە دە، نادان مەنىتسىز اولهرق مەنىتلى اقوام آراسىنە ياشاوى مەمكن توگلدى. مەنىتلى قوملر، نى قدر تعالى ايتسەلر، مەنىتسىز ملتەلر شول درجە ايزىلوب، امراض سارىەدن باشقە اوق اوز آلدىنە منقرض بولولرى طىبىغى در ذانئا تارىخنىڭ افادەسى و انقراض اچچون كورسكىن سببلرى همان بر: مەنىتسىز ملتەنك باشقە مەنىتلى ملتەنك نفوذى آستوندىه فالوب طابىتالوى در؛ فرنگ مرضى فلان توگلدى. بيك بىخشى، بزم مانتەنك انقراضى باشقەلرنىڭ انقراضىنە اوششاماسون، فرنگ مرضلر ينه مبتلى بولوبىك تصور اولنسون! لىكن فرنگ مرضلر ينىڭ ادوبەلرى و طرىق مەالجهلرى ميدانده اولدىغى كىسى، معلوم توگل مرضنىڭ حقىقتى دە ناتار دوقتورلرى طرفىدىن كىشى ايدىلوى فرض قىلىنور. اول تقدىردە طىبى - كامىسپەلرنىڭ، خصوصى مأمورلرنىڭ تداوىسى نىدىن ناتارلرغە نائىر ايتىمەچك؟ يوقسە باشقەلرغە نىسبئاً ناتارلرنىڭ خالقتلرنىڭ بر نوع باشقەلەمى بار؟! درست، ملتەم بو كوئىكى حالندە قالور ايسە بركون

ملتمز نڭ بالالرن آسراو، آلازغه كتاب، شعر بلهن روحاني آزق، كولاكى شعر لار بلهن كوكليليك طودوردر، عبدالله افندي نڭ مکتب بالالرينه روحاني ياردمگه كيلوون بعض بر كشيلىر: «بوش، واق نهرسه لار بلهن ماناشا» ديلار. بو فكر بر يافدن طوغرى بولسه ده، ايكنچى يافدن قاراغانده، آنڭ بو بولنده مداومتن نلهرگه گنه قالا. شعر ييت ني:

«يانام، بدم، اوفتنام، فاش جيبورام!»
يايسه: «آه سبن! ماتور، يه مام، ماتور نش!»
ديب باشلاوده غنه ديب آكلاوچى افنديلر البته بوتنى
آكلامازلر.

«مياو بيكه» نڭ ييتشمه گان اورنلرى بولسه: سجع ريفمالر نڭ (آفتق سوزلر نڭ) به مام او بوشا آلامالرى، اوسته ن اوسته نلك در. مثلا: نهرسه سن - نهرسه چون، «كه عهز» - اشله ماس، نهرسه گه - مسئله، قورقالر - فرقى بار، تيز نه نكه مه - ز نهار تيمه و باشقه لار.

اما بو دفتر نده عبدالله افندي عرب سوزلرن كوپ كورتمه گان. مونده: «انكسار ايت عادتكچه» لر يوق، بولسه ده آز. آندن صوڭ طوقتاو، آيرو پيلگولرى - Знаки قويولودن كوپ اورنده طارتناغان. شولا يده بو كپه چيكاكار «مياو بيكه» نڭ اوزينه خاص اولغان بهاسن نوشورمبار. سعيد زفاير.

كورگيندى بالا اولگاي آنا - قازاق وفرغيز ابتدائى بالالار اوفور ايچون اخلاقغه دائر فرائت كتابدر. محرر وناشرى پيتر پاول شيرنده محمد اوراز نوربايف. اوستينه اوشبو نظم يارلمش: «آلكز بو كتابدى بلوب فدرين * اوقوتكز بالالرى صباب بارين» «انشأالله فائزلى بولار ديهن * اوقوتساق قاراب طورماي فسى جازين».

الله عدالتى - ارفا شهر نك مدرسه عاليه مدرسلىر ندين امام ضياء الدين السكالى طرف ندين ترتيب ايدلمش ۵۹ بيتلك برسالهدر. بونك انسانلر و باشقه مخلوقلر نڭ جبر و ظلم كورمكلرنه همده جابر و ظالم اوله رق راحت باشامكده اولدقلر يندڭ سر و سبيلرى بر قدر بيان ايدلمشدر. حقى پوچته سى ايله ۲۰ تبن هر بر مشهور كتابچيلر ده اولنور.

بو انقراض حقنده تاريخارغه فنار گه مراجعت - ايتمينچه فقط اوز باشندن اوز عقلمدن بيك كوپ - افكار سويلى و بيك كوپ نهرسه لرنى تحقيق ايتمك بولا. لكن شونسى شايبان نأسفدر، كه «افكارى»، ايته چك تحقيقاتى همان «ظل» بولوب بر ظلمنده قالا.

تكرار ايتنم، ايكي بوز بلدن صوڭ انقراض، مآل عموميسى و ملت نڭ بتون تصورلر ينى كورستوى جهندن گوزل بر اثر در. مات گه محبت ايدوب آه و فغان اينكان جمله ارباب محبت برر نسخه سنى آلدر و افكارى ايله طانشولرى لازمدر.

بو گوزل اثر، طبيعى بر باصلوب فالماي بلكه ئلله نيچه مرتبه لار باصلاچق بولغانغه ايكنچى مرتبه ده تكميل ايدوب رهك، جمله لرنڭ ريطسز لغين بتر و برهك باصلووين اوتنور ايدم.

ايشته مين مذكور كتابده بو قدر آكلام؛ احتمال، كه مينم نظر و تنقيدلر نڭ اوزلريده خطاء بولورلر، درستلاكنى دعوى ايتيم. فقط آكلام بو قدر.

نويابر ۱۵ . ۱۹۰۴ سنه «نصرالدين الخوجاشى».

ميا و بيكه - بو آراده توقيف نڭ بر روسچه ژورنالدين ترجمه قبول مکتب بالالرى ئوچون شعر بلهن يازغان هجوى اثرى چقدى.

«مياو بيكه» نى شاعرانه توگل، بلكه بوش، واق ديويچيلر ده بولور. لكن هر بر ملت نڭ ادبياتنده شعر بت تولى ره و شده يورتاه. بز نڭ به شلر نه يتكانچه، جدى شعر بتدن باشقه، هجوى شعر ييت بار. Юмористическая и Сатирическая поэзия طورگينفارنى نه يتميهن ده، آلبق گوگل نڭ اثرلرن. آنڭ يازغان پوويستلىرى (بيگرهك «ئولك جانلر» - مورتوى دوشي انتقادچيلر سوزنچه «نظم بلهن» ده توگل، جدى ده توگل، سجع - ريفمالر بلهن ده توگل - شولا يده چن شعر لار. نيئدى شعر لار - هجوى شعر لار. گوگلنى ايسكه نوشورگانده شاعر، رسام ديب آطيلار، اثرلرن پائيمما (شعر) ديب يورته لار. كتابلرنه برده: «آه ديگزا!» لر يوق، كولكيگنه، بارده كولاكى آچى كولاكى - اما آلازده، شول كولاكىده كوبى شعر ييت! «مياو بيكه» كامل مهارت بلهن، شاعرانه هم تاتارچه آچق يارلغان.

محترم توقيف نڭ بر طوققان يولى بار، كه: اولده

اشعار

شعورلر دفترمدن .

طوقناسون دېگزلر كده فايناغان دولقنلر ك .
 قارشى ايسكان ييلاركنى آرتقه ايله ندر قووب
 طورماسون قابلاب قوياشك باقتيسن اول زور بولوط !
 ايندى مين آلدنم كتابمى اوقيم ، بيكلييم ، بلهم
 كور خدايم ، باشلادم درس سيناك اسمك بلهن .
 جمالالدين بومايف .

صيفيه .

(ايدله سياحتم خاطرسي)

كيلسه بابنك آچ خاقنى ، كوزگه كوز مسقللاسى ،
 باللى اول البت پاراخود - آنسى بايلر جورغاسى .
 يارده طورغان آچ خلقفه ، يوزده بورمى ، طوبطورى ،
 جورغالى اول شونده تيز ، تيز : قابده باي صيفيه سى ؟
 بو طوپاسلقدن كولوب طورسه قوياش ، كوكدن قاراب
 نورنى قابلى «اسسى!» ديب باي ، فولده بار شهسيه سى !
 باي كيينگان Франтъ-Шикъ لارچه خلق تيرسى بلهن
 باطسه چى شونده اوزى هم آلت نقليه سى !
 اول حاضر طوقنار سينكا اى آچ اول ، محتاج اول !
 چيسر ك ئوى قارشنده ايچ ، اوچماخ كىي كيفيه سى !
 جانلرم ، كوز نورلرم سز ، بو مهاپتنى كورب ،
 جان آچوب : «Во какъ!» ديسز مظلوم موربكلر سيهيه سى !
 ع . نوقايف

چه نچكىلى چه چه ك .

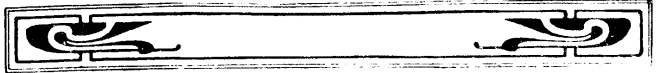
مانور جاى ايلرينك اولنده
 مين اورمانغه چغام اولم پاننده .
 خداينك قوشلرى صابراولر نده
 آغا چيشمه چرلداپ طاو پارنده .
 ئوره جيل ، هر آغاچ شاولاوده برگه ،
 اوله نلر ، چه چه ك ، بافراق ايله چيلگه .
 طوپاس ايسلر ميله شدن آكفى ، چه بله .
 باصوب طاپ به مى ، نورلى ، يافطى چه يگه .
 مونه شوندوق خوش ايسلى ، آل - قزلى
 چه نچكىلى چه چه ك ايسى طوزلدى .
 بو به مى چه چه ك طارتدى بيت اوزينه ،
 ئوزيم ديدم چه نچدى قولنى اينه .
 شولا بوق هم «ايركلك» ده چه چه كچه :
 آنى تلگه آلوب باقى - بتدى چه نچه .

سعید وفاس .

كوب بواشلاندردى ياشلك غيرتدن ، خط مينى
 مين سيزه باصدى آخر ، ملتكه كوب فرياد مينى .
 كوز صالام تاريخكه اولگى عصرلر قومينه
 كوب تعجب ايندرلر ، قوم نمرود عاد مينى .
 بو كوكل هر نرسه نى دقت بلهن تدبير ايتنه
 اوشبو تدبير بنجه نكلبردر ، ايتنه ناشاد مينى .
 كائنايه بار ميكن ؟ بيلهم ، كه تاثيرم مينم
 كوب بالقدردى حاضرده شعريمى انشاد مينى .
 كوب وقت مجروح بولام كوكلم طوطيسى برله مين ؛
 ياندر اطاغن ، تفكرلرگه استعداد مينى .
 مادى نقصان ياشلكمى كوب حقارت ايلدى
 جهله مغروردن سقبلدن ايزدى استعداد مينى .
 عاليلانه بورچوله فكرم مينم قوم بلهن
 نيشله بيم بورچولدره ! قانون - دخى نون صاد مينى .
 مبتلا بولدى جانم جانان بلهن جمال بلهن
 مين عاشقمن سوديكم صانمازسه ده فرهاد مينى .
 نيله بيم ! قانون حرىت مينم منسوخ ايش ! . . .
 يوق كورشك بار بلهن ، ياندردى استعداد مينى .
 بيم شارنده كوب گيزم هيچ بر تخافسز هنوز
 سوكسه ده مسلك ايچون مقصد ايچون اضداد مينى .
 كوب آفا ياشرنگنه قاينار ياشم حسرت بلهن
 نه ضرر آقسون ئلى ! بلكم ايتنه دلشاد مينى .
 واقف الجلالى .

درسدن ايلك .

اى خدا ، مين كچكنه بنده كنى آل كوز آلدېك
 صال اوقو دردن ، اورنلاشدر - محبت قابيه !
 بيم ، ميكا زنه علم انبارلرينك آچقچن
 مين منم ، صال ، اول سعادت طاولرينك باصقچن .
 مين بغت ازليم ، ميكا كورسعت نابارغه طوغرى بول
 اوكد ، صولده يافتوروب طورسون ، خدايم ، نورلى نور .
 قالماسون آلدنمده هم آرتنمه هيچ بر پرده لر
 قايسى ، اول كوكلمى مقصدنك نورندن پرده لر .
 قورقنچلى بولماسون اورمانلر ك هم قرلر ك

حکایه.

موندن ۴۰ يل الوك فرانسه نك پرو. چه گه فارشی
چيگای ایله الساس اورین ولایتی نیسلسر تصنیفه کیچکان
ایدی. فرانسوزارنك مشهور محوری آلفونس دوده شول
واقعہ نك بر ابتدائی مکتبه گئی تاثیرن بر شا کرد آغزندن
حکایه ابته در.

صوگفی درس.

اول کون مکتبه که بارغه، صوگفه فالدهمندن فورقا
ایدم. معلم موسیو هامل نك بیکلرگه بیگان فعللرین بیکلر
یتکورمدهمندن حاصل بولغان فورقوده دوکا قوشلدی.
مکتبه که بتونله ی بارمچه قرارده یوروب فایتورغه
اویلادم. کوك آچیق، هوا بیک آبیاز ایدی. اورمان
تیره منده بیک کوب فوشلر اوچوب یوریلر. صایراشه،
چو کوردده شلر. «اپرت» بولونینك آر باغنده پروسپه
(نیمهس) عسکرلرین یورنکانلری، اویناتقانلری کورونه.
بولار بارسیده منم کوکامنی، تیگی چیتون صرف قاعده
ارندن تارتالر، مکتبه نی فالدروب اوزلرین تماشغه
چاقرالر ایدی. آلایده نئسنی چیگوب مکتبه که کیتدم.
اورادین بارغانده بیک کوب خلق نك اوپراوا آلدند
اعلان تاقناسی یاننده چولوب تورغانلرین کوردم ایکی
بلدن بیرلی صوغشده چیگولارمز، قوماندان نك امرلری،
فرمانلری همهسی ایك الوك شوشی تاقناده اعلان ایتوله
ایدی توگله؟ توفنامچه اوزدم. اوز اوزبیه «تاغی نی
بار ایکان؟» دیب کیتدم.

میدان دن آشغوب کیچکانده تهرچی واختر ایله مالایی
سویلاشه سویلاشه اعلان اوقوب تورالر ایدی. واختر
میگا:

— انم، مکتبه گه برده یوگورمه. نی چاقلی صوگ
بولسه ده، وقتنده باروب یتارسن، دیب قچقروب فالدی.
اول مینی مسقل ایتوب آینه، دیب اویلاب مین
بیگره که یوگوره باشلادم. آروب طالوب مکتبه که باروب
کردم.

عادتی کونلر نی زوانوق بولوب شا کردلر صنف
بولمه سینه کرگانه بیک طاوش کونارلسگان بولا؛ آچیلوب
یابلغان کرسی تارتمه لری، بیکلر ایچون قولانلرین طاقوب
آشغوب اوفوچیلر، بولارغه فارشی معلم اوزینك قولنده غی

لینیکه سی ایله اشاره قیلوب «افندیلر سکوت!» دبی
وغیر طاوشلر بر برسینه قوشیلوب یانقراتلر... مین شول
وقتده شپر طغنه ایشوکن کروب اورنیمه اوطوررغه اویلی
ایدم. لکن بو کون بتونله ی کیریسنچه. هر کم طن.
شا کردلر تعطیل کوننده دعا وقتنده غی شیکلی طاوشسزغنه
اوطورالر. ایشوگ بارغندن موسیو هاملنی کوردم، قولنده غی
فورقچ لینیکه سی ایله پارتلر آراسنده طنچقده یوری.
ایشوکنی آچوب کردم ایسه کوزی میگا توشه چک. نیچک
فورغانمنی خدایغنه بله. باروب کردم.

عجب واقعہ. موسیو هامل میگا بیک سویکه ملی گنه
فارادیده آقرونغنه:

— آیده کچکنه فرانسوز، تیزرک اورنیکه اوطور.
آزغنه طورسا ک سینسز باشلا بیه چق ایدک، دیدی. قاوشاومنی
باصارغه طروشوب اورنیمه اوطوردم. تیره یاقعه قاراندم.
موسیو هامل، اوزینك رهیش که بیراملر ده و مکافات اوله شکان
کونده گنه کیه تورغان یاشل کازاکی بن (ریدینقوت) کیگان.
باشینه فارا قنقه تاقیاسن قویغان. چنلابده بو کون هر
نرسه ده بر رسمیت، بر فوق العاده لک بار ایدی. بارندنده
بیگرک شوکا ایسم کیتدی. صنف نك هر وقت بوش فاللا
تورغان آرتنده غی پارتلرینده بر نیچه ایل قارنلری، الوکی
شهر باشلیقی و مکافات اوله شوچی اوطوره لر. بولرده شا کردلر
شیکلی طن هم کوکلسز طورالر. قارنلرین «خاوزهر»
اوزینك زور کوزلسکلرین کیوب تیره سی بولکه نوب بنگان
بر الفبا کتابن آلدینه قویوب شوکا نگه لنگان.

مین آبدراب تیره باغیمه فارانغلاب تورغان آراده
موسیو هامل، اوزینك اوستالی یانینه توفتاب شا کردلرگه قاراب
بیک سویکه ملی طاوش ایله:

— بالارم! بو سرگه صوگفی درس بولاچاق، دیدی
صوگره، سوزنده شویله دوام ایددی: بیرلین دن کیلسگان
فرمان بوینچه الساس لورین مکتبلرینده موندن صوگ
نیمسجه دن باشقه نل اونولمیه چق. ابرته گه یگی معلم
کیلچک بولغانغه بو کون فرانسوز چه دن صوگفی درسکز
بولاچاق. دقتلی بولویکزی توصیه ایتدم.

بو بر نیچه سوز ذهنمنی آستن اوستینه کیتوردی.
آی مسکینلر! .. اوپراوا تاقناسینه یابشدلرغان، خلق بیک
کوب هیولوب اوفوغان اعلان شول بولغان ایکان.

دیمک، فرانسوز چه دن بو مینم صوگفی درس بولاچق.
ایندی مین موندن صوگ نیشله رمن؟ ئلیگه چه اوفورغه

توگلمى؟ بالىق آوينه كىتارگه فرصت تاپو ايچون بر نيچه كونلر مكنبنى تعطيل ايتدر مادام مى؟ ديدى .

موسيو هامل ، بو خطالرنى برهم برهم سانى ، فرانسوز لسانندن بحث ايتته . فرانسوز چه ننگ دنياده ايڭ بنگل تل ، ايڭ ماطور تل بولوينى ، آنى صافلاويمز تيوش بولغاننى سويلدى . اسير بولغان بر ملننگ اوز تلىنى صافلاوى ، اوزن بغاولغان زنجيرلرنىڭ آچقچن صافلاو ايله برداي بولغاننى قوشوب يباره ايدى .

صوكره بر قواعد كىتابى آلدى . درسنى بر نابقر اوقوب چقدى . سېقىنى شول چاقلى ينگل آڭلادىم كه ، اوز يمه ايسم كىتدى . من هيچ بروقت ، هيچ بر درسنى بولاي ينگل آڭلاغانم يوق ايدىر ديب اويليم . معلم ده بو چاقلى هييت آڭلاتقانى يوق ايدىر . بيچاره معلم ، شول قدر تفصيلات بىردى ، طارالماسدن الوك ، بتون بىلگانلرن بزرگه اوبره-توب بتوررگه تله گان كېك كورونه ايدى .

قواعد درسى بتدى . يازو درسينه كوچدك . موسيو هامل بو كون ايچون شول قدر ماتور مشق يازولرى ، نمونهلر حاضرلىگان . ايس كىتارلك . دفترلرنىڭ باشينه اوز ينىڭ ايڭ ماتور يازوى ايله اورنك لار يازغان ايدى . من اوز كاغزمنى ، الساس ، فرانسوز كلمه لرى ايله طوترغانده تيره ياغده كچكنه فلاغار جيل لىنوب تورغان شېكىلى طيولا باشلادى . هر كىڭ نيچك كوكل بىروب يازغان كورساڭ ايدى . شول چاقلى طذلق ، فلم لرنىڭ كاغز اوستنده سز يلويندن باشقه هيچ بر طاوش ايشوتلمى . شول وقت تهره زه دن بر كوبه لك اوچوب كردى . ايڭ كچكنه بالالار ، يازو بله يچه صرغالاغنه اوطوردقلى حالده كوبه لك گه كوز سالماديلر . گويا آلارده فرانسوز چه يازوب اوطورالارلا .

شول آراده كوگار چنلرنىڭ گورلاشكانلرى قولايغيمه چالندى . اوز اوز يمه :

— بولار يمه نيه سچه گورلارگه كوچلاماسلر مېكان؟ ديم .

موسيو هامل اوز ينىڭ كر سېستنده برده قىلمد اميچه اوطورا . گويا كوزلرى ايله بتون مكنب اچينىڭ رسمن آلورغه نلى . نيگه فاراسه شوندىن كوزن آلا آلمى . ايسابلاب قاراگز ، بيچاره فرق يلىن بىرلى بر مكنب ده ، بر اورونده اوطوروب نى قدر بالالار آنىڭ كوز آلدىن اوسوب كىتكانلر . نى قدر شا كرد يتوشدرگان . مكنب نىڭ بنالرى ، باقچه سى آندغى

بازارغده اوبرونه آلامد ، آلايسه ايندى منگوگه اوبرونه آلام . بوشقه اوتكان عمر يمه ايندى نى چاقلى اوكونم . فوش اويالرى ازلب ئلله نيچه نابقر مكنب دن قالد . ئلله نيچه نابقر اورامده يوانوب مكنب كه كىچكدم .

بر نيچه مېنوت الوك كنه جان طارايتهچ آور كورنگان حساب كىتابى ، تاريخ و صرف كىتابلى ايندى كوز يمه ايرالاماسلىق ايسكى دوستلر شېكىلى ياقن كورونه باشلاديلر . موسيو هامل ايچونده قايزرام . آنىڭ كىتوبىن ، همده يمه كور يمه چكمنى اوبلاو آندىن كورگان چىقلىرى بارنده اونوتدى .

بيچاره كىشى !!

آلايسه اول ، يكى كيوملرن بو صوگى كون شرفينه كىگان اىكان . ايل فارتلرى كىلوب اوطورونكده سبيلرن ايندى آڭلادىم . هر برسېنىڭ يوزنده ، مكنبكه بىشرك يورمكار يمه اوكنولرى سىز ولوب طورا . فولدىن اچقنا تورغان وطن غه ، موسيو هامل نىڭ فرق يلىن بىرلى خدمت ايتويينه بر معنوى تشكر ايتولرى آڭلانىوب طورا . اوز اوز يمه اويغه چوموب كىتكانن . كىناتىن اوز اسمه نى ايشوتدم . اوقورغه نوبت مېڭا يتكان اىكان . بو صوگى درسنى ، شول اوزون قاعدلرنى برده توتلقمىچه ، يالقشمىچه اوفور ايچون بتون دىنانى فنا ايتارگه حاضر ايدم . لىكن قايد اول ! . . . برنچى سوزدوك ترلدم . اورنده فاتوب قالد . كوزلرم ياش ايله طولدى . كوزلرمنى كوتاروب قارارغه باز آلميم . موسيو هامل مېڭا قاراب :

— كچكنه فرانسوز ، ايندى آرتق تارقىم بو مېنوتده ايندى توشونگانسن ديب اويليم حاضرگه چه ، «ئلى وقتىز بار ، طروشورغه اولگور رىم» ديه ديه بو نتيجه گه كىلوب چقدى . باشمىزه ، الساسمىزه كىلگان بو بختسزلك نىڭ باش سببى — اوقو و تعليم نى ايرته گه قالدرا كىلويىم توگلمى؟ حنى بو كشىلر (نيمسلر) بزرگه :

— «نيچك فرانسوز بولونى دعوا قىلاسز ، اوز تىلكىزده اوقوب بازارغه ، حنى سويلاشورگه ده بله بىسز» ديسلر حقى بولماسلرمى؟ فقط بو خصوصده سىنگنه عىبلى ، دىمىم . بارمىز نكده موند زور زور ئلوشمىز بار . آنا آنالركىز چنلاب قارامغانلر ، مكنب كه قالمىچه يوروبىزگه اھىيت بىرمگانلر . بر ايكى تنكه آرتق تاپو ايچون سزنى قىلر نده ، باقچه لرنده اشله تونى مكنب كه يورودن آرتق كورگانلر . حنى مېن اوزمده سزنى سبق اوقونور و قنده باقچه مھ صو سېبىردم

لطائف

۱۲۵

اورامد واروچی بر آدم، تمام طوغروسینه کلوب قارشو بهارلمش بر ایسرکنی شلته قیلورغه باشلامش و: «کوزک وار، آزارق قاراب یوررگه کرک» دیمش. ایسرک ایسه بوگا اعتدار مقامنده: «افندم عفو قیلگیز، بن سزنی ایکی کشی دیه اورتا گزدن اوتوب کتمکچی ایدم» دیمش.

۱۲۶

عصرمز مدرسلرندن بری اوزینک شاگردینه: «یازو ده یازه بیلیمسز، بگا ییارمش مکتوبگنه - مسجد - سوزینی - مچیت - دیه یازمشسین» دیه شلته ایتدیکنه قارشو شاگردی ده: «تقصیر سزنگ مدرسگزه طوروب خلقهزنی ده بوزدق، نادان ده فالدق، یازوده اوگره نه آلمادق، بزگه بر شی تعلیم ایتماگیز، مچیت - سوزینی یازارغه ده سزنگ حضورگزدن آیرلدیفغز صولگغنه اوگره آلدق» دیب جواب یازمشدر.

تبریکارگه عمومی جواب .

اوشبو رمضان شریف بایرامی ایله تبریک قیلوب زیارت کاغداری، مکتوب و تیلیگراملر ییارمش حرمتلو دوستلرمزنگ هر برینه خالص اوله رق تشکر ایتمکدهمز. هر برینه خصوصی جواب قایتارمقن معذور اولدیفغز ایچون اوشبو عمومی جواب ایله اکتفا قیلدق، عفو بیورسونلر. رضاالدین بن فخرالدین.

• حرری: رضاالدین بن فخرالدین .

• ناشرلری: محمدشاکر و محمدذاکر رامییفلر.

آغاچلر، بوتاقلر، یمشدر برهم، برهمی آشا یاقن بولوب آنک کوزنده ئلل نیندی قدرلی کورونهلر. بو قیمتلی نر سه لرندن آیرلو مسکین گه نی قدر چیتون بولغانن ایسابلیم. کورشی بولمه ده سکل سینگ ایبرلرن کارزینکه لرگه اورناشدرلر. آرا تیره آنده چغوب کره. ایرته گه یگی معلم کیلچک بولغانغه، موسیو هامل منگولک گه گیرمانیه غه کیلماو شرطی ایله موندن کیمته چک شولای بولسه ده ایگ صوگغه قدر اوزن اوزی طیبوب طوتدی .

یازو درسندن ناربخغه کیچدی . آندن صولک فرانت درسنده همه شاگردلر بر اوزدن «با بوی به» دیب درسلرینی تکرار ایتدیلر. آرنده غی فارت «خاوزه ر» کنابن قولینه قصوب یومارلاغان کوبی بالارغه فوشیلوب اوفی باردی. اولده بار ذهنن درسکه بیرگانلگی کورنوب طورا اییدی. موندی فزق بر واقعه آلدنده هر کم کولرگه تیوش بولغانده، یغلار شیکلی لری اییدی .

بو صوگغی کوننی عمرمه اونوتمام . چیرکاو فکغراوی اون ایکی نی صوغوب توش وقتی ینکاننی بلدردی. موسیو هامل کامل وقار ایله اورنندن طوردی. هبچ بر وقت کوزیمه بو قدر مهابت کورنگانی بوق اییدی .

نق شول وقتده اویوندن قایتا تورغان پروسیمه عسکری بزنگ نهرهزه آستندن اوتوب آلازنگ بارابان طاو- شلاری فزلاقلرمزنی طرنادی. موسیو هامل :

– دوستلرم! – دیدی – من ... من ... لکن سوزن بتوره ایته آلمادی. هوشی کیتکان شیکلی بولدی. شول وقت ناخته غه ایلانیدیه قولنه بر کیساک آقبور آلدی .

بتون کوچن جیوب ایگ قالن و ماطور یازوی ایله یازدی :

باشاسون فرانسه .

صوگره برده قیملدیمیچه باشن دیوارغه تره دی. بر سوز سویلی آلمی قولی ایله :

«بیتدی . . کیتارگه باری» دیب اشاره قیلدی .

ب . ش .

«ش-ورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آمونه بنلی: سنه لک ۵، آنتی آیلق ۲ روبله ۶۰ کاپک .

«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:

سنه لک ۹، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ کاپک در .

ایله کشفی ایتدک .

اش بویله اولدیغی حالده ۱۳نچی عدد شورا فابنده جیبردم سزگه بر آز قیزمتمدی باتوب جاتقان ایسکه آلوب ملتدی

ایچنده جارایتورغان سوزی بولسه انتفاتنسز تناستاماکز بوقتمدی دیه یازلمش شعرلر فراتیغه نسبت ویرلمش .

مستعار امضا ایله شعر یازوچی بر افندی «فراتی» شعرلرینه هوسی وارلغنی ادارهگه بیان ایده در . «سیمی» ده بر مدرس آغزندن مسموعم اولدیغی «فراتی» شعرلرندن بر شعر یازدم :

ای جمالی حق ایچون مرآته باق کور عکسکی وارمیدر منلک سنک بو عالمی نورانین

اول فراتی بر دخی کورمک سنی ممکنیدر؟ وارمیدر درمان آنک بودردینه بو فانیده .

عجبا بو «فراتی» لر ایکسی بر کشیمی ویا بر عصرک بملریمی ویاکه بری نکا موکلری دگری سما یولدزلی آراسنده می؟ رسمی معلم: تاجر کمال مقصودف . «سرگیوپول»

تابوشمقلر حقنده بر ایکی سوز .

«شورا» نومبرلرینک فابلرنده بایتافدن بیرلی فنی مسئلهلر یازلوب طورا ، جوابلری واول جوابلری ویرو-چیلر نك اسماری ده باصیلا . جواب ویروچیلر آراسنده هر تورلی صنف خلقلر کورلدر . ملالار و آخوندلر ، سودا - گرلر و شاگردلر ، معررلر و معلملردن وار . شوپله ایسه ده جوابلر نك پك آزلی غنه درست اولدیغی کورلدر . کوب جوابلر نك باکلش اولدیغینک البته سبیلری کوبدر . بن بونده اوزمه معلوم بر ایکیسینی یازمق اولام .

بو طوغورده سبیلر نك الوغسی مسلمانلر آراسنده ، صوکل دورت بیش عصردن اعتبارا فنلر نك قیمتسزلنوی ودرجه دن توشویدر . «صوکل دورت بیش عصر» دیم ، چونکه آندن ایلك بز مسلمانلر دنپاسنده فنلر نك خصوصا ریاضیاتنک گورلاب طورمش زمانه سی ایدی .

حاضرده آوروپاده هیئت عالملرینک هر بری الوغ بکنک یازغان اثرلرینی اوفونی ، آنک پلانلرینی تقنیش فیلونو ، فکرلری بله تانیشونی - اوزلرینه فرض دیب بله .

بهرام بک دولتشایوفی جنابلری طرفندن عرض ایدلمش مسئله - (هم دخی ترکستان طرفندن کیلگان بر نیچه مسئلهلر) شول زماننک میراثرلری . آندن صوکل؟

- آندن صوکل فننک اعتباری توشدی ده توشدی . حاضر بزده فننک ایك توبه ن زمانلری . درست ، بر ذات بزگه ، - هی ، کر مینه علماسی شول مسئله نده حل قیلا آلمغانمی؟ بزده آنی رشدی ۲نچی صنف شاگرد - لری ده چغارالر! «دیب یازدی . یازدی یازوونده ، نیک بو ذات ده دیکگنرگه اوت تورته آلمادی ... فن بزده ، بیگره کده بز تاتارلر ده ، توبه ن! فن بزده بیک آرتن فالغانلن بو اورنده سوپلو توگل ، بو حال گه قایغروب بر تیره ن صولوش آلودن باشقه نرسه ایتده آلمیم .

ایکنچی زور سببی ، - اوفوغان نرسه گده ، یازغان نرسه گده اعتبار سز قاراو . بونک نتیجه سی : بعض کشیلر حتی کولرک نرسلر یازالر . بوکا مثال آز توگل . مثلا :

۲نچی مسئله نی حل قیلغانده بره و یازا « ۱+۱+۱ = ۱/۳ »

۱/۴ = ۱۱ « دیب . ۵نچی مسئله ده هیچ بر آلداش - نیتش بولماغانی کورینوب طورا . شوکا ۱۷ کشی « آلفه کیلگانگه » دیب جواب ویرلر . ۷نچی مسئله گه ۳۳ کشی « ۱۰ کونک » دیب جواب بیرگان . بو کشیلر هیچ بولماسه ، « آی - های ؛ بو قدری ینگل مسئله نی باصارلرمی ایکن بونده بر بر نرسه یوقمی ایکن؟ » دیب ده حسابلاماغان اولسلر کرک .

۱۰نچی مسئله ده « هیچ بر چیت آلتسز » دیب آچی آیتلگان گه ۳۶ کشینک کوبسی موژبقنک کوز اولچه وینه اشانانلر ؛ اما فالغانلری آرشینلر آلوب کیلوب ، بوراولر بله تیشدروب ته پهن صوون آغزالر .

باشقه مسئله لر حقنده آرنق سوپلرگه حقم یوق ، چونکه آنلر نك جوابلری اداره طرفندن باصلماغان . لکن آنلر نك جوابلری درست بولسون دیسه کز - مسئله نی درست آکلارغه کیره ک . بونک ایچون مسئله نك هر بر جمله سن هر بر سوزن تیکشروب چکک : نیک بونده بو سوزنی یازغانلر ، نیچون بولای دیب یازماغانلر ؟ آنلر نك معناری برمی ، یوقمی ؟ . بیگره کده طشدن بیک ساده ، یکل کورنگان واق - توبه ک مسئله لر بله صاق بولورغه کیره ک . جواب یازوچیلر نك کوز اوکینه دخی شوشی نرسه نی توشره مز : جوابلرده (ایکی اوچینی استئنا ایله) عملیات

ایکنچیسنگ تمام اسمی «عظة النساء» اسمنده اولوب علی فکری افندی طرفندن تألیف ایدلمشدر.

سزگه ایسه بونلر ننگ فانغیسی ضرور ایدینگن بلمادک . مذکور رساله لرننگ هر ایکیسی طرویسیکی ده «خدمت» کتبخانه سنده اولسه کرک . باشقه لرده ده بلکه واردر .

حسن القارامالی افندی گه : « مسلمانلردن اگ اول آفچه صوقدروچی عبدالملک بن مروان ایدی » دیبولمش سوز یا کیش سوزدر ، آنی نشر ایتمه کز ، دنیاغه درسننگ و حلقق ناراتورغه اقتدار اولماسه ، یا کیش و بوزوق فکریلر تاراتمازلق اقتدار هر کیمده واردر . بو ایسه حق تعالاننگ الوغ بر نعمتی اولدیقی ایچون بوندن استفاده فیلورغه تیوشلی بر نهچی جلد «شورا» ده « ایلک اسلام آفچهسی » اسمنده مقاله لر وار . تنزل ایدوب شونلرغه بر کوز صالحه کز مسئله ننگ اساسی بر قدر آکلاشاسه کرک .

اگرده شبهه کز اولسه طوغری اوزمزگه مراجعت ایدرسز ، احتمال که قدر الحال شول مسئله حقنده تفصیلات ویرلور .

خضر پیغمبر حقنده سؤال ایدوچی افندی گه : بزگه معلوم مسئله دگل اگرده آندنده اهمیتلی اشکز اولمادیغندن شویله بختار ایله عمر کچررگه مجبور اولسه کز « الاصابة فی تمییز الصحابه » نام کتابده خضر حقنده کوب سوزلر وار ، شونده مراجعت ایتمسه کز شاید بر نتیجه چیقاررسز .

تقی الدین ابن تیمیه ننگ خضر پیغمبر خصوصنده اولان فکریننگ اساسی اوشبو کونلرده «وقت» مطبعه سنده باصلمش «ابن تیمیه» نام اثرده مذکوردر . شونی آلوب فارارسز ، فزان کتابچیلرننگ هر برنده اولسه کرک .

بوق . نابلغان ۸۴ ، نابلغان ۳۶ ، ۵۰۰ ، ۱۵ ؛ ریاضیات فاعده لرینه بناء نابلغانمی بو جواب ، بارماق بله صانابمی ، بوقسه کوکدن توشکانمی بزگه هیچ نرسه معلوم توگل .

هر بر مسئله ده نیندی حسابلرگه بنا قیلنوب بو جواب نابلغان ایکانی ده یازلسون ایدی .

هر بر مسئله نی کوز آلدنده جانلاندروب ، حرکتلندروب آلورغه کیرهک . مثالغه ۲۳ نهچی مسئله نی آلیق . کوز آلدینه اتنیده ، قویانیده کیتروب قویبق . آنلر آراسن ات آنلاوی بله ۵۰ آنلام . ات قویاننی بر وقت قووب یته . نیچون ؟ چونکه قویان آفروراق بارا . ات بر آنلی ایکن ، قویان - ات آنلامی بله بر آنلامی ، بلکه کیرهک آنلی ، ایکنچی آنلاغانده دخی شولابوق . منه شوشی کیم آنلاولر ات بله قویان آراسن یافنایتا... شوشی ایسابلرننگ همه سیننی اویلاب ، یازوب ، صزوب اوتهرگه کیرهک .

۱۶ نهچی نومیرده بو مسئله گه اوچ کشی جواب ویرگان ؛ لیکن اوچیسیننگده جوابلری اوچ تورلی . بونلر ننگ بعضیلری ، البته ، بو مسئله گه اولقدری نفتیش کوزی بله قاراماغانلر . ع . ی .

اوارهدن

« حساب درسلی » ، « بورنغی آفچلر » ، « تانار صرفی » ، « سارت فومی » اسمنده اولان مقاله لر درج اولنه چقلر .

صباچای اوستروف فریه سنده عبدالملک افندی گه : اوشبو سنه ۱۰ نهچی فیورال تاریخ ایله کوندرمش اثرلر کز تمامی ایله سلامت حالده نابلدیلر . بو طوغروده جمع خاطر اولسکز .

عطاء الاحاقی افندی گه : معلوم مقاله کز باشندن بر قدر توشرلوب درج ایدلور .

احمد زکی افندی گه : ترجمه کز سلامت تاپشردی ، هنوز مطالعه فیله آلمادق .

عین صاد افندی گه : « النساء » کلیشه سی آستنده ایکی نورلی مختصر رساله کوردیکمز وار . بریننگ تمام اسمی « کلمة عن النساء » اولوب ، شوپنهور طرفندن یازلمش و حسن ریاض فلمی ایله ترجمه فیلممشدر .

« وقت » مطبعه سنده
 هر تورلی کتابلر ، خط واسچوط
 بلانقه لری ، کانؤیرتلر ، طوی
 و ضیافت ایچون زاپیسکه لر ،
 تبریک هم ویزیت کارتوچکه لری
 نفیس و گوزل روشده اشلنده در .
 چیندن صور انوچیلرغه تیز مدتک
 اشله نوب یبارله در .
 « Оренбургъ, редакция газ. „Вактъ“ »